

RİŞALE OKUMALARI

Keşif Yolculukları

METİN KARABAŞOĞLU

 NESİL
KARAKALEM

Risale Okumaları

Keşif Yolculukları

Metin Karabaşoğlu

Jenerik

Yayın Yönetmeni: Ali Erdoğan

Yayın Danışmanı: Metin Karabaşoğlu

Editör: Metin Karabaşoğlu

İç Tasarım: Ahmet Ay

Kapak Tasarımı: Gökhan Koç

ISBN: 978-975-269-778-2

Sanayi Cd., Bilge Sk., No: 2 Yenibosna

34196 Bahçelievler / İSTANBUL

Tel: (0212) 551 3225

Faks: (0212) 551 2659

www.nesilyayinlari.com

nesil@nesilyayinlari.com

© Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı anlaşmalı olarak Nesil Basım Yayın Gıda Tic. ve San. A.Ş.'ye aittir. İzinsiz, kısmen ya da tamamen çoğaltılıp yayınlanamaz.

Dijital Edisyon Editörü: Uđur Turan

Dijital Yayın Tarihi: Mart 2012

Bu eserin e-kitap çevrimi Nesil Digital tarafından yapılmıştır.

www.nesildigital.com

Metin Karabaşoğlu

www.karakalem.net - e-posta: editor@karakalem.net - metinkarabasoglu@yahoo.com

1964 yılında İzmir'in Tire ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini bu ilçede tamamladı. 1985 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. Okul yıllarından itibaren yazmaya başladığı Köprü dergisinin 1986-89 yıllarında editörlüğünü yürüttü. 1990'lardan bugüne, yazı, kitap ve çeviri çalışmalarının yanısıra, İz Yayıncılık, İnsan Yayınları ve Zafer dergisi ile Karakalem Yayınları'nda editör olarak görev yaptı. 1994-2001 yılları arasında Yeni Asya gazetesinde köşe yazarlığında bulundu. 2001-02'de 'misafir ilim adamı' olarak bir yıl Amerika'da bulundu. Halen, Nesil Yayın Grubu genel yayın danışmanlığının yanısıra, Karakalem dergisinin editörlüğünü de yürüten yazar, evli ve Abdurrahim, Sehle ve Enise'nin babasıdır.

YAYINLANMIŞ ESERLERİ

- Kur'ân Okumaları (4 kitap)
- Hadis Okumaları
- Risale Okumaları (5 kitap)
- Sizin Yıldızınız Kim?
- O'na Doğru: Esmâ-i Hüsna Yazıları
- Gece Yürüyüşü
- Medeniyetin Arka Sokakları
- Küçük Şeyler
- Kertenkele Çukuru
- Tehlikeli Denemeler
- Said'leri Ararken
- Düşünceler
- Bilimin Öteki Yüzü (Y. Mermer ve S. Demirci ile birlikte)
- Ruh Bakımı
- Melekleri Ürkütmeden
- Peygamberin Kardeşleri

• Peygamberin Bir Günü

Risale Okumaları: Keşif Yolculukları'nın önceki baskıları, Risale Okumaları-1 adıyla gerçekleştirilmiştir.

Sunuş

TELİF EDİLDİĞİ günden bugüne milyonlarca insanın imanının kurtulmasına vesile olan Risale-i Nur'dan, yine de, henüz hakkıyla istifade edilemediğini düşünüyorum. Risale-i Nur'un insanın temel soruları, insanlığın tarihi, hususan İslâm tarihinin ana seyri dikkate alınarak okunduğunda, belli bir coğrafyaya ve dar bir zamana sığmayan bir Kur'ânî tefekkür manzumesi ve sünnet-i seniyye üzerinde temellenmiş bir hayat modeli sunduğu görülür. Onun Kur'ân'ın rehberliği ve Resul-i Ekrem'in (a.s.m.) yol göstericiliği ekseninde sunduğu tefekkür, insanın ve insanlığın, hususan ehl-i imanın temel problemlerine karşı anlamlı çıkış yolları önermektedir. Ne var ki, Risale ummanındaki incilerin çıkarılıp gözler önüne serilmesi ciddi muhataplar ve derinlikli bir muhatabiyet gerektirmektedir.

Kendimi onlardan biri olarak görmediğim gibi, bu kitabın da bu seviyede bir kitap olduğunu sanmıyorum. Benim misalim, olsa olsa, incileri gören, ama çıkarmaya ne kabiliyeti, ne de gücü olan bir insanın misalidir. Ve bu kitap, olsa olsa, hakikat incisi arayıcılarına, aradıklarının adresini haber vermektedir.

Risale Okumaları dizisinin birinci kitabı olan Keşif Yolculukları, ciddi nazarların ciddiyetle Risale'ye yönelmelerine; keza, onu zaten okuyor olanların daha bir dikkatle Risale-i Nur'a bakmalarına vesile olabilirse, maksadına ulaşmış olacaktır.

Yoksa bu kitap Risale'ye hakkını veren bir çalışma değildir. Dahası, Risale-i Nur'la şu veya bu derece ilgili sair çalışmaların dahi Risale-i Nur'a hakkını lâyükınca verdiğini söylemek de mümkün değildir. Bu yolun sonuna ulaşılmış değil; daha henüz başına gelinmiştir. Risale-i Nur, birilerinin zannettiği gibi 'aşılma'yı değil, 'açılma'yı beklemektedir.

Risale-i Nur'a kendi kabiliyeti nisbetinde muhatap olma çabası taşıyan bir insanın 'keşif notları'nı içeren bu yazıların bir kısmı Yeni Asya gazetesinde, diğerleri bazı dergilerde yayınlandı ve kitaplaşma aşamasında yeniden gözden geçirildi. Bu noktada, sözkonusu yazıların gün yüzüne çıkmasında 'vesilelik' konumunda bulunan herkese; keza, bu yazıların bir kitap suretine bürünmesine vesile olan Zafer Yayınları mensuplarına teşekkür ediyorum. Ayrıca, on yılı aşkın bir süredir kafa ve gönül mesailerini ders müzakerelerinde benimle paylaşan sevgili ders arkadaşlarıma da teşekkürler ediyorum. Teşekkür etmem gereken daha pek çok insan olduğunu biliyor; bilvesile, bir ismi özellikle zikretmek istiyorum. Sevgili eniştem Ahmet Kalem, çocukluk cennetinden kovulup gençlik âlemine adım attığım 15. ömür yaprağında biriken sorulara bir cevap anahtarı olarak beni Risale-i Nur'la tanıştırdı. Kendisine teşekkürü bir gönül borcu biliyorum. Keza, Risale-i Nur mesleğinin ve bir bütün olarak iman dairesinin yolcularına, bilhassa 'önden giden atlılar'a, özellikle de Risale-i Nur'un şefkat ve hikmet kahramanı müellifine teşekkür borcumu ifade etmek istiyorum

Son olarak, beni çok sayıda arayan aklın ve samimi kalbin ortasında yaratan ve yaşatan Rabbimize karşı hadsiz hamd ve şükür borcumu itiraf; O'nun rızasına uygun bir hayatın nasıl yaşanacağını bize gösteren Resul-i Ekrem'e (a.s.m.) binler salât ve selâm ile...

METİN KARABAŞOĞLU

İstanbul, Şubat 1998

BİRİNCİ BÖLÜM

Keşif Yolculukları

“Arkadaş!

Ŗu mŖşevveŖ eserlerim ile bŖyŖk bir Ŗeyin etrafını kazıyorum.

Amma bilmiyorum keşfedebildim mi? Veyahut sonra inkişaf edecektir.

Keşfine yol açıp gösteriyorum.”

Keşfedilmeyen Bir Hazine

ÇAĞDAŞLARI KENDİSİNE ‘zamanın eşsizi’ anlamına gelen ‘Bediüzzaman’ lâkabını takmışlardı. Yine de, onu lâıykınca anladıklarını sanmıyorum.

Onu memleketinde pek anlamadılar. Kabına sığmayan bu büyük dimağ, uzunca bir süre, ‘çocuk yaşta’ icazet düzeyine ulaşmanın dayanılmaz yalnızlığını çekti; ardından kıskançlık oklarının hücumuna uğradı; en sonunda, yerini yurdunu bırakıp Van’a gitti ve orada Vali Tahir Paşa gibi ciddi bir muhatap bularak teskin oldu.

Tahir Paşa, bu genci gereğince anlayan birkaç kişiden biriydi. Van’ı, onun gibi biri için dar bulacak; eline resmî makamlara hitaben yazılmış bir mektup da tutuşturup İstanbul’a yollayacaktı. O günün İstanbul’u, hilâfet merkezi olarak, İslâm dünyasının en iyi dimağlarını barındırmaktaydı.

İstanbul’a geldiğinde, yaşı otuz civarındaydı, ve II. Meşrutiyet’in hemen öncesiydi. Az zaman sonra, ‘Şarkın yalçın kayalıklarından kopup gelen âteşin bir zekâ’ olarak tanındı, ama yine de pek anlaşılamadı. Herkes, “Çöküşe doğru yol alan Osmanlı’yı bu durumdan nasıl kurtarırız?” sorusuna cevap arıyordu. Onun yaklaşımı da hep bu çerçeveye dahilinde anlaşıldı. Bu çerçeveyi aşan, çok daha geniş ufuklara yönelen bir insan olduğunu anlayanlar çıkmadı.

Sultan Abdülhamid de onu anlayamadı. Yazdığı bir dizi yazıda ‘hürriyet’ isteyen; imanın hürriyeti gerektirdiğini söyleyen; istibdadın ise insaniyete ve İslâmiyete zıt bir durum olduğunu vurgulayan bu açık yürekli insanın ne demek istediğini, o dâhi Sultan dahi kestiremedi. O, padişaha hitaben yazdığı bir yazıda, açık yüreklilikle “Etrafını hafiyelerin ve dalkavukların sardığı münhasif Yıldız’ı tut, dârülfunun yap” çağrısında bulundu, ama Abdülhamid bu sözdeki samimi çağrıyı kavrayacak durumda değildi. O yüzden, bu daveti genç Şarklı âlimin içtenliğine, geniş vizyonuna ve medenî cesaretine değil, aklından zoru oluşuna yordu. Böylece, ‘Bedüzzaman,’ ‘Garîbüzzaman’ oluverdi; Sarayın marifetiyle, kendisine tımarhane davetiyesi gönderildi. Tımarhanedeki doktor sultanı dinlemiş olsa, daha o yaşta çürüyüp gidecekti. Allah’tan, “Bu adam deliyse, dünyada akıllı adam yoktur” dedi doktor. Bu diri aklı, bu samimi yüreği Abdülhamid ne yazık ki anlayamadı. Anlasa ve dinlese, belki kendisinin ve Osmanlı’nın sonu farklı olacaktı.

Onu Cumhuriyeti kuran kadro da anlayamadı. Israrlı davetler sonucu 1922 Kasım’ında geldiği Ankara’da herkes Yunan ordusuna karşı kazanılan zaferin sarhoşluğu içindeydi. Ama o, Yunan ordusu yenildiği halde eski Yunan’ın fikriyatının o zaferin sarhoşluğu içindeki Ankara’da kol geziyor olduğunu hissetti. Zeylû’z-Zeyl adlı, tabiatçılığı ve determinizmi hedef alan küçük eserini bu yüzden yayınladı. Kendisinden yeni bir siyasî düzen, sosyal yapılanma ve iktisadî hayat modeli sunmasını bekleyenler, bu eseri yazmasındaki amacı anlayamadılar. Sonuçta kendilerine de, başkalarına da yazık oldu.

Mustafa Kemal’in anladığı da söylenemez. Israrlar sonucu geldiği Ankara’da, İslâm adına yürütülen bir savaşı yöneten Meclisin çoğu üyesinin namaza karşı lâkayt davrandığını görmüş; Mecliste ilk iş olarak, buna dair bir beyanname okutmuştu. Mustafa Kemal’e göre, bunca mühim iş arasında bu yaptığına abesle iştigal denilirdi. Bu kanaatini hissettirmekten de çekinmedi. Karşılığında, “İmandan sonra en yüksek hakikat namazdır. Namaz kılmayan haindir” gibi beklemediği sert bir cevapla

karşılaştı. Yine de, bu gözünü budaktan sakınmayan insana karşılığında bir servete kavuşacağı bir resmî görev teklif etmekten geri durmadı. Aldığı cevap, mânidardı. Bu mert insan birkaç ay sonra “Eski Said’i Yeni Said’e götürüyor” dediği bir trenin bilmem kaçınıcı mevkiinde Van’a gidip Erek Dağında birkaç talebeyle Kur’ân derslerine başlayacak, Mustafa Kemal ise bu tavra galiba hiçbir anlam veremeyecekti.

Onu diğer Cumhuriyet idarecileri de anlayamadılar. İsim karışıklığından özellikle memnuniyet duyarak, kendisini Erek dağından alıp keyiflerince sürgün etmek için, Şeyh Said İsyanını bahane edindiler. Takrir-i Sükun adına devlet terörü estirilirken, onu da sürgüne gönderdiler. Zâhirde Trabzon’a, gerçekte bir bilinmeze doğru yol alırken, o kendini değil, başkalarını düşünüyordu. Kendilerini taşıyan öküzü bile düşünüyordu. Başına ne geleceği endişesini taşıyan diğer sürgünlerin hayretli bakışları arasında, onlara nezaret eden görevlileri şöyle uyardı: “Biraz durun. Öküz efendinin ayağı kanıyor.” Öyle bir ortamda böylesi bir davranış! Anlaşılır gibi değildi.

Onu Burdur’un en ücra ve en fakir mahallesine sürüp defterini dürdüklerini zannedenler, tek odalı bir hanede Nur’un İlk Kapısı’nı yazacağını nereden bilsinlerdi? Bu kez, hesabını kesinkes göreceklarını umdukları bir yere, o günlerin kuş uçmaz kervan geçmez dağ köyü Barla’ya sürdüler.

O, fırtınalı bir kış gününde Eğirdir gölünde jandarma eşliğinde yeni bir bilinmeze doğru yol alırken; keyif için keklik avlayan onbaşığı uyarmakla meşguldü: “Oğlum! Yuvasında onu bekleyenler var!”

Birileri, onu yaşarken gömmüş olmayı umdukları Barla’da, ummadıkları bir diriliş görmüş oldular. Eğirdir gölü kenarında, dağlarda, tepelerde bir bahar mevsiminde günler boyu Rûm sûresinin 50. âyetinin tefekkürüyle meşgul olan ihtiyar âlim, çok geçmeden, Haşir Risalesi’ni yazdı. Öldükten sonra dirilişi “Madem dünya var, elbette âhîret var” diye özetlediği güçlü bir mantık kurgusu içinde ispat eden bu eser, asırlardır yerinde sayan ve özellikle son iki asırda Batı karşısında özür dileyici, ürkek bir atmosferi soluyan İslâmî tefekkür açısından da bir diriliş müjdesiydi. Bu eseri aynı çizgide yürüyen; referans noktası olarak Kur’ân’ı alan, Kur’ân’ın iman esaslarına delil ve şahit gösterdiği kâinatı ve fitratı konuşuran başka risaleler takip etti.

Bu esnada Harf devrimini yapanlar, onu yeniden köşeye sıkıştırdıklarını düşünüyor olmalıydılar: Artık İslâm harfleriyle kitap yayınlamak yasaktı. Buna karşılık, yazılan risaleler elle çoğaltıldı. Müthiş bir sabır ve azimle teker teker yaza yaza çoğaltılan risale say, bir tespite göre, altıyüz bini buldu.

Bu kez şahsını karalama yolunu denediler. Bu da anlamadığını gösteriyordu. Zaten, “Beni beğenmiyorum, beni beğenenleri de beğenmiyorum” diyen biriydi o. “Mehasinin mevhubedir; seyyiatın meksubedir” diyerek, insanın üzerinde görünen güzelliği Allah’tan bilip yalnız kusurları kendine mal etmesi gerektiğini, bu düşüncenin dayandığı temelleri ortaya koyarak tekrar tekrar ders veren bir insandı. Böyle birine, böylesi bir kampanya ne gam verirdi? O, son derece sükûn içinde, “Eğer ehl-i dünya tarafından başıma gelen şu eziyet, şu sıkıntı, şu tazyik, ayıplı ve kusurlu nefsim için ise, helâl ediyorum. Benim nefsim belki bununla ıslah-ı hal eder” diye yazıyordu. Yok eğer bu karalama, tercümanı olduğu imanî ve Kur’ânî hakikatlardan dolayı ise, çabaları boşunaydı: “Zira, Kur’ân yıldızlarına perde çekilmez. Gözünü kapayan, yalnız kendi görmez; başkasına gece yapamaz.”

Sözün kısası, bu çirkin kampanya, onu anlamayanların işiydi. Hele hele, onun dikkati kişiye değil

esere yönelten; muhataplarının kendi fâni ve kusurlu şahsını bırakıp, yazdığı risalelere yönelmelerini isteyen; şahsını ziyarete gelenleri zaten geri çeviren; onlara “Yazdığım risaleleri okumakla benimle on kere görüşmüş olmaktan daha fazla istifade edersiniz” mesajını gönderen biri olduğu düşünülürse... Onun bu tavrındaki inceliği birileri onca yıl sonra anlayacak; Prof. Şerif Mardin, Said Nursî’yi eksen alan araştırmasında geleneksel tebliğ çizgisine göre ciddi bir değişimi ifade eden ve Cumhuriyet idarecilerini âciz bırakan bu tavra ısrarla dikkat çekerken, bir başka araştırmacı onun ‘sözlü kültür’ün yerine ‘yazılı kültür’ü ikame eden Cumhuriyet kadrolarının hesaplarını böylece boşa çıkardığını yazacaktı...

Ne yazık ki, hakkında bu kadar derin araştırmaya girişenlerin çoğu da onu anlayamadı. Onun tavrını ve tarzını satranç oyununu andırır bir hamleler ve karşı-hamleler süreci içerisinde sunuyorlardı. Oysa onun yaklaşımını belirleyen ubudiyetti, hikmetti, ihlastı, rıza-yı ilâhî idi ve samimiyetti.

Bugün, Risale-i Nur, ondan fazla yakın yayınevi tarafından yayınlanıyor ve her yıl baskı üstüne baskı yapıyor. Hemen hemen tamamı Arapça ve İngilizce’ye çevrildiği gibi, belli bazı risaleler Almanca, Fransızca, Rusça, Japonca, İspanyolca, Malay dili gibi başkaca dünya dillerine de çevrilmiş bulunuyor. Yazdıkları, Türkiye’de, Avrupa ülkelerinde, Orta Doğu’da, Mağrib’de ve dünyanın diğer yerlerinde milyonlarca insan tarafından okunuyor. Türkiye Cumhuriyeti içinde ve dışında akademik araştırmaların konusu oluyor. Hakkında uluslararası sempozyumlar düzenleniyor, kitaplar yayınlanıyor. Gazete ve dergi sayfalarında, umulmadık isimlerin dahi onu sözkonusu ettiği yazılar boy gösteriyor. Ama, lâıykınca anlaşıldığını söylemek, tüm bunlara rağmen, pek mümkün gözüküyor.

O çağına teslim olan değil, çağıyla hesaplaşan bir insandı. Oysa ‘çağımızın yetiştirdiği büyük isimler’ arasında anılıyor.

O yazdığı Risale-i Nur’un ‘Ne Şarkın ulûmundan, ne Garbın fûnunundan’ değil; Kur’ân’ın sunduğu imanî derslerden doğduğunu söylemişti. Oysa ‘Şarkın yetiştirdiği büyük bir sîma’ olarak sunuluyor.

Ve onu anlamaya dönük çabalar, kendi anlayışını ona giydirmeye yönelik başka kimi çabalarla gölgeleniyor. Çoğu insan, ona kendi paradigmasını yamamaya çalışıyor. Kimi Türkçü ya da Kürtçü milliyetçiliklerin izinde onu yorumluyor; kimi ‘ilerleme’ ve ‘kalkınma’ uğrunda; kimi ‘millî birlik ve beraberlik’ peşinde; kimi ‘modernleşme,’ kimi ‘Osmanlıcılık’ çizgisinde... Tüm bu eğilimler içinde yorumlandığında ise, o anlaşılmiş olmuyor; olsa olsa, yanlış anlaşılıyor! Paha biçilmez bir mücevher, demirciler çarşısına düşürülmüş oluyor.

Hele bir de, o dikkatlerin kendisine değil Risale-i Nur’a yönelmesini ısrarla istediği halde, tam tersinin tercih edildiği hesaba katılırsa...

Kim Bu Said Nursî?

HAYAT HİKÂYESİ, Nurs'ta başladı. Bitlis'in Hizan ilçesine bağlı bu köyde doğdu. Doğum tarihinin 1873'mü, 1876 mı, 1877 mi, 1978 mi olduğu konusunda ihtilaf bulunuyor. İlk eğitimini ailesinden aldı; bugünün 'millî eğitim'i gibi, insanları tek-tip'leştiren resmî bir eğitim çarkına kapılmadı; aileden aldığı belli bir birikimi olmakla birlikte, dokuz yaşında medreseye gitti. Her biri bağımsız bir öğretim kurumu hükmündeki medreseler arasında, deyim yerindeyse, mekik dokudu. Birini yetersiz buldu, bir diğer medreseye gitti. Derken, klâsik medrese sistemini aşan bir öğrenim hayatı yaşadı. Sonuçların öne çıktığı bir eğitim ortamında, sonuca giden usulü kavramayı istiyordu. Hocalarından da bunu talep ediyordu. Yirmi-otuz yaş arasında ulaşılan icazet düzeyine, henüz onüç yaşında iken ulaştı. Yaşıtlarının medrese eğitimini henüz bitirdiği bir dönemde, o sayılı âlimler arasında anılmaya başlamıştı.

II. Meşrutiyet'in şafağında İstanbul'a geldi. Burada, ilk anda, Doğuda yetişmiş genç ve vasat bir âlim olarak görüldüğü anlaşılıyor. Fakat, farklılığının farkına varılması için fazla bir zaman gerekmedi. Zira, o sıralar çok geniş bir coğrafyanın en iyi dimağlarını barındıran İstanbul'da bulunan âlimler, çok geçmeden, ciddi bir meydan okumayla yüzyüze geldiler. Doğudan gelen, ve kıyafeti bile geleneksel âlim kıyafetine pek benzemeyen bu genç âlim, kaldığı Şekerci Hanındaki oda kapısına şu levhayı asmıştı: "Burada her soruya cevap verilir; ama asla soru sorulmaz."

Düzenli olarak yalnızca üç ay medrese eğitimi alan, ama özellikle Van'da Vali Tahir Paşa'nın konağında yıllar boyu yoğun bir okuma faaliyetine girişen bu genç âlim, kelâm, hadis, tefsir, felsefe, fıkıh, belâgat gibi birçok alanda edindiği birikimi, bu anlamlı meydan okumayla ispatlamış oldu. Ardından, İslâm dünyasının en köklü öğretim kurumu olan Ezher'in o sıralar İstanbul'da bulunan rektörünün sorduğu Avrupa ve Osmanlı'nın geleceğine dair soruya verdiği cevap, kendisine umumen 'Bediüzzaman' denilmesine yol açtı. Ezher Şeyhi ona 'zamanın eşsizi' anlamına gelen bu ünvanı lâıyk görmüştü; ama o kendisi için 'garîbüzzaman,' 'bid'atüzzaman' gibi ünvanları tercih edecekti. Tercih buydu; çünkü, çağıyla ciddi bir hesaplaşma içindeydi. Genelgeçer yargıların, zihinleri iğdiş eden modern tasavvurların onun zihninde yeri yoktu. Kıyafetiyle, yaşama tarzıyla, tefekkürüyle yaşadığı çağa meydan okuyor; mimi düşmüş dediği 'medeniyetten istifa'sını, hiç de özür dileyici bir tavra girmeksizin, dayandığı temellerden emin, açık bir üslupla dile getiriyordu.

Kısa bir zaman sonra, onun ismi, o günün gazete sayfalarındaki bazı yazıların altında da görüldü. Bu yazılarından anlaşıldığı üzere, hürriyete açık bir biçimde taraftardı. Yükselen hürriyet taleplerine, ne klasik ulema gibi baştaki dindar padişaha taraftarlık uğruna kulak kapamış; ne de İttihadçıların bir kısmının nefis ne isterse onu yapma anlamına gelen özgürlük anlayışına razı olmuştu. Hürriyeti istiyor; ama 'şeriat'ın bir gereği olarak istiyordu. Bu noktada, "Asıl mü'min hakkıyla hürdür" gibi, alışılmadık denklemler kuruyordu.

Öte yanda "Beşyüz yıldır uyuduğunuz yeter" gibi uyarıcı çağrılarda bulunuyordu. Herkesin Batıya karşı silah ve teknoloji yoluyla mücadeleye şartlandığı bir vasatta, silah ve teknolojiye Batıdan ileri düzeyde olunan 1500'lü yılları o 'uyuma yılları' olarak görüyor olmalıydı ki, beşyüz yıldır uyuduğunuz yeter diye haykırıyordu. Çünkü, bu dönem belki askerî ve coğrafi olarak ileri gidilen; ama imanî şuur açısından ciddi bir donuklaşmanın; İmam-ı Rabbanî, Molla Sadra, Şah Veliyyullah

Dehlevî gibi kimi sîmalar hariç, ciddi bir entellektüel çöküşün yaşandığı yıllardı. Ki bu isimler de, Osmanlı dışında yetişmişlerdi. İnanç ve fikir düzeyinde bir şuur yükselişi ve de ciddi bir uyanış olmadıktan sonra, Batının silahını ve tekniğini almak neyi değiştirecekti? Batının o silahı üretip o tekniği kullanmadaki zihniyetine mağlup olunduktan sonra, o silahtan daha âlâsı üretilse bile, sonuçta aynı kefeğe düşülmüş olmayacak mıydı?

Bu kabil tezlerinin o günün hareketli ortamında hak ettiği muhatabiyete mazhar olduğunu söylemek pek mümkün gözüküyor. Anlaşıldığı kadarıyla, ne Sırat-ı Müstakîm çevresinde toplanan ıslahatçı Müslüman aydınlar, ne Beyanü'l-Hak çevresinde toplanan daha geleneksel bir çizgideki âlimler ve aydınlar arasında verimli bir karşılık bulabildi. Resmî kadrolar ise, sözlerini gereğince değerlendirebilecek bir halet-i ruhiyede değillerdi. Bir ara Abdülhamid'in emriyle tımarhaneye yollandı. Sonra, İttihadçılarının ağırlıklarını koydukları Otuzbir Mart sonrası dönemde, bu olayla ilgisi olduğu zannıyla Divan-ı Harb'e çıkarıldı ve idam talebiyle yargılandı. Yaşadığı bu iki olayı 'iki mekteb-i musibet' olarak yorumladığı; sonradan kitap halinde neşredilen muazzam bir savunma akabinde beraat etti. Güçlü bir muhakemenin dokunaklı bir üslupla buluştuğu bu savunmada, "Musibetlerin tenevvüü, bana mûsikinin nağmelerinin tenevvüü gibi geliyor" ifadesinin de belgelediği üzere, bir yanda kader-i ilâhîye karşı boynu kıldan ince, öte yanda dünya ehli karşısında dimdik ayakta bir tavır sergileyecekti.

Beraatinin akabinde "Medeniyetten istifam sizi düşündürecek" diye başlayan bir beyanla İstanbul'dan ayrıldı. Bu ayrılmanın ardından dokuz uzun yıl yaşadı: Doğudaki aşiretler arasında, münazaralarla geçen uzun süreli bir seyahat; Şam taraflarına doğru, ünlü Emevî Câmîinde yüzü aşkın âlimin ve onbinlerce mü'minin dinlediği meşhur hutbenin de verildiği seyahat; Beyrut üzerinden yeniden batıya geçiş ve Sultan Reşad'la birlikte Balkanlara yolculuk; Bitlis, Van, Tiflis yolculukları; çıkan dünya savaşında Erzurum Bitlis-Van cephesinde Ruslara karşı gönüllü alay kumandanlığı; iki yıl kadar sonra Ruslara esir düşmesi; Sibiry'a da esir kampında ve sonra oradaki Tatar ahalinin kefaletiyle Volga kıyısındaki bir mescidde gözetim altında yaşadığı dönem; Rus devriminin patlak verdiği hengâmda esaretten kaçış; muhtemelen Moskova-Varşova-Viyana-Belgrad-Sofya güzergâhını izlediği üç aylık zorlu ve zorunlu bir Avrupa seyahati; İstanbul'a gelişi ve İstanbul'da o günün İslâm akademisi hükmündeki 'Dârü'l-Hikmet'te görevli olduğu aylar; ve sonrasında, İslâm dünyasının ve bütün dünyanın yaşadığı değişim ve dönüşümün de etkili olduğu bir iç muhasebe ve dönüşüm.

On yıla sığan bu çok hareketli hayat, onun için, bir bakıma geçiş dönemi hükmünde idi. O güne kadar 'Eski Said' iken, bu her yönüyle çalkantılı dönemin sonunda, 'Yeni Said'e dönüşecekti. Bu süreç içinde, Eski Said'i Yeni Said'e hazırlayan; her birinin, onun hayatının özü ve özeti hükmündeki Risale-i Nur'a giden yolda bir köşetaşı hükmünde olduğu bir dizi eser de yazmıştı. Divan-ı Harb'deki savunması İki Mekteb-i Musibetin Şehadetnamesi yahut Divan-ı Harb-i Örfî adıyla; doğudaki aşiretler içinde yaşadığı münazaralar esnasında sunduğu cevaplar Münazarat adıyla; Şam'da verdiği ünlü hutbe Hutbe-i Şâmiye adıyla yayınlandı.

Öte yanda, Muhakemât'ı vardı ki, bu eser sonraki on yıllarda daha bir açılan, netleşen ve genişleyen çok kritik muhakemeler yüklüydü. Bu eserin üçlü kurgusu da başlıbaşına önemliydi: Sonraki hayatının tamamının, ve daha sonra yazdığı bütün eserlerin üzerine bina edildiği bir 'hamdele ve salve'nin akabinde, onun genel duruşunu belirleyen; bu arada bir bütün olarak İslâm düşünce tarihinin Kur'ânî bir açıdan değerlendirme ve eleştiriye tâbi tutulduğu 'mukaddime'ler geliyordu. "Birinci Makale"yi

bu ‘mukaddime’ler oluşturmaktaydı. Ardından, belâgat üzerine yazılan; ve gerek Arapça’ya, gerek belâgata nüfuzunun derecesini belgeleyen; bu noktada Maarrî gibi dev isimlerin yanlışlarını tashih edecek kadar güçlü olduğunu gösteren “Unsuru’l-Belâgat” gelmekteydi. Üçüncü bölümü ise, imanî konuların gerek ele alınış, gerek sunuluş tarzına ilişkin çok önemli muhakemeler yüklü “Unsuru’l-Akide” oluşturunuyordu.

Bu eserle bir bakıma tefekkürünün ana çizgilerini belirleyen Said Nursî’nin bir sonraki eseri, Ruslarla yapılan savaş esnasında, kimi bahisleri sıcak çatışmaların içinde yazılan İşârâtü’l-İ’caz adlı Kur’ân tefsiriydi. Aslen Arapça olan bu eser, Kur’ân’ın ilk sûresiyle başlayan; Kur’ân’daki sıranın aynen takip edildiği klasik tefsir formu içindeydi. Farklı ciheti, müellifin yalnız bazı âyetleri veya âyetin bazı kısımlarını tefsir etmekle yetinmeyip, istisnasız her âyeti, cümle cümle, kelime kelime, hatta harflerine kadar tefsir ediyordu. Bu tefsir, adı üstünde, ‘i’caz,’ yani Kur’ân’ın mûcize oluşu üzerinde yoğunlaşıyordu. Kırk ayrı açıdan Kur’ân’ın i’cazını ele alan bu tefsir, ikinci sûre olan Bakara sûresinin 32. âyetinde kaldı. Çünkü, o esnada, emrindeki askerlerle birlikte Rus ordusunca kuşatılmış ve günler süren çatışmalardan sonra esir düşmüştü.

(Onun bu tefsirde kullandığı usulün öneminin o günün âlimlerince, daha sonra Cumhuriyet döneminin resmî ulemasınca, ve halen dahi ilâhiyatçılarca keşfedilemediği görülmektedir. T.C. içindeki bu anlaşılmasız soğukluğa mukabil, Risale-i Nur’un Arapça’ya tercümesi faaliyetinin hız kazanmasıyla birlikte, Arap ülkelerinde ona dönük çok ciddi keşiflerin başladığı görülüyor.)

Yeni Said'e Doğru

1917'DE RUSYA'NIN Sibiry'a yakın bir kısmında geçirdiği esaret hayatından kaçıp, Ekim Devrimi hengâmında zorlu bir seyahatle Rus sınırlarını aşarak Varşova üzerinden İstanbul'a gelen Said Nursî, burada alışılmadık bir şöhret halesiyle karşılaşacaktır. Daha on yıl öncesinin İstanbul'unda adından 'Bediüzzaman' olarak söz ettiren bu isim, aynı anda hem tefsir yazıp hem de Rus işgaline karşı fiilî cihada girişmiş olmasının verdiği takdir duygusu ve de, Sibirya yakınındaki şerefli esaretinden büyük bir cesaret sergileyerek kaçıp İstanbul'a gelebilmesinin verdiği hayret duygusu ile beslenen bu şöhret ortamında, varoluşunu 'rububiyet-ubudiyet' denklemi içerisinde anlamlandırmış bir insan olarak yoğun sorgulamalar yaşayacaktır. Özellikle "Çocukları bile ihtiyarlatır" dediği Dünya Savaşı yılları, o esnada ve akabinde gördüğü yıkımlarla, onu dünyanın fâniliğine dair yoğun bir muhasebeye sevkedecektir. Sekiz yıl önce geride bıraktığı İstanbul yoktur artık; çokları bu diyarı terkedip toprağın altına girmişlerdir. Topu topu üç yıl önce bıraktığı Van'ı da bulamamış; yarıdan çoğu yanmış şehirde, birçok talebesi dahil olmak üzere, ahalinin çoğu ölümle tanışmıştır. Bu denli yoğun bir ölüm ve yıkım tablosu yaşamış bir insanı; üstelik zaten hayatını 'rububiyet-ubudiyet' denklemi üzerine kurmuş bir insanı, fâniliği bu kadar âşikâr bir dünyada fâni insanlardan gördüğü alâka ve kazandığı şöhret kandırmayacaktır. Ona göre, "Şöhret ayn-ı riyadır, zehirli bir baldır." İnsanı aldatır, denklemlerini sarsar ve ancak son dakikada o kaçınılmaz ölüm gerçeğiyle tanıştır. Oysa, bir bütün olarak hayatın, ölüm gerçeğiyle tutarlı bir açıklamasının yapılması; varoluşun ölüm gerçeğiyle birlikte anlamlandırılması; ve o şekilde yaşanması gerekmektedir.

Bu sorgulamalar, kimi Arapça, kimi Farsça, kimi Türkçe bir dizi eserin önsözü olur. Bu eserlerden anlaşıldığı üzere, dünyanın her yönüyle ona güldüğü; para, makam, şan ve şöhret noktasında önünün açıldığı böylesi bir vasatta o, dünyanın gülümseyen bu aldatıcı yüzünün gerisindeki fânilik gerçeğini görecek. Sonuçta kendisini terkecek olanları, onlar kendisini terketmeden terkecektir.

Kırk yaşlarında iken yaşadığı bu iç muhasebenin getirdiği, hayatın ve insanın anlamına dair derin sorgulama, sonraki birçok eserinde hakikatli birer hâtıra olarak anlattığı yoğun bir tefekkürle örülüdür.

Bu sorgulamanın bir de 'dış' boyutu vardır. Bu dönem, onun Osmanlı'nın çöküşünü de artık kaçınılmaz gördüğü; dahası, "Rüyada Bir Hitabe"sinde gösterdiği gibi, bu çöküşü nasıl bir sürecin izleyeceğini de öngördüğü bir dönemdir.

İç dünyasının ve dış dünyanın böylesine köklü bir değişim geçirdiği ortamda, hayatını eskiden beri 'rububiyet-ubudiyet' denklemi üzerinde kurmuş olan bir insan, bu ana yapı sabit kalmakla birlikte, çok ciddi tadilâtlara girişecektir. Abdülkâdir-i Geylânî, İmam-ı Rabbanî, Gazalî gibi üstadlarından hangisinin yolunu seçmesi gerektiğini düşünürken, İmam-ı Rabbanî'nin Mektubat'ında bulunan ve mânidar bir biçimde 'Mirza Bediüzzaman'a' hitap eden bir mektupla karşılaşacaktır. (Babasının adı Mirza'dır). "Tevhid-i kible et; yani yalnız bir üstad seç" uyarısı yüklü bu mektubun getirdiği sorgulamayla, üstadlarının da üstadı olan Kur'ân'da 'tevhid-i kible' edecek; çifte gerçekliğe yer tanımayan, Kur'ânî bir tefekkür inşasına girişecektir. Dolayısıyla, gerçeğe bir vahye gerek olmaksızın yalnızca akılla ulaşılabileceği iddiasını taşıyan her düşünce tarzını içeren felsefeyi sert bir eleştiriye

tâbi tutacaktır. Akıl âlettir, usta değil; binektir, yol gösterici değil. Akıl son sınırına dek kullanılmalı; ama bu ayrımın farkında olarak kullanılmalıdır.

Buna karşılık, Kur'ân'ın, sırf iddialar üzerine kurulmuş delilsiz ve ispatsız bir imana çağırmadığını da ısrarla vurgulayacaktır. Bilakis, 'akleden kavimler'e seslenen Kur'ân, getirdiği mesaja iki önemli delil gösterir: kâinat ve insan fitratı. Bu iki âlem, 'âfâkî' ve 'enfüsî' diye ayrıma tâbi tutulan iki ayrı tefekkürün alanıdır. Kur'ân, söylediklerine kâinatı şahit tutmakta; keza insanî özelliklerimizi de şahit göstermektedir. Bir yanda kâinat bir düzen, hikmet, sanat, ölçü.. içinde; hem de herşeyin herşeyle bağlı olduğu eşsiz bir düzen, hikmet, sanat, ölçü içinde var oluşuyla Yaraticının varlığına şahit olmaktadır. Öte yanda ise, insanın iç dünyasındaki sevgi, korku, ayrılık, kavuşma, sonsuzluk arzusu, bir sığınak arayışı, dayanacağı bir merci arayışı gibi binlerce özellik de insanı bir Yaraticının varlığına götürmektedir.

Said Nursî, bu noktada, özellikle kelâmcıları yalnız akla yönelik vurguları; tasavvuf ehlini ise, yalnız kalbe yönelik vurguları itibarıyla eleştirir. Kur'ân'ın 'akleden kalb' tanımını eşliğinde, 'akıl-kalb ittifakı'nı yeniden kurmaya çalışır. Ona göre, geçmişte İmam-ı Gazalî, İmam-ı Rabbanî gibi büyük sîmaların yaptığı da budur. Bu bütünlüğün yitirilmesi medrese geleneğini insanın iç dünyasına yönelik derûnî bir tefekkürden mahrum kılarak soğuk bir ilmîliğe mahkûm etmiş; tasavvuf ehlinin ise kâinatı tefekkür noktasında çoğu kez 'akıl gözünü kapaması'na yol açmıştır. Oysa, 'akleden kalb' bütünlüğüne ulaşanlar, 'başkalarının akıl gözünü kapadığı yerde, gözü açık biçimde seyahat etmekte'dir. Bu geçiş sürecinde yazdığı "Katre" adlı eserin önsözünde, bu bütünlüğü üzerlerine bina ettiği anahtar kavramlar verilmektedir. Bunlar, 'mânâ-yı ismî,' 'mânâ-yı harfî,' 'ene' gibi kavramlardır. Kur'ân'dan ders alınan bu kavramsal araçlar, kelâmcıların ancak çok dolambaçlı çıkarımlar yoluyla Allah'ın varlığını ispat vesilesi kıldıkları, tasavvuf ehlinin ise 'marifet'e ulaşmada engel gördükleri için 'vahdet-i vücud' gibi doktrinler geliştirmeye mecbur kaldıkları kâinatı, herkesçe kullanılabilir bir tefekkür zemini haline getirmektedir.

Bu bakımdan, Yeni Said'in, 'Bediüzzaman' olan Eski Said'i aşan bir tefekkür sistemi inşa ettiği görülür. Eski Said daha ziyade çağıyla ve çağının getirdiği meselelerle yüzleşen biri iken; Yeni Said, çağların getirdiği meseleleri karşılamaktadır. Bir bütün olarak İslâm tarihini değerlendirmeye tâbi tutmakta; sonuçta 'bin senedir biriken' ve Müslümanların 'kalb-i umumî'sini yaralayan meseleleri tespit ederek çözüm aramaktadır. Saadet Asrı her noktada tevhidin korunduğu bir ideal durumu temsil ederken; öncelikle siyasî alanda bir aşınma yaşanmış; üçüncü asırla birlikte tevhidin her yönüyle parçalanmaya uğradığı bir seyir başlamıştır. Beşinci asırdan sonra bu seyrin daha bir yoğunluk kazandığını tespit ederek, "Beşten şimdiye kadar karanlıktır" diyen Eski Said, Yeni Said olarak bu karanlığı aşma yönünde çok ciddi bir model sunmaktadır. Bu model, Kur'ân'dan alınmıştır. Kur'ân'a nasıl muhatap olunacağını ve nasıl ona göre yaşanacağını talimini ise, Muhammed-i Arabî (a.s.m.) vermektedir. Muhammed-i Arabî'ye muhatabiyetin aslını ve usulünü ise, sahabeler göstermektedir. Sahabelerin örnek alındığı bir anlayış ve yaşayış üslûbunun temsilcisi ise, tâbiîn başta olmak üzere, selef-i salihîn'dir. Ne var ki, Emevîlerin elinde hilâfetin saltanata dönüşmesi ile bir aşınma sürecine girilmiş; saltanat siyasetinin istibdada dayalı çizgisi bir yanda Cebriye gibi sapmaları beslerken, öte yanda Mu'tezile gibi karşı-akımlara yol açmış; Mu'tezile'nin 'Kur'ân'ın mahlûk olduğu' gibi tezlerle temellendirmeye çalıştığı akılcı eğilim ise, bir yanda felsefenin İslâm dünyasına girişine, öte yanda bu akılcı eğilime bir tepki olarak sufî oluşumlara zemin hazırlamıştır. Öncelikle, içlerinde Hasan-ı Basrî, Ebu Hanife, İbrahim Nehaî, Süfyan b. Uyeyne, Süfyan-ı Sevrî gibi büyük müçtehidlerin yer

aldığı tâbiîn döneminde; ardından İmam Mâlik, İmam-ı Şâfiî, Ahmed b. Hanbel, İmam Eş'arî gibi büyük isimlerin bulunduğu ikinci ve üçüncü asırlarda bu eğilim genel bir kabul görememiş ise de, alttan alta gelişmeyi sürdürmüştür. Dördüncü asır, çözümlenin başladığı asırdır. O güne dek, tevhid temeline dayalı tek bir 'ilim' sözkonusu iken; artık bir ayırım yaşanmaya başlamıştır. Dinî ilimler-kevnî ilimler gibi riskli ayrımlar belirirken; kelâm, hadis, tefsir, fıkıh gibi dinî ilimlerin de bir bütünün parçası oldukları halde ayrışmaya başladıkları gözlenmiştir. 'Akleden kalb'^[1] parçalanmıştır. Bu parçalanma, gerek bilgi, gerek hayat, gerek tefekkür düzeyinde kendisini olanca berraklığıyla göstermektedir. Gerçi İmam-ı Gazalî, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, Abdülkâdir-i Geylânî gibi büyük sîmalar bu parçalanmayı aşma yönünde ciddi gayretler sarfetmiş, en azından kendi dünyalarında bunu aşmışlardır; ama genel eğilim değişmemiştir.

Yeni Said, giderek güçlenen ve en sonunda modern çağda doğrudan Kur'ân'a dahi hücum edilmesiyle zirvesine ulaşan bu eğilime meydan okuma gayreti içindedir. Bu noktada, 'sahabe mesleği' olarak özetlediği bir çıkış yolu görmekte; bin üçyüz yıllık tefekkür mirasını da bu çerçevede bir te'lîfe tâbi tutmaktadır. 'Sahabe mesleği' demek, sonraki tüm çabaların hiçe sayılması demek değildir. Bilakis, meseleyi çözmedeki başarı düzeyleri her ne olursa olsun, bu dönemlerin İslâmî birikiminin bu ekseninde yoğrulması demektir. Bu mesleğin içinde Gazalî de vardır, Taftazanî de, Câmî de...

Bu mesleğin içinde, eksik ve tek-yanlı kalsalar dahi, fıkıh disiplini de vardır; tasavvuf ve kelâm disiplinleri de... Tüm bu entellektüel, fikrî, kalbî çabaların bir bütün içinde özümsemesine çalışılmaktadır.

Yeni Said ve Risale-i Nur

ESARET SONRASINDA yaşanan sorgulama ve arayış, bu arayışın ardından gelen Risale-i Nur'un değişik yerlerinde anlatılır. Bir bakıma Said'in kırk yıllık hayatının ve otuz yıllık öğreniminin harmanlandığı bu kısa dönem, kısalığıyla ters orantılı biçimde, çok verimli olmuştur. Sonraki risalelerinden birinde, bu arayış dönemini aktarırken, Said Nursî şunları söyleyecektir:

“... Ne kadar düşündüm: ‘Bunun arkasından mı, yoksa ötekinin mi, yoksa daha ötekinin mi arkasından gideyim?’ Tahayyürde kaldım. Her birinde ayrı ayrı cazibedar hasiyetler var. Biriyle iktifa edemiyordum. O tahayyürde iken, Cenâb-ı Hakk'ın rahmetiyle kalbime geldi ki: ‘Bu muhtelif turukların başı ve bu cedvellerin menbaı ve şu seyyarelerin güneşi, Kur'ân-ı Hakîm'dir. Hakikî tevhid-i kible bunda olur. Öyle ise, en âlâ mürşid de ve en mukaddes üstad da odur.’ Ona yapıştım, nâkıs ve perişan istidadım elbette lâıyıkıyla o mürşid-i hakikînin âb-ı hayat hükmündeki feyzini massedip alamıyor; fakat ehl-i kalb ve sahib-i halin derecatına göre o feyzi, o âb-ı hayatı yine onun feyziyle gösterebiliriz. Demek Kur'ân'dan gelen o Sözcükler ve o nurlar, yalnız aklî mesâil-i ilmiye değil; belki kalbî, ruhî, halî mesâil-i imaniyedir. Ve pek yüksek ve kıymetdar maarif-i ilâhiyedir.”

Bu çizgide, öncelikle, ‘Risale-i Nur’un fidanlığı’ adını verdiği; sonraki birçok risalenin âdeta anahatlarını yazdığı Mesnevî-i Nûriye yazılacaktır. Orijinali Arapça olan, daha sonra Türkçe çevirisi yapılan bu eser, Eski Said'in eserlerine göre, ciddi bir üslup değişimini yansıtır. İfadeler daha derunîleşmiş, anlatım bir şiiriyet boyutu da kazanmış; ama bu yapılırken, fikrî örgünün silikleşmesine asla müsaade edilmemiştir. Bilakis, Mesnevî-i Nûriye, “Unsuru'l-Belâgat”ı yazan insanın, orada yazdığı hususları bilfiil gösterdiği bir eser mahiyetindedir. Meselâ lâfz ve mânânın bir bütünlük arzettiği görülür. Ayrıca, Mesnevî-i Nûriye, yukarıda iktibas edilen pasajda belirttiği üzere, Said Nursî'nin aklî mesâil-i ilmiye boyutunda kalmayıp -mâkûl ve de ilmî bir bütünlük içinde olmakla birlikte- kalbe, ruha, duygulara da hitap eden bir üsluba yönelişinin açık örneklerini yansıtır.

Yakın bir zamanda, Arapça orijinaline dayanarak poetik yönü araştırma konusu yapılan bu eseri izleyen Sünuhat ise, ismiyle dahi, Yeni Said'in yönelimini ele vermektedir. Ardından Nur'un İlk Kapısı gelecek; bu üslup yönelimi, temsillere dayalı bir anlatıma doğru gelişecektir. Bilindiği kadarıyla Haşir Risalesi ile başlayan Risale-i Nur ise, üslup ve biçim olarak, şu üç noktada özetlenebilir: (1) Eserin fikir örgüsünü daha anlaşılır kılmak için kullanılan temsiller, (2) belli temel hususların ısrarlı bir şekilde tekrarı, (3) yalnız akla değil, kalb ve ruha da hitap eden bir anlatım biçimi. Müellifimize göre, Risale-i Nur'un üslup ve biçimini buna göre kurması rastgele bir tercih değildir. Temsil ve tekrar, Kur'ân'ın i'cazının iki önemli yönüdür. Yine Kur'ân, yalnız aklı değil, kalb ve ruhu da muhatap almakta; tüm insanî duyguları okşamaktadır. Kur'ân âyetlerinin tefsiri mahiyetinde olan, Kur'ânî bir temel üzerine inşa edilen bir eserin de, yalnız fikrî örgüsü itibarıyla değil; üslup ve biçim olarak da Kur'ân'ı rehber edinmesi gerekir. (Bu konunun onu daha Eski Said zamanında iken meşgul ettiği görülür. Öyle ki, Muhakemat'ının bir yerinde temsil hususunu sözkonusu ederek, Mevlânâ'yı ve Sâdi-i Şirâzî'yi dile getirmektedir.)

Bu üslup ve biçim üzerine kurulan Risale-i Nur, dil bakımından da, Arapça, Farsça ve Türkçe'nin harmanlandığı; yazıldığı günün eserlerine göre oldukça sade, ama olabildiğine zengin bir mahiyet arzeder. Her risale, istisnalar bir yana, o risalenin üzerinde temellendiği Kur'ân âyetlerinin

zikredilmesiyle başlar. İlgili metnin içinde de yer yer Arabî asıllarıyla âyet ve hadislere; kimi zaman Arapça, Farsça ve hatta Kürtçe deyim ve beyitlere yer verilir. Hemen her risalenin sonunda, Eski Said'in tefsir ettiği son âyet olan, Bakara sûresinin 32. âyetindeki bir ifade tekrarlanır ve Resul-i Ekrem'e (a.s.m.) salât ve selâm edilir.

Dil noktasındaki bu tercihin özel bir kasta dayalı olduğu söylenebilir. Böylece, millî-devletler çağında yalnızca bir dile hapsedilen Müslüman fertlere, zımnen, bir dil üçlüsünü kavramanın lüzumu hatırlatılmaktadır: Kur'ân'ın indirildiği lisan olan ve İslâm tefekkürünün en seçkin örneklerini barındıran Arapça, İslâmî edebiyatın en seçkin örneklerinin sunulduğu Farsça, Risale-i Nur'un en öncelikli muhataplarının konuştuğu bir medeniyet dili olarak Türkçe ve müellifin ana dili olarak Kürtçe. Eski Said'in en ziyade gönül verdiği projelerin başında gelen Medresetü'z-Zehra'da da bu dillere dayalı bir eğitimi tasarladığı dikkate alınır, bu tercihin sebebi daha bir rahatlıkla anlaşılır. Ayrıca, Arabî ve Farisî ibarelerin, Kur'ân harfleriyle verildiklerini de hatırlatmak gerekir. Burada da, Harf Devrimini yapan kadronun İslâm mirasıyla olan bağları koparma çabasına karşı, sükûnetli ama kararlı bir duruşu gözlemek mümkündür.

Üslup ve dil yönünden kısaca bu şekilde tanıtabileceğimiz Risale-i Nur'un tefekkürünü gereğince tanıtmak ise, bu boyuttaki bir yazıda pek mümkün gözükmemektedir. Bunun için en iyi tanıtıcı eser, Risale-i Nur'un kendisidir. Bazı risalelerin ise, Risale-i Nur'un birçok özelliğini üzerinde taşıyan bir fihriste hükmünde olduğu görülür. Meselâ “Yirmidördüncü Söz” böyle bir risaledir.

“Yirmidördüncü Söz” Örneği

BU RİSALENİN, Risale-i Nur’un genel sistemini çok güzel bir biçimde yansıtan muhteva ve kurgusuna geçmeden, bu tahlilde bize yardımcı olacak bazı önemli notları kaydedelim:

(a) İşârâtü’l-İ’caz tefsirinde, Kur’ân’ın dört ana maksad üzerinde yürüdüğünü söyleyen Said Nursî, Risale-i Nur’u bu dört unsur üzerine kurmuş bulunmaktadır: tevhid, nübüvvet, haşır, adalet ve ibadet. Bu sıralamada beş unsur bulunduğu şeklinde aceleci bir itiraz gelebilir. Burada ‘adalet ve ibadet’ tek bir kategoriye teşkil eder. Bunun Kur’ânî ‘zulüm’ ve ‘adl’ kavramlarına dayanan, ayrıca İslâm düşünürlerinin çok güçlü bir muhakemesini yansıtan bir boyutu vardır—ki, yazımızın hacmini aşmakla birlikte, çalışılması gereken bir husustur bu.

(b) Risale-i Nur’da bu dörtlünün birbirini tazammun ettiği, birbirini gerektirdiği hususu ısrarla vurgulanır. Bu minvalde, her bir iman esasının diğerini de içerdiğini ve gerektirdiğini örnekleyen “Dokuzuncu Mesele”de şöyle denilmektedir:

“İman, altı rüknünden çıkan öyle bir vahdanî hakikattir ki, tefrik kabul etmez. Ve öyle bir küllîdir ki, tecezzi kaldırmaz. Ve öyle bir küllüdür ki, kabil-i inkısam olmazlar. Çünkü, her bir rükn-ü imanî, kendini ispat eden hüccetleriyle sair erkân-ı imaniyeyi ispat eder. Herbiri herbirisine gayet kuvvetli bir hüccet-i âzam olur.”

(c) Söz konusu edilen dört ana maksadın üçünün zaten doğrudan doğruya iman esaslarından üçüne baktığı görülür. Dördüncüsü olan ‘adalet ve ibadet’in ise, bir bakıma ‘İslâmiyet’e baktığı söylenebilir. Ki, Risale-i Nur, ‘iman’ ve ‘İslâm’ arasında bir ayrımdan ziyade bir bütünlük olduğunu vurgular. Sözgelimi, Kastamonu Lâhikası’nda imanın yedi hakikatından söz edilirken, altısının altı iman esası; yedincisinin ise ‘esas ubudiyet’ diye tanımlanan ‘İslâmiyet’ olduğu belirtilir. Mektubat’ta ise, ‘imansız İslâmiyet’in de, ‘İslâmiyetsiz iman’ın da kurtuluş vesilesi olamayacağı belirtilerek, ikisi arasındaki her türlü seküler ayrımın geçersizliği ve tutarsızlığı anlatılır.

(d) İman için ise, Risale-i Nur’da, ikili bir tasnifte bulunulur: taklidî iman ve tahkikî iman. Taklidî imanda bir iman ikrarında bulunulmakta; ama bu imanı delillendirme gibi bir çabaya girilmemektedir. Bu tavrı “Bütün bunları yaratan Allah’tır” gibi bir genellemeyle özetleyen Risale-i Nur, böylesi bir genellemenin ‘şirk’ tehlikesini bertaraf edemediğine ısrarla dikkat çeker. Şirkin bulaşmadığı sahil bir iman, her bir şeyde Yaratıcının mührünü görebilmekle mümkündür. Bu ise, ciddi ve daimî bir ‘tahkik’i gerektirir. Bu ‘tahkik’ sürecinde insan Rabbini ona tanıtan dört ‘küllî muarriif’le tanışacaktır: Kur’ân, Muhammed-i Arabî (a.s.m.), kâinat, ve de ‘fitrat-ı zîşuur’ olan vicdan.

(e) ‘İman-ı tahkikî’ çalışmasında ise, ‘marifetullah,’ ‘muhabbetullah’ ve ‘lezzet-i ruhaniye’ diye sıralanan bir süreç yaşanır. İnsanoğlu, kulluğunun gereğini, ancak marifetullah, muhabbetullah ve lezzet-i ruhaniyedeki gelişimi nisbetinde yerine getirebilir. Rabbinin emirlerini hakkıyla yerine getirmesi, bu emirleri yerine getirmekten lezzet almasıyla mümkündür. Bu emirleri lezzet olarak yerine getirmesi ise, emri veren Rabbini sevmesiyle mümkün olur. O’nu sevmesi ise, ancak O’nu tanımasıyla mümkündür. Bu bakımdan, ‘İslâmî’ bir hayatın inşası için, daimî bir ‘imanî’ talimin yaşanması gerekmektedir. (Bu noktada, marifetullahın Allah’ın güzel isimlerini tanımada yatay ve dikey bir ilerleme olarak ele alındığını belirtelim. ‘Yatay ilerleme’ derken, Allah’ı yalnız bir isimle

değil, tüm isimleriyle tanımayı; ‘dikey ilerleme’ derken, her bir ismin yalnız bir noktada tanınmasını değil, her düzeyde tanınmasını kastediyoruz. Sözelimi, Allah’ı yalnız Yaratıcı olarak tanımakla kalmayıp, Kadîr, Alîm, Rahîm, Hakîm, Hâkim, Munazzım, Musavvir, Muhyî gibi sair isimleriyle de tanımak birinci ilerlemenin örneğidir. Hâlık ismini örnek alırsak; Allah’ı yalnız beni yaratan olarak görmekle kalmayıp, bütün insanları yaratan, bütün canlıları yaratan, bütün dünyayı yaratan, bütün kâinatı yaratan, bütün kâinatı bir kez yaratıp bırakmış olmayıp her an yeniden yaratan olarak tanımak ise ikinci ilerlemenin örneğidir.)

Bu notlardan sonra, yeniden “Yirmidördüncü Söz”e gelelim. Bu risale beş ‘dal’ dan oluşur ve ancak beşinci dala çıkıldığında ‘meyve’ler devşirilir. Birinci dalda, Kur’ân’ın en ziyade üzerinde durduğu, Risale-i Nur’un da en ziyade çalıştığı husus sözkonusu edilir: Esmâ-i Hüsnâ. Allah’ın güzel isimlerine, yukarıda kısaca ifade etmeye çalıştığımız şekilde, bir bütün olarak ve en üst derecede muhatap olmanın gereği vurgulanır. Kâinat içindeki her bir türde, hatta insanlar arasındaki farklı mizaçlarda başka başka isimler öne çıkar. Bununla birlikte, herkes, onda daha baskın konumda gözüken bu isimden başlayarak, Rabbinin bütün isimlerine ulaşmak zorundadır. Çünkü bu isimlerin her biri diğerlerini de gerektirir. İmanın tamam olması, Allah’ı bütün güzel isimleriyle tanımakla mümkündür. Bu gerçekleşmezse, yani insan “her bir ismin cilvesinden sair esmaya intikal etmezse zarar eder. Meselâ, Kadîr ve Hâlık isminin eserini görse, Alîm ismini görmezse gaflet ve tabiat dalâletine düşebilir.”

Marifetullahı dair bu birinci dalın ardından, ikinci dal gelir. Bu dalda, insanı hakikate ulaştıran yollar, ‘zühre,’ ‘katre’ ve ‘reşha’ sembolleri içinde anlatılır. Bu yollar içinde hakikate en kısa, en geniş, en umumî ve en üst derecede ulaştıran yolun Kur’ân’ın çizdiği ve Peygamberin (a.s.m.) gösterdiği yol olduğu açıklanır. Çünkü, Kur’ân ‘Arş-ı Âzamdan, İsm-i Âzamdan, bütün isimlerin mertebe-i âzamından’ nüzul etmektedir. Resul-i Ekrem de, ‘bütün esmânın mertebe-i âzamlarının mazharı ve bütün enbiyanın serveri’ dir.

Üçüncü dalda ise, konunun, deyim yerindeyse ‘teknik’ bir alana kaydığı görülür: hadisler. Hadislerin sahipliğini tartışma konusu yapanlar sözkonusu edilir ve cevaben oniki husus sıralanır. İlk anda, bu bahis ilk iki bahisle alâkasız gibi görülür. Oysa, eğer hadisler devreden kaldırılırsa herkes kendi aklını rehber edinerek Kur’ân’ı yorumlamaya kalkışacak; Resul-i Ekrem’in (a.s.m.) rehberliği ve sünneti ortadan kalkacaktır. Kur’ân’a nasıl muhatap olunacağını ve hayatımızın ona göre nasıl yaşanacağını fiilî örneği olan Resul-i Ekrem’in (a.s.m.) dersine muhatap olmaksızın sahih ve kâmil bir imana ulaşmak ise, mümkün değildir. Bu bakımdan, hadislerin sıhhatine ilişkin sözkonusu dal, Risale-i Nur’un genelinde ısrarla vurgulanan ‘sahabe mesleği’ nin yerleşmesi; Sünnetine tâbi olunarak, Resul-i Ekrem’in rehber alınması; o rehberin gösterdiği şekilde Kur’ân’a muhatap olarak marifetullah ve muhabbetullahı ulaşılması açısından kritik bir önem taşımaktadır.

Dördüncü dalda, Cenâb-ı Hakk’ın dört nevi kulu olduğu anlatılır: melekler, cansız varlıklar ve bitkiler, hayvanlar ve insanlar. Bu dal, kâinata ve içindeki her bir şeye ubudiyet şuuru içinde, birer kul olarak bakmayı öğretmektedir. Öte yandan, cismi itibarıyla cansızları, organizma itibarıyla hayvanları, kalb ve ruh gibi latifeler itibarıyla melekleri andırdığı belirtilen insanın, ‘küçük bir kâinat’ niteliği taşıdığına; her bir nev’in ibadetlerini bünyesinde barındırdığına dikkat çekilir. Bu çerçevede, her birinin her bir işi ‘ibadet’ hükmünde olan sair mahlûkata kıyasla, insanın da bütün hayatını ubudiyet şuuruyla düzenlemesi; bütün özelliklerini birer ubudiyet vesilesi kılması zarureti

vurgulanır.

Beşinci dal, bu dört dala dayanan bir final hükmündedir. “Birinci meyve”sinde sevgi üzerinde durularak, insanın tüm kâinatın sebeb-i vücudu hükmündeki sevgiyi hangi adrese yönelteceği sorgulanır: Hiçbir özelliği kendinden olmayan ölümlü şahsına mı, hepsi de yaratılmış ve ölümlü olan diğer varlıklara mı, kendisini ve kâinatı yaratan Zâta mı? Adres, ‘muhabbetullah’ olarak belirecek; buna götüren yol ise, şu Kur’ânî fermanla ifade edilecektir: “Eğer Allah’ı seviyorsanız, Habibine tâbi olunuz!”

İkinci meyvede insana verilmiş özellikler üzerinde durularak, ‘insaniyet’in kemalini bulmasının ‘insaniyet-i kübra olan İslâmiyet’le mümkün olduğu anlatılmaktadır. ‘İnsaniyet-İslâmiyet’ paralelliği, Risale-i Nur’un en önemli vurguları arasındadır. Birçok risalede, gerçek bir Müslüman olmanın insanî özelliklerin kullanımına ve gelişimine baktığı; insanın insanlığını gerçekleştirmesinin ise İslâmiyet ve iman dairesinde mümkün olduğu örneklendirilir. İnsan olmak, iman etmek, Müslüman olmak, birbirini gerektiren konulardır.

Üçüncü meyvede ise, kelimenin tam anlamıyla insan olan, kelimenin tam anlamıyla iman eden ve kelimenin tam anlamıyla Müslüman olan Hz. Muhammed’in (a.s.m.) sünneti ele alınmaktadır. Buna göre, ancak “sünnet-i seniyyeye tatbik-i amel etmekle bu fâni ömürde, bâki meyveler verecek bir hayat-ı ebediyyeye medar olacak olan faideler elde edilir.” Zira, insanı şu kâinat içinde Kendisini tanıyıp ibadet etsin diye yaratan Rabbin isimlerinin cilveleri, ‘şariat ve sünnet-i seniyyenin ahkâmı içinde’ görünmektedir.

Dördüncü ve beşinci meyveler ise, burada özetlemekten âciz kaldığımız çok anlamlı çözümler içerir. Dördüncü meyve, tâ birinci ve ikinci dalda vurgulanan hususlara da atıfta bulunarak üç semavî dine mensup olanların tahlilini yaparken, beşinci dal bu risaleyi özetler ve sonuç olarak bizi Hz. İbrahim’in tavrıyla başbaşa bırakır. Musa’nın da (a.s.), Hz. İsa’nın da (a.s.), Hz. Muhammed’in de (a.s.m.) atası olan İbrahim (a.s.), Kur’ân’da bütün insanlığa ders verilen bir kıssa içinde vurgulanan “Lâ uhibbul âfilîn/Ben kaybolup gidenleri sevmem” sözüyle, bize verilmiş özellikleri nasıl Yaratıcıyı tanımada kullanacağımızı göstermektedir. Kaybolup gidenleri sevmeyen insan, elbette Sonsuz olanı arayacaktır. Yeter ki insanî özelliklerini gizleyip örtmesin ve kullansın. (“Yirmidördüncü Söz”ün final paragrafına damgasını vuran bu İbrahimî sözün âfâkî tefekkür ile enfüsî tefekkürü buluşturduğuna da dikkat çekelim: bir tarafta ‘ufûle gidenler’ ve ‘ufûle gidiş,’ diğer tarafta ‘sevmem.’)

Bu örgü içinde gelişen “Yirmidördüncü Söz” Risale-i Nur’un temel karakteristiğini ve genel portresini en iyi özetleyen risalelerden biridir. Burada âdeta bir ‘aksiyon’ biçiminde ele alınan hususların ise, başka risalelerde izah ve ispat edildiği görülmektedir. Meselâ, “Onuncu Söz” öldükten sonra dirilişin, “Yirmidokuzuncu Söz” melekler ve ruhun, “Yirmialtıncı Mektub”un birinci mebhası Kur’ân’ın Allah kelâmı olduğunun, “Yirmibeşinci Söz” Kur’ân’ın mucizeliğinin, “Ondokuzuncu Söz” Muhammed-i Arabî’nin (a.s.m.) peygamberliğinin ispatına adanmış eserlerdir. Keza “Onbirinci Lem’a” özelde Peygamberin sünnetini, “Yirmiüçüncü Söz” özelde insanı, “Yirmiikinci Söz” özelde kâinatı çalışmaktadır. “Yirmidördüncü Söz”de test edilmemiş bir hipotez gibi görünen birçok konunun, başka birçok risalede çalışılıp delillendirildiği unutulmamalıdır.

Âlemi ve insanı bu şekilde yorumlayan Risale-i Nur’un, hayata, tarihe ve bugüne bakışının da bu

yorum çerçevesinde geliştiği görülecektir. O, toplumları ve devletleri değil, ‘insan’ı merkez almasıyla, bütün insanlığı kuşatan bir çözümleme gerçekleştirmekte ve bütün insanlığı muhatap alan bir çağrıda bulunmaktadır. Bütün insanlar aynı temel özelliklerle yaratıldığına göre, bir insan için geçerli olan, tüm insanlar için de geçerlidir. Yine, ‘insan’ merkez alındığı için, radikal bir devrimi veya siyaset–eksenli bir dönüşümü esas edinen dayatmacı, tepeden-inmeci bir modele açıkça muhalefet edilmektedir. Onun özellikle Müslüman kesim tarafından halâ daha anlaşılamayan siyaset yorumunun, bu duruşuyla kesin bir ilgisi vardır.

Keza, ‘tahkikî iman’ üzerindeki vurgusu, dogmatik ve taassup yüklü bir tavrı kesinkes dışlamaktadır. Yine tahkikî iman üzerindeki vurgusudur ki, âfâkî tefekkür alanı olarak kâinata, enfüsî tefekkür alanı olarak insanın iç dünyasına uzanan yoğun bir dikkati beslemektedir.

Onun ibadet ve ubudiyet üzerindeki vurgusu ise, hayatın her alanını kuşatan; laik ayrımların, seküler bölümlerinin sığınak bulamadığı küllî, bütüncül bir hayat vizyonu sağlamaktadır. ‘Adalet ve ibadet’i bir bütün içinde ele alması, ‘adalet-i mahza’ üzerindeki hassasiyetini netice vermektedir. Bu hassasiyet ise, Asr-ı Saadetin ardından gelen tüm dönemleri Hz. Ali’nin haklı ‘adalet-i mahza’ içtihadını eksen alan bir tahlile tâbi tutmasını sağlamaktadır. Hilâfet-saltanat ayrımını yapabilmesi; saltanat sınıfına giren bütün yönetimleri meşrulaştırma adına zoraki tevellere girişmemesi, bununla ilgilidir. Üstelik, bu noktada, Ehl-i Sünnet ile Şîa arasındaki onüç asırlık gerilimin ilacı olacak bir tahlile ulaşmıştır. Şîa’da, Ehl-i Sünnetin ‘asayişe ilişmeme’ adına saltanat rejimlerinin zulümlerine seyirci kaldığı şeklinde yaygın bir kanaat vardır. Ehl-i Sünnette ise, Şîa’nın ‘adalet-i mahza’ ölçüsünü yanlış tatbik ederek İslâm dairesinde sürekli bir muhalefet ve iç-çatışma ürettiği şeklinde bir kanaat mevcuttur. Risale-i Nur’un ise, Ehl-i Sünnetin ‘asayişe ilişmeme’ tavrını Hz. Ali’nin (dolayısıyla Şîa’nın) ‘adalet–i mahza’ ölçüsüyle açıkladığı görülmektedir.

Yine ‘adalet-i mahza’ üzerindeki bu hassasiyet, Risale-i Nur’un “Birinin hatasıyla başkası; ailesi, akrabası, köyü, milleti mes’ul olmaz” gibi, “Bir insan, bir hatasından dolayı, bütün halleriyle mahkûm edilemez” gibi, “Kâfirin her sıfatı kâfir olmak lâzım gelmez” gibi çok incelikli ölçüler sunmasını sağlamıştır. Onun siyaset karşısındaki tavrını belirleyen bir unsur da, bu adalet vurgusudur.

Onun Kur’ân ve sünnet üzerindeki vurgusu da, benzer tazammunları beraberinde getirmektedir. Vahyin mutlak yol göstericiliği hususunda İmam-ı Şâfiî ve İmam-ı Eş’arî gibi selefin çizgisini izleyen Risale-i Nur, yaşadığımız asrı bu çerçevede yorumlayacaktır: Akıl tek başına hakikate yol bulamaz, vahyin yol göstericiliğine ihtiyaç duyar ise, vahyin gelmediği veya gizlendiği toplumların durumu ne olacaktır? Bu noktada, şu asırda yaşanan çağdaş tufanla hak dinin gizlendiği toplumları ‘ehl-i fetret’ olarak tanımlayan Risale-i Nur, onlara dair şefkatli tahliller sunmaktadır. Yine vahye yönelik bu vurgunun paralelinde, toptancılıktan uzak bir biçimde “Avrupa ikidir” ayrımı yapılacak; maddeci bir hayat tarzını insanlığa zermeden Avrupa ile ‘İsevîlik din-i hakikîsinden aldığı feyz ile hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeye nafi san’atları ve adalet ve hakkaniyete hizmet eden fününları takip eden’ Avrupa ayrı tutulacaktır. Bu vizyon toptancı bir Batı aleyhtarlığını da önleyen; öte yandan Batının Kur’ân ve sünnetin sunduğu ölçülere denk düşmeyen özelliklerinden de kesinlikle uzak duran bir denge halini sağlayıcı bir boyut da taşımaktadır. Risale-i Nur’un demokrasi gibi ‘Batı kökenli’ oluşumlara bakışı, bu ekseninde gelişecektir. Onun sosyal ve siyasî düzlemdeki başka hususlara bakışı da, yine Kur’ân ve sünnete yönelik vurgusunun tazammunlarını taşımaktadır.

Bu çerçevede, Risale-i Nur’un şu anlamlı tavrını da belirtmek gerekir. Batı dünyası ile İslâm dünyası

arasında hep gerilimli bir münasebet mevcut olagelmıştır. Müslüman toplumlarda Batı hep Haçlı imajıyla akıllara gelmektedir. Hâlâ daha bu tavır sürmektedir. Batının kapitalizmi, emperyalizmi ve tüm seküler icraatı da, bu imaj eşliğinde Hıristiyanlık hanesine yazılmaktadır. Batıda yaşanan bu gelişme en başta Hıristiyanlığı hedef alıyor olduğu halde, bu böyledir. Oysa Risale-i Nur bu alışılmış Hıristiyan-Müslüman gerilimini önemsiz kılan çok daha büyük ve evrensel bir olguya dikkat çeker. Üç semavî dini de hedef alan bir inançsızlık kasırgasının varlığına işaret ederek, bu semavî dinlere mensup olanların birbiri ile didişmesini bu ortak düşman lehine yazılmış bir hareket olarak görür. Buna karşı, Müslümanlarla Hıristiyanların aralarındaki ihtilafı konuları en azından ortak düşmanın hepsini hedef aldığı böylesi bir ortamda tartışmalarını ister. Onun Müslüman-Hıristiyan diyalogunu öngören bu tavrı; bunu bir öngörü olmakla bırakmayıp fiiliyata geçirmesi; meselâ Vatikan'a, "Onların da buna ihtiyacı var" diyerek risaleleri göndermesi, öte yandan Fener patriğini ziyaret etmesi çok anlamlıdır.

Ne var ki, onun bu kabil tavırlarının, kurduğu genel çerçeveye bağlantısı yeterince işlenip vurgulanmamış; sonuçta bu dengeli, ölçülü ve tutarlı tavırlar umuma mâl olmamıştır. Eğer bu tavırların her biri bir problemin temel bir boyutunu yakalıyorsa, ki zannımızca öyledir, üzerlerinde çok yoğun ve çok ciddi çalışmalar yapılması gerekiyor demektir.

Gerçekten Risale-i Nur gerek temel çerçevesi, gerek bu çerçeve içinde ele aldığı meseleler, gerek paralel bir unsur olarak sunduğu tazammunlar itibarıyla, önümüze anlamlı bir bütün sunmaktadır. İman üzerinde temellenen ve insanı esas alan bir yaklaşımla, çağa, hayata ve kâinata dair anlamlı çözümler önermektedir. İnsana Rabbinin tanıttığı, onu Rabbinin şu dünyayı ve insanı yaratış amacına uygun biçimde yaşamaya çağırarak; dünyayı her bakımdan felâkete atan ve en önemlisi ebedî bir helâkete sürükleyen nefsanîliklerle mücadeleye davet etmektedir.

Sözgelimi, 'ekoloji'nin adının bile konulmadığı bir zamanda, 1936 yılında yazdığı bir eserde, Allah'ın bir isminin Kuddüs olduğunu belirterek, 'insanın pis eli bulaşmamak şartıyla' bütün kâinata görülen temizliğin ve dengenin bu ismin delili olduğunu anlatır Said Nursî. Ve insanın da, bu ismin gereğine göre yaşayıp, Kuddüs, yani mutlak anlamda temiz ve pâk olan Yaratıcının bu ismine lâayık bir kulluk sergilemesini ister. Başka bir eseri ise, insanların DDT'lerle durmaksızın sinek öldürdüğü bir dönemde, 'sinek'lere ayrılmıştır. Her bir sineğin Allah'ın bir temizlik memuru olduğunu ve Rabbinin tanıttığını vurgulayan bu eser; sineklerin kendilerini rahatsız etmelerinden şikâyetçi insanlara, tam bir görev aşkıyla hiç boş durmaksızın çalışan sineklere bu kadar iş bırakmayacak bir temizlik içinde olmalarını önermektedir.

Bu iki eserin de hapishanede yazılmış olması ise, imanın insana nasıl bir açılım, aydınlık, zenginlik ve genişlik kazandırdığının; dar ve karanlık koşuların bile bu aydınlığa ve genişliğe engel olamadığının belgesidir.

İmandan gelen bu aydınlık ve genişliktir ki, bir insanın kalbine doğan Risale-i Nur'a tüm dünyayı kuşatan, tüm insanlara ulaşan bir boyut kazandırır. Nitekim, bu değerli eser bugün dünyanın yalnızca bu bölgesiyle sınırlı kalmaksızın, milyonlarca insana iman reçetesi sunuyor; varoluşuna dair, Kur'ânî bir açıklama getiriyor.

Hayatının son otuzbeş yılını, onca ihtiyarlığına rağmen akıl almaz baskı ve eziyetler içinde geçiren; ama böylesi bir vasatta, Rabbinin güzel isimlerine muhatap oluşun verdiği cennet-misal bir iklim

sunan Risale-i Nur müellifi, fâniliğini ve âhiretin bir tarlası oluşunu ısrarla vurguladığı şu dünyaya çok güzel tohumlar ekerek göçeli kırk yıl oldu. Ama ardında bıraktığı, zaten yaşarken dahi şahsına değil ona dikkatleri yönelttiği Risale-i Nur, millî-devletlerin dar sınırlarını aşıyor; hangi devlete ve ulusa mensup olurlarsa olsunlar, şu dünyada bulunuşunun cevabını araştıran nice insan tarafından okunuyor.

Gerçi onu fâni bir dünyada kurulmuş fâni bir devletin ‘beka’ sına deva bulmak için istimale yeltenenler; Türkiye sınırlarına mâl edenler, Osmanlı tarihine tevdi edenler de mevcut. Buna rağmen, o, Avustralya’dan Kanada’ya, Malezya’dan Fas’a uzanan bir coğrafyaya; kısacası insana, dolayısıyla her bir insana hitap eden bir istidat taşıdığını belgeliyor.

Buna rağmen, onun kurduğu bütünün gereğince çalışıldığını söylemek mümkün değil. Kurduğu tefekkürün nerelere uzandığı, hangi meselelere karşılık geldiği, hangi karanlıkları aydınlatmaya yöneldiği tam anlamıyla keşfedilmiş değil.

Altıbin sayfalık Risale-i Nur’un söylediği çok şey var. Ama, bu söylediklerinin keşfi için çok ciddi iki engelin aşılması gerekiyor. Bir yanda onu ülfet perdelerine ve hâkim paradigmalar çukuruna hapseden tembelce muhatabiyetlerin; öte yanda, ona muhatap olmamakta ısrar gibi anlaşılmaz bir inat içinde sergilenen ilmî enaniyetlerin aşılması. Bu iki unsur, bu pırlantanın lââyık olduğu yerde olmasını şimdilik engelliyor.

Ama herşeye rağmen, o bir mücevherdir. Kapalı kutular içinde kalması değerini düşürmeyecektir. Onu lââyıkınca değerlendirip akıl ve gönül vitrinlerinin mûtena bir yerine yerleştirecek liyakatli muhataplarını bir gün elbette bulacaktır. Gözünü kapayan, güneşi yok etmiş olmaz; gündüzü kendine gece yapar.

* * *

İKİNCİ BÖLÜM

Yansımalar

“Risale-i Nur...

ne şarkın mâlûmatından, ulûmundan;

ve ne de garbın felsefe ve f nununundan gelmiş bir mal

ve onlardan iktibas edilmiş bir nur değildir.

Belki, semavî olan Kur'ân'ın

şark ve garbın fevkındaki yüksek mertebe-i arşîsinden iktibas edilmiştir.”

Tevhid-Şirk İkilemi

-I-

HAYATIM BOYUNCA en ziyade korktuğum şeylerden biri, yarı yolda kalmak yahut yarı yolda bırakmaktır. İman ülkesi, bir fâninin tam anlamıyla kuşatması imkânsız bir ülkedir; zira her an, Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'un güzel isimlerinin yeni cilveleri sergilenmektedir. Öte yandan, her bir isim birbirine bakmaktadır ve bu birbirine bakışların şuuruna varılması zaten uzun zamanlar almaktadır. Ayrıca, her bir iman hakikatinden aklın hissesi, kalbin hissesi, duyguların hissesi, latifelerin hissesi ayrı olduğuna; meselâ kalb hakikati teslim ettiği anda duygular ve bilhassa nefis henüz teslim olamamış halde bulunduğuna göre, bu yönde de daimî bir çaba gerekmektedir.

Sözün kısası, iman hiç bitmeyen bir yolculuktur. Ama o yolculuğa henüz başladığı an 'meseleyi bitirdiği'ni sananlar vardır. Böylelerin benzini fazla zaman geçmeden bitmekte; hayat bineği tökezlemektedir.

Ve, gören gözler, bu zamanda tökezlemelerin hiç de az olmadığını görmektedir. Şu zaman, tökezlemenin asıl, sapasağlam kalmanın ise zor ve istisna olduğu bir zaman dilimidir.

Peki, neden tökezleme asıldır da, sapasağlam kalma asıl değildir? Bu, kaçınılmaz bir hal midir; yoksa, bazı ihmal ve atlamalardan dolayı mı hâdisâtın seyri bu şekilde gerçekleşmektedir?

Kur'ân'ın ve onun aydınlığında Risale-i Nur'un verdiği derslere baktığımda, bu hazin tablo, bugünün 'elhamdülillah müslüman' pek çok insanında, hatta bugünün ehl-i dininde çok mânidar ihmalleri, atlamaları, kaymaları ve de yarı yolda kalmaları belgelemektedir.

Bu ihmal yahut 'atlama'ların en başında geleni ise, insanın tercihinin iman-küfür tercihine münhasır kılınması; bu ilk tercihin ardından gelmesi gereken diğer tercihlerin görmezden gelinmesidir.

Oysa, Kur'ân'dan anlaşılan odur ki, bu, tercihlerin ilkidir. Hemen ardından, iman şıkkı içinde yeni bir tercih gündeme gelmektedir: Tevhid-şirk tercihi. İman, ancak tevhid içeriyorsa, imandır; yoksa, zihinde veya kalbde Allah'ın yanısıra 'daha düşük' rütbeli başkaca ilâhlar da mevcutsa, bu sahih bir iman ikrarı değildir. Kur'ân, "Gökleri ve yeri yaratan Allah'tır" deyip 'halâ inkâr edenler'den söz ediyorsa, bunun içindir. Hem, eğer tevhidî bir iman sözkonusu değilse, varolan şirk derelerinin yolu sıra, insan tekrar küfür-inkâr-isyan-tuğyan bataklıklarına doğru çekilmektedir.

İman-küfür tercihinde iman; tevhid-şirk tercihinde tevhid şıkkı işaretlendiğinde de mesele bitmemektedir. Bu kez karşımıza çıkan, 'âmiyâne tevhid-hakikî tevhid' tercihidir. Risale-i Nur'un birçok yerinde izah edildiği üzere, dalâletin fen ve felsefeden gelmediği eski zamanda belki âmiyâne tevhid necat vesilesi olabilmektedir; ama bu zamanda, imanı şüphelere atan bunca sorulara ve küçük yaştan itibaren kulağımıza üflenen küfranî 'hazır cevap'lara mukabil, 'tahkikî bir iman,' 'tahkikî bir tevhid' gerekmektedir. Yok eğer âmiyâne tevhid yeterli görülürse, bu kez, Yirmiikinci Söz'ün o güzelim misalinin ortaya koyduğu üzere, 'çok hırsızlık'lar, yani şirk tehlikesi kapıda beklemektedir. Şirk ise, daha kötü bataklıklara giden sürecin başlangıcı mesabesindedir.

Tahkikî iman ve tahkik sonucu ulaşılmış hakikî tevhid ile de mesele bitmemektedir. Bu kez, yakînî ve hakikî bir tevhidin mertebeleri olarak ilmelyakîn, aynelyakîn, hakkalyakîn mertebeleri kendini göstermektedir. İlkini yeterli gören, ihtimal ki, yalnız aklı ikna yahut nefsi ilzam eden bir imanla yetinecektir. Bu, belki o insanın imanını gerçekten şüphelerden kurtaracak; ama duygularının da ikna olduğu ‘aynelyakîn’ bir imana göre çok çok geride kalacaktır. İlmelyakîn bir iman, duygular da tam ikna olmadığı için, ola ki amelî ihmallere mâni olamayacaktır. Oysa, aynelyakîn bir iman, ‘muhabbetullah’ ve ‘lezzet-i ruhaniye’nin de tadıldığı, dolayısıyla emr-i ilâhînin gereği olan salih amellerin zoraki değil, seve seve yapıldığı bir iklime insanı sevkedecektir.

Maamafih, amel-i salihe gelindiğinde de iş bitiyor değildir. İnsan, bu noktada da eğer tahkiki ve hassasiyeti elden yitirir; meselâ nefesine bir hisse verir, bir derece kibirlenir ise, bu kez Kur’ân’ın ‘amellerin iptal olması’na işaret eden ‘habitat a’ mâluhum’ sırrı kapıda beklemektedir. Ki hem bu duruma, hem bu durumun ilacına, Resul-i Ekrem (a.s.m.) “Ve heleke’l-âmilûne ille’l-muhlisûn” hadisiyle dikkat çekmektedir. Bu kez karşı karşıya olunan tercih, ihlaslı amel ile ihlas-özürlü amel tercihidir. Allah ihlası nasip ettiğinde ise, imtihan gene bitmez. Zira, insan, “Ben ihlaslıyım” dediği anda ihlas kulesinden aşağılara düşmeye başlamıştır. Yani, hadisın ihbarıyla, “İhlaslı olanlar da büyük bir tehlike üzeredirler.”

Velhasıl, iman yolculuğu hiç bitmeyen bir süreçtir; ve her an yeni tercihler ve tehlikeler ile karşı karşıya olunan, ama her bir tehlike aşıldığında bir kat daha mesafe alınan bu yolculukta insan tekrar tekrar denenmektedir.

Her insan, ömür boyu, her türlü düşük maddeden arınmış, saf, katışıksız, halis altını elde etmek için aşama aşama gerçekleştirilen kimyevî işlemlere benzer bir süreci yaşar bir bakıma...

Bu iş böyle bilinince, Risale-i Nur gibi eserlerin kıymeti bilinmektedir.

Bu iş böyle bilinmezse, Risale-i Nur gibi eserler ya ‘hikâye’ yahut ‘fazlalık’ olarak gelmektedir.

Tevhid-Şirk İkilemi

-II-

KUR'AN-I MÜBÎN, “Gökleri ve yeri yaratan kimdir?” diye sorulduğunda “Allah” diyen, ama ‘halâ inkâr eden’ insanlardan söz eder. Yine Kur’ân, ‘Allah yalnız olarak anıldığında kalbleri sıkışan’ları haber verir. Zât-ı Zülcelâl, yine Kur’ân’da, bu durumda olanlara hitaben şöyle buyurur: “Allah yalnız olarak anıldığı zaman inkâr edersiniz. Ve eğer O’na ortak koşulursa, inanırsınız.”

Bu âyetler, iman-küfür ikileminde ‘iman’ı tercih etmekle işin bitmediğinin; bu imanın ‘tevhid’ de içeriyor olması gerektiğinin net bir ifadesidir. ‘Allah’ı ananlar’ belki küfre karşı imanı tercih ediyor gözükmektedir; ama gerçekten mü’min olanlar, ‘Allah’ı yalnız olarak ananlar’dır. Allah’ı, peşine eşler ve ortaklar koşarak ananlar değil.

Yoksa, tüm insanlık tarihi boyunca, Allah’ı hepten inkâr eden, hâşâ “Allah yoktur” diyen çok az insan yaşamıştır. Bu konuda en kötü şöhret sahibi filozoflar çizgisinde dahi, Allah’ın varlığını kabul edenler, “Allah yok” diyenlerden kat kat fazladır. Pek çok filozofu ve de felsefe çizgisini nübüvvet çizgisinin rakibi ve düşmanı kılan, “Allah yok” demeleri değil; var olan Allah’a eşler ve ortaklar koşmalarıdır. Allah’ı bir ilâh olarak kabul etmekle birlikte, ya insanı, ya tabiatı, ya maddeyi, ya ‘sebepler’i, ya devleti, ya belli bir şahsı veya bunların tamamını ilâhlaştırmalarıdır. Şirkle bulaşmış bir iman gerçekten iman sayılacak olsa, dünya üzerindeki inkârcıların sayısı, şu çağda bile herhalde yüzde 2’yi aşmayacaktır. Ve, şirke bulaşmış bir iman gerçekten iman sayılacak idiyse, bir Resul-i Ekrem’in (a.s.m.), hatta Kur’ân-ı Hakîm’in varlığı da –hâşâ– gereksizdir.

Zira, Resul-i Ekrem’in içlerinden çıktığı, Kur’ân’ın da ilk muhatabı olan insanlar, Allah’ı yok sayan insanlar değildir. Bilakis, aralarında yaptıkları sözleşmelerin ilk cümlesi “Bismik Allahumme” yani “Allah’ım, Senin adınla” olan insanlardır. Ama, yine onların ‘erbâben min dûnillah’ı da vardır. Kendilerince bir ‘uluhiyet hiyerarşisi’ kurmuşlardır. Allah, el-İlâh’tır, en üstün ilâhtır; lâkin ona bağlı, ondan aşağı ve onunla insan arasında aracı başkaca ilâhlar da bulunmaktadır. Ve bu şirk bulaşığı inanç, insana ‘hepten inkâr etmekten iyi’ gibi gözükse bile, vâkıanın böyle olmadığı, Resul-i Ekrem’in en katı ve en acımasız düşmanlarının Mekke müşrikleri olmasından anlaşılmaktadır. Şirk, ‘küfr’e kıyasla ‘ehven-i şer’ değildir. Bilakis, imanın güzelliğinin bütün güzelliğiyle, küfrün ve inkârın çirkinliğinin bütün çirkinliğiyle görülmesini, dolayısıyla net tercihler yapılmasını hayat boyu engelleyen bir durumdur. İnsanı ne uçan ne koşan, ne kuş ne deve kılan müthiş bir kaypaklık halidir. İnsanı güya hem mü’min, hem münkir kılan en müthiş kişilik bölünmesi, en feci şizofreni hükmündedir. İnkâr ve küfür halini yaşamak, gerçekten zor, hatta imkânsızdır. Zira, insanın hadsiz arzularına karşı medet verici, hadsiz tehlike ve düşmanlara karşı ise sığınak olarak bir Kadîr-i Mutlak’ı araması, insanlığın özünde var olan zaaf ve aczin bir muktezasıdır. Küfür ve inkâr, bir Kadîr-i Mutlak’ı yok saydığı için insanı insanlığı ile çelişkiye düşürür. Ya intihara, ya deliliğe, yahut sefahet ve benzeri yollarla kasden ve bizzat ‘şuur hali’nden uzaklaşmaya mecbur eder. Bu zor yola mukabil, şirk, müthiş bir bukalemundur. Zora düşüldüğü zaman “Kadîr-i Mutlak olan bir Allah var” der, rahatlatır. Zora düşülmediği durumlarda ise, insanın kendi nefsinin tercihleri ve tiryakilikleri dâhilinde hayatını sürdürmesini temin eder.

Kısacası, çağlar boyu yaşanan en ciddi çatışma ve kırılma noktası, küfür değil, şirktir. ‘Yalnızca Allah’a iman’a karşılık, ‘yanına birşeyler ekleyerek Allah’a iman’ durumudur. Kur’ân, hikmeti iktiza ederse bütün günahları affeden Allah “şirki asla affetmez” diye ilan ediyorsa, bir sırrı budur. Kur’ân’ın inkârdan ziyade şirk üzerinde duruyor olmasının bir sırrı da budur. Hakikat ehlinin ve de tasavvuf ehlinin, asırlar boyu gerek nefse tâbi olma şirkinden, gerek esbab ve tabiat şirkinden, gerek devlet, toplum, âmir, memur gibi başkaca unsurları Rabbine ortak edinmekten korunma üzerinde ısrarla, tekrar tekrar durmasının bir sırrı da budur.

Ve şu zamana gelirse, Risale-i Nur, bu ısrarın, bu tekrarın tecdidi ve tahkimi için vardır. Bir kez daha tekrarlırsak, imanı ‘Allah’ı yalnız olarak anmak’ diye biliyorsak, baştan sona tevhid-şirk ikilemi üzerine bina edilen Risale-i Nur’un Kur’ânî derslerine duyacağımız ihtiyaç şedit olacaktır. Ama, “Canım hepimiz Allah’a inanıyoruz” demek bizim için yeterliyse; bu arada “Bizi devlet koruyor,” “Maaşımızı hükûmet veriyor,” “Yağmuru bulut yağıdırıyor” ise ve ayrıca “Ben biliyor, ben yapıyor, ben ediyor”sam, Risale-i Nur ‘fazla derine dalan’ gereksiz bir fazlalıktır.

Şahsen, şirkin çok uzaklarda olmadığını hissediyorum. Ve, ona en ziyade yakın duranlar, ihtimal ki, onu kendi semtinin çok uzağında sananlardır.

Kur'ân Karşısında Unutulan

RİSALE-İ NUR'U tâ yüreğimizin derinliklerine yerleşir şekilde okumanın yegâne yolu, onu 'hayatın içinde' okumaktır. İnsan, hayatının içinde yüzyüze geldiği sorulara, sorunlara, arayışlara açık olduğu; bunları ezbere bir-iki sözle kapatıp geçmediği; bilakis, bütün bu soru ve sorunların getirdiği 'acının ortasından geçme'yi göze aldığı oranda Risale-i Nur kendini ona ifşa ediyor. Bu bakımdan, her zaman ve zeminde Risale-i Nur'a hakkıyla muhatap olmanın ilk şartının, hastalığını, sorusunu, meselesini açıkça itiraf etmek; peşisıra bir cevap arayışı ve beklentisi içinde olmak olduğunu düşünüyorum. İnsan, ancak hakikatı talep edince hakikatın talebesi olabilir.

Gerçi, kendimi hiçbir zaman Risale-i Nur talebesi olarak görmedim, göremedim. Risale-i Nur'dan aldığım Kur'ânî dersler ile almam gereken dersler arasındaki muazzam oran farkı; keza herşeye rağmen aldığım dersler ile hayatıma aktardıklarım arasındaki muazzam fark, beni böyle bir 'talebe'lik zannından kesinlikle alıkoyuyor. Ama, en azından talebe olmak isteyen biri olduğum ümidini taşıyor; ve gerçekten talebe olmanın yolunun, işte ilk paragrafta sözünü ettiğim noktadan geçtiğini sanıyorum.

Bunun yakın bir örneğini, iki hafta önce, birkaç arkadaşımınla Mesnevî-i Nûriye'nin bir bahsini, "Onuncu Risale"nin son sayfasını okurken tecrübe ettik. Hemen belirteyim: Onuncu Risale, benim için ayrı bir önem taşıyor. Zira, beni "Kur'ân Okumaları"na yüreklendiren, işte bu risalenin giriş kısmı idi. Bu risalenin ilk iki sayfası, Mülk sûresinin bir âyetinin yalnızca bir kısmının tefsiri hükmünde idi. İster mal-mülk anlamında, ister manevî mâmelek anlamında, ister devlet vs. anlamında alalım, bugün nazarını 'mülk'ün bürüdüğü ehl-i dine asıl 'mülk' sırrını ve de Mâlik-i Hakikîyi ders veren tevhid incisi Mülk sûresinin bir cümlesinin tefsiri hükmündeki bu bahis, aylar süren bir müzakereden sonra, nazarımı Kur'ânî ufuklara açmış oldu. Her ne ise. Aradan yıllar geçip, nihayet bu risalenin son sayfasına gelince, yine Kur'ân'a dair; bizim ve şu zamandaki ehl-i dinin çok kritik bir yarasını ta özünden yakalayan bir noktayı keşfetmiş olduk.

Onuncu Risale, yine Kur'ân'a bakan son bahsinin sonunda, Kur'ân'a muhatabiyetin unutulan boyutuna dikkatleri çekiyor. Gariptir, bu boyut, bilhassa 'Kur'ân eri' olarak sağda-solda boy gösterenlerin, koskoca bir İslâmî tefekkür birikimini bir çırpıda tersyüz edip sözü "Bir Kur'ân var, bir de benim sevgili aklım; gerisi hikâye" demeye getirenlerin hastalığını gözler önüne seriyor.

Onuncu Risale'nin son kısmını, böylesi örneklerin yüreğimizi taciz ettiği ve bu örneklerin daha da arttığı görüldüğü bir ortamda okuduk. Yani 'hayatın içinde' okuduk; ve zâhirde hiç de böyle bir konuya temas etmiyor gözüken 'altıncı katre'den şu dersi aldık:

Bir kelâma muhatap olurken, insanın dikkat etmesi gereken dört husus vardır: mütekellim, muhatap, maksad, makam. Yani, kim konuşuyor, kime konuşuyor, hangi amaçla konuşuyor ve ne konuşuyor?

İşte, bugün ortaya konulan sözümona 'Kur'ân araştırmaları'nın büyük çoğunluğunda, yalnızca 'makam' kısmı vardır; yani âyetlerin mevzuu, onların ne söyledikleri... Oysa en başta gelen, konuşanın Kim olduğudur; ama bu husus nazarlarda hiç tartılmaz bile. Ezbere söylenen, "Allah konuşuyor" sözü vardır, o kadar. Peki, kimdir o Allah? Bunun müzakeresi, tefekkürü, muhasebesi sözkonusu değildir. Kur'ân üzerine fikir ve de hüküm yürütenlerin çoğunun eserlerine veya sözlerine bakın: İşin bu kısmına dair küçücük bir vurgu dahi yoktur.

Halbuki, sözün tesiri ve kuvveti, en başta, söyleyenin kim olduğuna bakar. Bu bakımdan, Kur'ân'a muhatap olurken gözönüne alınacak ilk husus, 'mütekellim'in kim olduğudur. Risale-i Nur'un değişik bahislerinde tekrar tekrar vurgulandığı üzere, Kur'ân, bütün âlemlerin Rabbi itibarıyla Allah'ın kelâmıdır. Hem, bütün mevcudatın ilâhî ünvanıyla Allah'ın fermanıdır. Hem, semâvât ve arzın Hâlıkı haysiyetiyle bir hitaptır. Hem, mutlak rububiyet cihetinde bir konuşmadır. İsm-i Azamdan, Arş-ı Azam'dan, bütün isimlerin mertebe-i azamından gelen bir Kelâm-ı Ezelîdir. Söyleyen O ise; ve O'nu bu şekilde, gerçekten âlemlerin Rabbi, bütün mevcudatın Hâlıkı, bütün masnuatın Sâniî, ezel ve ebed Sultanı olarak tanıyabilmiş isek, her bir âyet bizi derin bir ihtizaza sevkedecektir. Zira, konuşan, 'sıradan biri' değildir. Herşey Onun sanatı ve eseri olan bir Rabb-ı Zülcelâl'dir.

Oysa, nazil olduğu anlarda Resul-i Ekrem'in (a.s.m.) ağırlığından adeta yere yapışır hale geldiği Kur'ân âyetleri, kulağımızdan girer, kulağımızdan çıkar. İşimize gelen yerde aklımıza bir iz bırakır, ama çoğunlukla ne kalblerde izi kalır, ne de ruh ve vicdanlarda. Çünkü, Resul-i Ekrem (a.s.m.), vahyedeni, yani 'mütekellim'in kim olduğunu hakkıyla bildiği halde, bizlerin cahili kaldığı en birinci konu, tam da burasıdır.

Keza, Resul-i Ekrem (a.s.m.), kime konuşulduğunu da çok iyi bilir. Herşeye kâdir olan, hiçbir şeye gücü yetmeyene; herşeyin Rabbi olan, hiçbir şeye rab olamayana; herşeyin Mâlik-i Zülcelâl'i, kendi bedenine, hatta tek bir hücre sine bile mâlik olamayana; herşey O'na muhtaç olup O hiçbir şeye muhtaç olmayan, herşeye muhtaç olup hiçbir şey kendisine muhtaç olmayana; herşeyin Mâbud-u Hakikîsi, hiçbir şeye karşı mâbudiyet iddiasına hakkı olmayana konuşmaktadır.

İşte, Resul-i Ekrem (a.s.m.), Kur'ân'ı, Rabbini bildiği gibi kendini de bilen biri olarak okumaktadır. O'nun küllî ve mutlak rububiyetine karşı küllî bir ubudiyet yükümlülüğü olan bir 'abd-ı âciz' olarak okumaktadır. Fakat, bugün ortalıkta boy gösteren 'Kur'ân erleri'nin dilinde ubudiyet kelimesine pek rastlanmadığı gibi, hal ve tavırlarında küçük bir haddini bilme ve tevazu manzarası da görülmemektedir.

Unutulan bir başka boyut, Kur'ân'ın ne maksatla konuştuğudur. Tenzil-i Hakîm, baştan sona, rububiyet-ubudiyet denklemi üzere yürümekte; insanı, ubudiyetini yalnız O'na mahsus kılarak kendisinin ve şu âlemin yaratılış sırrını tahakkuk ettirmeye çağırmaktadır. Ne var ki, bugün sergilenen Kur'ânî yorumların çoğunda, rububiyet talimi de yoktur, ubudiyet vurgusu da.

Geriye kala kala 'makam'a, yani 'mevzu'ya bakan çalışmalar kalmaktadır. Ne var ki, dört temel direğin üçünden mahrum kalan bu temelsiz, dar ve sığ çalışmalar olsa olsa kuru birer 'edebiyat'tır. Zira, sahibine bile, marifet ve ubudiyetini arttırmak bir yana, enaniyetini arttırmaktan öte bir meziyet kazandıramamaktadır.

Cevşen'e Nasıl Muhatap Olmalı?

RESUL-İ EKREM'İN (a.s.m.) küçük torunu Hz. Hüseyin'in (r.a.) oğlu, Hz. Ali ve Hz. Fâtıma'nın (r.a.) torunu olan; hayatını Rabbine hakkıyla kul olma esası üzere kurmasına mukabil ümmet tarafından 'es-Seccâd,' yani çok secde eden lakâbıyla anılan, 'âbidlerin süsü' İmam Zeynelâbidîn'in rivayetine göre, Cevşenü'l-Kebîr, Hz. Peygamber'e bir gazve esnasında Cebrail'in getirdiği kudsî bir münâcattır. Cebrail, Peygamber'e Cevşen'i sunduğunda, "Zırhı çıkar, bunu al" demiştir.

Rabbimizin binbir ismiyle anıldığı bu kudsî münâcat, ne yazık ki, Sünnî-Şîî çekişmeleri yüzünden neredeyse bin küsur yıl, Sünnî Müslümanların uzağında kalmış durumdadır. Asırlardır Şîa'nın imanî taliminde önemli bir yer tutan bu nebevî hediye, artık, Said Nursî'nin kısır bir çekişmeyi aşan hikmetli ve engin vizyonu ile nihayet nüfuz ettiği Ehl-i Sünnet'i de kudsî mânâlarından istifadeye çağırmaktadır.

Fakat ne fecî bir hal ki, asırlar boyu kaçırılmış bir fırsat, ucuz ve basit tavırlarla, bir kez daha kaçıp gitme tehlikesiyle yüzyüze durmaktadır.

Bu tehlikenin en kritik noktasını ise, sanırım, "Zırhı çıkar, bunu al" rivayeti oluşturmaktadır.

Bu sözden hareketle, bir esmâ-i hüsnâ manzumesi olan Cevşen, ucuz bir sigorta malzemesine dönüştürülmektedir.

Çok kereler olduğu gibi, bir kez daha, kudsî bir hakikat, basit akılların elinde 'çok ucuza' satılır haldedir. Heder edilmektedir.

Cevşenü'l-Kebîr, bugün, –Hafız ve Kerîm olan bir Kadîr-i Mutlak'ın hıfz ve himayesini unutturcasına—adeta yangın, kaza ve sair belâların 'sigorta'sı kılınır ve sözkonusu rivayet bunun çıkış noktası yapılır iken, bu rivayetin asıl muradını açığa çıkaracak en basit sorular ve muhakemeler bile esirgenmektedir.

Meselâ, Cevşenü'l-Kebîr adlı, baştan sonra binbir ismiyle Rabbimize niyaz edilen, eşsiz bir tefekkür ve tezekkür manzumesi olan kudsî münâcata mazhar olduktan sonra Resul-i Ekrem (a.s.m.) ne yapmıştır? En başta, Cevşen, bir kez olsun açılıp okunmasını imkânsız kılan deri veya metal mahfazalar içinde mi ona gelmiştir; yoksa kalbe ilka edilen kudsî mânâlar olarak mı? Resul-i Ekrem (a.s.m.) onu boynuna asarak mı yanında taşımıştır, mânâlarını kalb ve dimağına yazarak mı? Hem, Resul-i Ekrem (a.s.m.) Cevşen'in Cibril (a.s.) tarafından kendisine sunulmasından sonra, gazvelere çıkarken artık ne zırh, ne silah almayıp "Bu Cevşen bana yeter" mi demiştir?

Bu soruların cevabının ne olduğunu, siyer kitaplarından kolaylıkla öğreniyoruz. Öncelikle, Cevşenü'l-Kebîr, o ümmî Nebî'ye (a.s.m.) yazılı veya basılı bir kitap olarak gelmemiştir. Resul-i Ekrem de, bir kul olarak—üstelik, her hareketi 'en güzel örnek' diye kaydedilip asırlar boyu izlenecek bir güzel kul olarak—zırhı kuşanma gibi, bir kulun sebepler dairesinde ifa etmesi gereken vazifeleri ihmal etmemiştir.

O halde Cebrail'in "Zırhı çıkar, bunu al" sözündeki asıl murad nedir?

Cevşenü'l-Kebîr'i okurken, insan, bu muradın ipuçlarını, idrakinin elverdiği ölçüde kavramaya başlamaktadır.

Bu kudsî münâcat, her noktadaki acz ve ihtiyacımız karşısında, sığınma ve başvuru adresi olarak, yalnızca Rabbü'l-âlemîn'i gösterir. Kendimizin yanısıra sair sebeplerin, yani tüm mahlûkların acizlik ve zayıflığını gözler önüne sererek, bizi, başvurumuza cevap vermeye muktedir doğru adrese sevkeder. Herşeyin O'nun kudret, ilim ve iradesiyle olduğunu; O dilemezse, bütün dünya lehimize gözüke bile bunun bir işe yaramayacağını bildirir.

O kudsî münâcatı okurken, hissederiz ki, biz kendiliğimizden burada değiliz. Tesadüfen de burada değiliz. Hayy-ı Kayyum, Faalün limâ yürid, Cemîl-i Zülcelâl olan bir Zât-ı Ehad-ı Samed'in sanatıyız. Ve O'nun izin ve kudretiyle yaşıyoruz. Bizi yaşatan, yediğimiz ekmek, içtiğimiz su değil. Keza, zırh giydiğimiz için savaşta ölmekten kurtuluyor değiliz. Sebepler dairesinde dergâh-ı İlâhînin kapısını çalma anlamına gelen fiilî dualarda bulunuruz; ama sonucu, o sebepler perdesinin arkasında işgören Müsebbibü'l-Esbab verir. Hayatımızı devam ettiren de O'dur; midemizi doyuran da. Kalbimize iman ve ubudiyet gibi manevî gıdalar veren de O'dur; düşmanlarımız ve musibetler karşısında bizi koruyan da...

Kısacası, zırh giydiğimiz için ölmüyor değiliz. Zırhı giyerek yaptığımız duaya mukabil, Rabbimiz bizi muhafaza buyurduğu için oklardan ve mızraklardan âzâdeyiz.

Cebraîl aleyhisselâm, Resul-i Ekrem'e (a.s.m.) Cevşen'in makamını, önemini ve muhtevasını belirten o sözü söylerken, aslında tüm ümmete bu mesajı iletmiştir. Bu söz, Cevşen'i hakkıyla okuyun; ve, hadsiz tehlikeler, hastalıklar ve felâketler karşısında merciinizin yalnız ve yalnız Rabb-ı Rahîm ve Kadîr-i Hakîm olduğunu derkedin, demektedir. Böylece, sebepleri merci tanımaktan; merci bildiğiniz o sebeplerin acizliği ve yetersizliği karşısında aklen, kalben ve ruhen kahrolmaktan kurtulun, demektedir. İhtiyaçlarınıza karşı meded, düşmanlarınıza karşı dayanak noktası olarak O size yeter; Cevşen işte bunu belletir, mesajını vermektedir.

Yoksa, Cevşen hiç okunmadan, mânâları hiç tefekkür ve tezekkür edilmeden saklanırsa, Rabbimiz bizi gene de korur—her daim korumaktadır zaten. Her saniye bir kanser hücresinin var olduğu bir bedene; her dakika bir mikrobun içeri girdiği bir vücuda sahip olan bizleri, lenfosit, eritrosit, trombosit.. gibi miniminnacık maddeleri istihdam ederek koruyagelmiş, bu yaşa kadar yaşatmıştır meselâ. Ama bize doğru adresi gösterip şirk ve esbab çukurlarından uzak tutan eşsiz bir kudsî münâcatın tanıttığı Rabb-ı Rahîm'den değil, o münâcatın kendi 'nesne'sinden medet umuluyorsa, en başta Cevşen'in ders verdiği en birinci hakikat çiğnenmiş olmaktadır. Bâki bir hayatın önsözü olacak imanî bir şuurun mübelliği olan o pırlanta, üç günlük dünya hayatı için sarfedilip heba olunmaktadır.

Oysa o ilâhî hediye, Rabbimizi binbir ismiyle tanıyıp yalnız ve ancak O'na yönelerek şu dünya hayatını ebedî bir cennetin giriş kapısı kılmayı bize öğretmektedir.

Vehbîlik

KENDİSİNİ BAŞTAN şartlandırmamış her akıl sahibi, Risale-i Nur'daki her bir bölümün gerek kendi içinde tutarlı olduğunu, gerek Risale-i Nur'un bütünüyle bir tutarlılık arzettiğini görecektir. Risalelerin güçlü bir mantık örgüsü vardır. Bir konuyu alır; ve bir değil, birçok delille temellendirir. Ve bu noktadaki gücünden dolayıdır ki, akla gelebilecek olası suallere de metin içinde yer verir ve cevaplandırır. Soruları örtbas etme, birtakım zorlamalı te'villerle meseleyi kapatma cihetine gitmez.

Yine aynı risaleler, kuru bir mantık örgüsü de sunmazlar. Risale-i Nur'un, akıl hissesini aldığı gibi, kalb, ruh ve sair latifeleri de hissedar eden bir dili vardır.

Bu özellikleri ile de, risaleler, bir kez değil, tekrar tekrar okunur. Her okuyuşta, –eğer Said Nursî'nin uyarısı dikkate alınıp 'gazete gibi' değil, dikkat ve teennî ile okunmuşsa– insanı yeni bir anlama düzeyine ulaştırır.

Risale-i Nur'un az sayıda esere nasip olan bütün bu yönleri, onun 'vehbî' bir eser oluşuyla açıklanır. Risale-i Nur'un 'vehbî,' yani Allah vergisi bir eser olduğu doğrudur; ama bu söz, öyle görünüyor ki, doğru şekilde kullanılmayabilmektedir.

Kur'ân'ın bize verdiği mânidar derslerden biri, insana her ne güzellik isabet ederse, onun Allah'tan olduğudur. İnsan âciz ve zayıftır; zâtında ne kudret vardır, ne ilim, ne de irade. Meselâ, hâfızasının zayıflamasına, kuvvetten düşmeye, tâkatsiz kalmaya mâni olamaması, bütün bu özelliklerin onun zâtî özelliği olmadığını, bilakis kendisine verilmiş olduğunu gösterir. Ki, 'vehbî'nin kelime karşılığı da budur. Vehbî olan, verilmiş, yani hibe edilmiş olandır. Allah Vehhâb'dır; yani çokça veren, durmaksızın verendir. İnsanın üzerinde görünen her güzellik, her kemal 'mevhube'dir. İnsanın kendinde, kendi başına bunları var edecek ne bir ilim, ne bir kudret bulunmaktadır.

Nitekim İslâm âlimleri, Kur'ân'dan aldıkları derse binaen, insana düşenin yalnızca 'kesb' olduğunu belirtmişlerdir. İnsan kendisine verilmiş iradeyi yanı sıra, kötülükte, şerde kullanmadığı veya âtıl da bırakmadığı takdirde, Allah insanı hayır ve güzellikle yüzyüze getirir. İnsan 'kesb'i ile, verilmiş olan cüz'î iradenin verilmiş amacına aykırı davranmadığı takdirde, hakikate mazhar kılınır. İnsana düşen, bu engellemeyi yapmama 'kesb'idir. Nasıl göz insan kasden kapatmadığı takdirde bütün kâinatı izni ilâhî ile bize gösteriyorsa, akıl ve kalbin gözü kapatılmadığı sürece insanın dünyasına imanî güzellikler verilecektir.

Kısacası, her insan 'ahsen-i takvim'de yaratıldığı halde, ancak şerri tercih etmeme iradesini göstererek bu 'en güzel kıvam'ı bozmayanlar hayra mazhar olurlar. Fakat, bu hayır kendi eserleri değildir; onlar yalnızca 'alıcı'dırlar. Hayrı yaratmaz; ancak edinirler. 'Kesb'in Türkçe'deki en uygun karşılığı da, 'edinme'dir.

İşte Veren O, edinen insandır. İnsanın edindiği hayır ve güzellik, onun kendi malı veya îmalı değildir; Allah'ındır ve Allah'tandır.

Belki bir hayli dağınık biçimde ifade ettiğim, esasen Risale-i Nur'un hemen her yerinde ele alınan bu vehb-kesb dengesi anlaşılmadığı için, İslâm âlemi asırlar boyu ciddi bir bölünme yaşamıştır. Bir

yanda ‘kesb’i, dolayısıyla insanı hayırda da etken gören Mu’tezile “Kul fiilinin yaratıcısıdır” gibi şirk bulaşığı dalâletli bir hükme uzanırken; öte yanda Cebriye ‘kesb’i ortadan kaldıran, hakikate ulaşmayı tabir caizse ‘torpilliler’e mahsus gören, böylece ilâhî adaleti inciten bir anlayış sergilemiştir. Vehb-kesb dengesi, bu iki sapmayı da önlemektedir.

Ve bütün insanlara, bu arada kendimize bu nazarla bakmamız gerektiği gibi, Risale-i Nur’a da aynı nazarla yaklaşmak icab etmektedir. Risale-i Nur, kula isabet eden her güzel şey gibi, ‘mevhube’dir, ‘vehbî’dir, Allah vergisidir. Ama öte yanda, Risale-i Nur gibi bir eserin duasını hayatı boyunca yapan Said Nursî’nin ‘kesb’i vardır.

Meselâ, ‘i’caz-ı Kur’ân’ noktasında benzersiz bir tefsir yazmak ona nasip olmuşsa, bunun perde gerisinde, yirmi yaşından itibaren en birinci derdi şu zamanda Kur’ân’a yönelik hücumlara en ikna edici, en net ve en vurucu cevabın nasıl verileceğini soruşturan müdakkik ve hamiyetli bir dimağ vardır.

O, bir araştırmacının tespitiyle, Muhyiddin-i Arabî, Abdülkerim Cîlî, Alâaddin es-Simmânî gibi büyük zâtların aşamadığı ‘kâinatı marifetullaha ayna kılma’ problemini mânâ-yı harfî-mânâ-yı ismî tahliliyle aşmıştır. Ama, bu uğurda kırk senelik hayatını, otuz senelik tahsilini verdiğini söylemektedir.

Ayrıca, Haşır Risalesi öncesinde, bu risalenin anahtarı olan “Fenzur ilâ âsâri...” âyetini kaç gün ve kaç kez tekrar edip durduğu; akıl, kalb ve ruhunun bu âyetle nasıl yoğrulduğu hepimizin mâlûmudur. Ki, bu haşır bahsinin, bir de, Muhakemat’la başlayıp İşârâtü’l-İ’caz’la gelişen, Lâsiyyemalar ile yeni bir kıvam bulan ve en sonunda Onuncu Söz’e uzanan onbeş yıllık bir hazırlık dönemi vardır.

Aynı şekilde, birçok risale Muhakemat’ta bir cümle ile başlamış, Mesnevî-i Nuriye’de bir paragraf olmuş; Risale-i Nur’da ise müstakil bir risaleye dönüşmüştür. Âdeta, çekirdeğin önce fidana, sonra meyveli bir ağaca dönüşmesini andıran uzun bir dua halidir bu. Bütünüyle Risale-i Nur, bir ömür boyu süren ısrarlı, ciddi, halis bir fiilî dua karşılığında Said Nursî’ye verilmiştir.

Sözün kıyası, Risale-i Nur’daki hakikatler, her insanın dünyasına gelen her bir hakikat gibi, gökten gelmiştir; ama ‘zenbille’ gelmemiştir. Risale-i Nur, ihsan-ı ilâhî tarafından, bir ‘mânâ-yı harfî’ veya ‘ene’ için otuz yılını; bir ‘daimî yaratılış’a on küsur yılını; bir haşır meselesine yirmi yılını vermiş birine verilmiştir; başka birine değil. Risale-i Nur, ancak öyle bir eser için ‘kesb’ edene ‘vehb’ edilmiştir; lâyıkınca kesb etmeyen bedavacı, ezberci, ciddiyetsiz ve tembel insanlara değil!

O yüzden, böyle ciddi bir ‘kesb’ ve dua ile yazılmış ‘vehbî’ bir esere lâyıkınca muhatap olmak için, onun ‘vehbî’liğini kendi tembelliğimize bahane kılmak yerine, ciddi bir ‘kesb’ duasında bulunmamız gerekmektedir.

Tefekkür Yüklü Bir Şefkat Külliyyatı

KUR'ÂN OKUMALARI dizimizin birinci kitabını okuyanlar adlı kitabımızı bir şekilde okuyanlar, Yâsîn sûresinden dünyamıza süzülen bir 'tefekkür' dersini, sanırım hatırlayacaklardır. Bu sûrede zikredilen 'şehrin öte yakasından koşup gelen adam' kıssası, bize şefkat ve tefekkürün içiçeliğini ders vermektedir. Açıkçası, kıssadan alınan ders ile, şu husus açıkça ortaya çıkmaktadır: Şefkat var ise tefekkür vardır. Biri yok ise, diğeri de güdük kalmaktadır.

Risale-i Nur'un 'şefkat' üzerindeki ısrarı, bu Kur'ânî dersin ışığında daha bir anlam kazanıyor. Ki, bir bütün olarak Risale-i Nur, Said Nursî adlı bir Kur'ân talebesinin dünyasını kuşatan şefkat yüklü yoğun bir tefekkürün meyvesi hükmündedir. Birçok risale ve birçok bahis, bunun açık bir misalidir. Yalnızca Yirmialtıncı Lem'a'ya, Yirmidördüncü Mektub'a, Hastalar Risalesi'ne, 'Çocuk Taziyenâmesi'ne yahut 'İkinci Şua'ya bakmak, bunu anlamak için yeterlidir.

Zaten, hususan Lâhika yolculukları esnasında, sık sık, 'Risale-i Nur'daki şefkat, ' 'Risale-i Nur'un dört esasından biri olan şefkat' gibi ifadelerle sıklıkla rastlanır. Risale-i Nur'un mesleğini özetleyen meşhur 'Hâtîme' ise, bu şefkat sırrını, diğer üç esasa bağlamakta ve dört temeli şöyle açıklamaktadır: 'acz, fakr, şefkat, tefekkür.'

Bu dörtlünün birbiriyle irtibatı, yıllar yılı, benim için bir muamma olarak kalmıştır. Fakat, Yâsîn sûresindeki kıssanın verdiği dersin ilhamıyla, bu irtibatı, bir ucundan kavrar gibi olduğumu sanıyorum.

Risale-i Nur'da şefkat, Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olmanın, O'nun rızasına erişmenin en kısa, en selâmetli yolu olarak tarif edilir. Çünkü şefkat, 'karşılıksız sevgi'dir. Bir ücret, bir mükâfat beklemeden sevmektir. Herşeyi sevebilmenin anahtarıdır. Herşeyi sevmek ise, bizi herşeyle; her insanla, her canlıyla, her mevcutla, kısacası bütün kâinatla alâkadar kılar. Tüm kâinatla alâkadarlığımız ise, bu şefkat sırrıyla birlikte, bizi 'acz ve fakr' gerçeğiyle yüzyüze getirir. Şefkatimiz, acimizi ve fakrımızı öğretir. Zira, şefkatimizle, her bir şeyin ihtiyacını görür, o ihtiyacın karşılandığını da görmek ister, ama kendimiz o ihtiyaca yetişemeyiz. Kendimizde o ihtiyacı karşılayacak ne bir kudret, ne bir servet mevcuttur. İnsan âciz ve zayıftır; iktidarı kısa, ihtiyarı kısadır. Bu çelişki ise, bizi, bütün bu ihtiyaçları karşılayacak Birinin arayışına götürecektir. Bu ise, tefekkürün ilk adımıdır. Şefkatin inkişafı nisbetinde, insan aczini ve fakrını daha bir derinlikle farkedecek; kendisinin ve mahlûkatın aczini ve fakrını anlaması nisbetinde, Kadîr-i Rahîm'i daha bir derinlikle tanıyacaktır. Bütün mahlûkatın bütün ihtiyaçlar karşılayan bir Kadîr-i Rahîm'i ise, insan elbette sevecek; bu dörtlünün istimali, sonuç olarak, insan için muhabbetullah kapısını da aralayacaktır.

Kısaca bu şekilde özetlenebilen bu dörtlü tahlil, benim dünyama anlamlı göründü. Bu vesileyle, şu soruyla da hemhal oldum: Acaba, Risale noktasında yeni bir ihtizaz yaşayabilmek için, öncelikle 'şefkatin uyanışı'na ve bu uyanışın beraberinde tefekkürün inkişafına mı ihtiyacımız var?

Hikmet-Rahmet Dengesi

RİSALE-İ NUR'UN 'ism-i Hakîm ve Rahîm'e mazhar oluşu; yani Hakîm ve Rahîm isimlerinin penceresinden eşyaya ve olaylara bakıyor oluşu, risalelere muhatap olan hiç kimsenin nazarından kaçmayan bir husus olsa gerektir. Bizâtihi Said Nursî'nin bu meyanda sözleri olduğu gibi, Risale-i Nur, deyim yerindeyse 'lisan-ı hal' ile bunun böyle olduğunu ifade etmektedir. Risale-i Nur, baştan sona, herşeye hikmet nazarıyla bakan bir çift gözün, zâhirde çok olumsuz gözükten hadiselerden bile nasıl bir ibret ve ders-i hakikat bulup çıkardığını belgelemektedir. Yine Risale-i Nur, baharda çiçeklenip solan bitkilerden soğuk kış aylarında Dünya Savaşının her türlü cefâsıyla yüzyüze gelen Rusya'daki çocuk ve ihtiyarlara kadar, herşeye merhamet nazarıyla bakan bir kalbin eseridir.

Yakınlarda, hususan 'hikmet' ve 'merhamet'in insanda yansıdığı yeri dikkate alınca, bu Hakîm ve Rahîm cilvesinin bir meyvesi daha dünyama taşınmış oldu. 'Hikmet,' rahatça anlaşıldığı üzere, aklın istikamet üzere, yani bozulmadan kaldığı takdirde ulaştığı bir mazhariyeti ifade ediyor. 'Merhamet' ve 'şefkat' ise, öncelikle kalbe bakıyor.

Bu bakımdan, 'ism-i Hakîm ve Rahîm'e mazhariyet'in akıl-kalb ittifakına, akıl ile kalbin beraberce işleyişine baktığımızı görüyoruz. Bu ise, görebildiğim kadarıyla, İslâm'ın ilk asırlarından bugüne kadar hep varolan bir kopukluğu tamir ediyor.

Kopukluk, özetle şu: Asr-ı Saadet istisna tutulursa, 'hikmet' ayağıyla yürüyenler 'merhamet'i, 'merhamet' ayağıyla yürüyenler 'hikmet'i ihmal edegelmiş. Meselâ, istisnalar bir yana, kelâm ehli 'akıl' cihetiyle gider, yani 'hikmet'e mazhariyet peşinde olur iken; bilhassa ehl-i tasavvuf 'merhamet' cihetiyle giderek, yani kalb ayağıyla sülûk ederek, 'hikmet'i kısmen geri plana atmış.

Zâhirde bu iki gruptan birinde gözükten, ama akıl-kalb birliğini elbette sağlayanlar mevcut. Meselâ İmam Gazalî 'hikmet'ini 'merhamet'le, 'aklî melekesini 'kalbî' donanımlarla bütünleştirirken; meselâ Abdülkâdir-i Geylânî merhametini hikmetle mezcedip, kalbini akılla buluşturmuş.

Fakat, genel eğilime bakıldığında, akıl cihetinde gidenlerin kalb noktasında geri kaldığı; kalb cihetinde gidenlerin ise akıl cihetinde zayıf durdukları görülüyor. O yüzden, akıl ciheti ağır basan ulemanın hakikat söylediği, ama bu hakikatın donuk, soğuk ve hatta ruhsuz kaldığı için iç dünyalara nüfuz etmediği gözleniyor. Buna mukabil, mutasavvıfların, kalblerindeki inkişafı yeterli görüp akılı ikna lüzumu hissetmemişlerse, tabir caizse 'ayağı yerden kesik' veya 'uçuk' sözler edebildikleri; hatta, 'hikmet' ölçülerini aşan dengesizliklere duçar olabildikleri görülüyor.

Bunu, İslâm tarihinin, hatta Doğu ve Batı suretinde genel olarak insanlık tarihinin en önemli kırılma noktalarından biri olarak görmek mümkün olduğu gibi, her bir cemaatin içinde, hatta her insanın kendi dünyasında da görebiliyoruz. Meselâ, Risale dairesinde dahi, hususan kalb ayağıyla giden ve bu yüzden 'denge'yi de zaman zaman yitiren fertler çıkabildiği gibi; pek çok meseleyi derinliğine çözümleyen, ama kendi hayatında bunu yaşama nimetinden bir hayli mahrum olan, hatta yer yer hakikatı kendi rengine boyayan fertler de mevcut bulunuyor.

Oysa, insan, içinde bulunduğu ortamların, aldığı terbiyenin ve de mizacının sevkiyle, belki Risale dairesine girişinin başlangıcında bu durumda olmakla mazur görülebilir. Lâkin, madem Risale-i Nur

‘ism-i Hakîm ve Rahîm’e beraberce mazhardır; ona hakkıyla talebe olmak için, bu başlangıç noktasında kalmamak gerekiyor.

Zira, tarihten ve bugünden sayısız örneğin kesin bir biçimde gösterdiği gibi, Rahîm ismine mazhar olmadan Hakîm ismine mazhariyet de, Hakîm isminden sarf-ı nazar ederek Rahîm ismine mazhariyet de, bizi ‘denge’ye kavuşturumuyor. Bilakis, hikmetimizi tenkid ve insan beğenmezlik yüklü dengesiz bir hikmet değil; merhamet ve şefkat yüklü dengeli bir hikmet kılmak, ‘ism-i Hakîm ve Rahîm’e beraberce mazhar olma çabasını gerektiriyor. Keza, merhametimizi safdillik ve küfre de hoşgörü yüklü dengesiz bir merhamet değil, ilâhî ölçülerin muhafaza olunduğu hikmetli ve dengeli bir merhamet kılmak da, ‘ism-i Hakîm ve Rahîm’e beraberce mazhar olma çabasını icab ettiriyor. Kaldı ki, gerçekte, meselâ Hakîm ismine âyine olmadan Rahîm ismine hakkıyla mazhariyet de; Rahîm ismine âyine olmadan Hakîm ismine hakkıyla mazhariyet de imkânsız gözüküyor.

Galiba, bu beraberliği becerebilsek, hem kendi iç dünyamız ‘denge’ haline kavuşacak; hem Risale-i Nur’un ders verdiği Kur’ânî hakikatler daha bir berraklıkla akıl ve kalbimize açılacak; hem de, ‘yaklaşım’ farkı ve eksikliği ile gelen bir dizi zararlı çekişme ve ihtilaf son bulacak.

Meselâ, ehl-i kalb ehl-i aklın; ehl-i akıl ehl-i kalbin kıymetini anlayıp birbirini dengeleyecek. Doğu ile Batıya beraberce hitap edebilen bir dile ulaşılabilecek. Ulema ile mutasavvıflar, kelâm ile tasavvuf arasındaki bin yıllık bölünme, bir ‘buluşma’ya doğru yönelecek.

Belki ‘hayal’ gördüğümü düşünenler olabilir. Ama herhalde bu hayali görmem gerekiyor. Zira, “gaye-i hayal olmazsa, ezhan enelere dönerler.”

Bir Yaraya Merhem Vurmak

NİCE YILLARDAN beri kendime sık sık tekrarladığım bir Münazarat paragrafı vardır. Bu paragraf, bugün de aynen geçerli olan “Makine-i ahval neden güzelce işlemiyor?” sorusuna, makine-i ahvalın nasıl güzelce işleyeceğinin izahı saklı bir cevap verir. Bu cevabında, Said Nursî, üç ayrı cümlede üç mânidar tesbit, teşhis ve tedaviyi dile getirmektedir:

1. “Nur-u kalb, nur-u fikri cem’edenler vezaiife kifayet etmezler.”
2. “Hem bazı ehl-i hamiyette meyl-i tahrib meleke olmuştur.”
3. “Demek bize bir nesl-i cedid lâzımdır.”

İlk cümle, meselenin çözülmesi, herşeyin bir hal yoluna girmesi, ‘makine-i ahval’in güzelce işlemesi için bir kaynaşmanın şart olduğu hükmünü içerir. Bu kaynaşma, akıl ile kalb arasında olacaktır.

Bu noktadaki probleme, yıllar boyu şahit olagelmişizdir. Gerçekten, etrafımızda, kalb ayağıyla giden, kalbî hâsseleri alabildiğine güçlü olan, sonuç itibarıyla takva ve fazilet timsali hükmüne geçen birçok insan vardır. Ama, önemli bir kısmında, ‘nur-u kalb’in ‘nur-u fikir’le mezcolmadığı da görülmektedir. Bu kaynaşma olmadığı için de, söylenen hakikatli sözler muhkem bir muhakeme ile desteklenmemektedir. Bilakis, kalbin tatmin olması yeterli görüldüğünden, fikir örgüsü ihmale uğramaktadır.

Sonuçta, ‘nur-u fikir’le mezcolmamış bu hakikatli sözler, bilhassa ehl-i fikir tarafından ‘havada kalan sözler’ olarak mütalaa edilmektedir.

Nitekim, bugün “Arkadaşımız biraz kalbî gidiyor” gibi, “Kardeşimiz çok mübarek” gibi tarifler bir eksikliği de ima ediyorsa, sebebi sanırım budur.

Öte yanda, ‘nur-u fikir’ erbabında, ‘kalbî’ boyut ihmale uğramaktadır. Gerek Risale-i Nur’u açık sorular sorup cevaplar bularak okuyan, gerek genel olarak dünyada konuşulan fikrî konuların takipçisi olan bu kesimin birçok ferdinde ise, ciddi bir ‘nur-u kalb’ eksikliği görülmektedir. Bu yüzden, düşünülenler, doğru olsalar bile, zaman zaman yalnızca ‘tenkid’ ve ‘ukalalık’ malzemesi olarak kalmaktadır. Fikir nuru ‘nur-u kalb’ ile desteklenmeyince, herşeyi muhakemeye vuruyor olma hali, insanı çokbilmiş tavırlara itebilmektedir.

Nitekim, nasıl yalnızca kalb ayağıyla gidenler muhakemede zayıf ve eksik kalıyorlarsa, yalnızca fikir ayağıyla gidenler de takva ve fazilette geri kalmaktadır. Oysa, Risale-i Nur müellifi, kendi örneğinde, akıl ve kalbin nasıl kaynaştığının; böylece nasıl ‘nurun alâ nur’ bir halin vâki olduğunun güzel bir örneğini sunmaktadır.

Gelelim, birinci mesele ile kesinlikle ilgili olan ikinci meseleye: “Hem bazı ehl-i hamiyette meyl-i tahrip bir meleke olmuştur.”

Kalb ayağıyla giden birini düşünün. Hissî ve kalbî bir üslup içinde söyledikleri, belki çok doğru

şeylerdir. Ama ‘havada’ kalır; fikrî bir temele oturmaz. Dolayısıyla, yalnızca akıl ve fikir ayağıyla gidenler, serdedilen söze karşı soru ve itiraz okları yöneltirler. Kaldı ki, itiraz çoğu kez fikre de değil; fikrin sunuş tarzına, ifade ve üslubuna yönelir.

Ne var ki, gerek söyleneni muhakeme etme, gerek soru ve itiraz yöneltme, gerek bunun mâkul ve fikrî bir temelde takdimini isteme açısından haklı olan ‘nur-u fikir’ sahipleri, ‘nur-u kalb’den bir derece mahrum oldukları için, bu soru, muhakeme ve itirazı zaman zaman ‘su-i edeb’ bir tarzda gerçekleştirirler.

Buna rağmen, sorulan soru, istenen muhakeme, yapılan itiraz ciddiye alınsa, ‘nur-u kalb’ sahibi olanlar ‘nur-u fikir’le de müşerref olacaklar.

Fakat, nefisler devreye girer; yalnız ‘nur-u fikir’de ilerlemiş olan haklı soru sahibinin ‘nur-u kalb’deki geriliği, meselâ takva noktasındaki eksikleri veya derdini ifade ederken sergilediği bazı ‘su-i edeb’ haller, sanki sorulan soru da haksız ve yersizmiş gibi, aleyhine kullanılır.

Sonuç, iki tarafın da zarar etmesidir. Nur-u kalb ehli, onu nur-u fikir ile mezc edememiştir. Nur-u fikir ehli de, haklı olan itirazının ve sorusunun doğruluğuna mukabil, kendi şahsî kusurları gerekçe kılınarak cevapsız bırakılması karşısında küsmüş ve belki de onulmaz bir tenkid hastalığına yönelmiştir.

Böylece, aslında birbirini tamamlayan iki hakikat ehli, tam aksine birbirine rakip olur, birbirinin kuvvetini kırar. Biri diğerine takva ve fazileti, öteki de berikine sağlam bir muhakemeye düşünüp konuşmayı öğreteceği yerde, ikisi de birbirini tenkid ve ‘tenkîs’e yönelir.

Neticede, ikisi de hamiyetli olan iki ayrı mizaçta insan, hamiyetini maalesef ‘tamir’de değil, ‘tahrip’te kullanmış olur. Dolayısıyla, ‘makine-i ahval’ elbette güzelce işlemez.

Bunun ızdırab ve cezasını ise hem bizler çekeriz; hem de bu yüzden iman hakikatlerine muhatap kılınamayan binlerce insan...

O yüzden, ehl-i fikir olan hakikat yolcularından ricam o ki, lütfen takva ve amel-i salih cihetinde kendilerine çekidüzen versinler. Ehl-i kalb olan hakikat yolcularından ise ricam o ki, lütfen yöneltilen soru ve itirazları daha sağlam bir muhakemeye davet olarak kabul etsinler; ve o yönde gayret sarfetsinler.

Bunu bir becerebilsek şu ‘makine-i ahval’den öyle nuranî ürünler çıkar ki, hayali cihan değer.

Parça ve Bütün

RİSALE-İ NUR’LA ilk tanışmamın üzerinden, neredeyse yirmi yıl geçti. Bu süre zarfında nice güzelliğe ve nice beraberliğe şahit olduğum gibi, bazı ayrılık ve ihtilaflar da gördüm.

Ayrılıklar sözkonusu olduğunda, dikkatimi hep çeken bir husus vardı. Taraflar Risale’ye muhatap olmayı sürdürüyor, ama belli bazı konularda ‘zıt’ denilebilecek tavırlar sergiliyorlardı. Meselâ mevcut siyasete ne gözle bakılacağı konusunda iki zıt kutbu temsil ediyor da olsalar, kâinatı Allah’ın varlığına ve birliğine şahit olarak görmekten vazgeçmiş değildiler. Risale okumaya da devam ediyor; dahası, ihtilafa düşülen noktada kendi iddialarını teyid için Risale-i Nur’dan ‘delil’ler getiriyorlardı. Karşı taraf da kendi iddiasını teyid için, “İyi ama, şurada da şöyle yazıyor” diye, yine Risale’den başka bir delil sunuyordu.

Nitekim, siyasî tercih, hizmet tarzı, medeniyet, orduya bakış, neşriyat, Osmanlı, Abdülhamid, terakki, cihad, bilim, Avrupa, i’lâ-yı kelimetullah, Eski Said-Yeni Said, daimî yaratılış gibi pek çok tartışmalı konuda, bu halin çoğu kez vuku bulduğunu gözlemek mümkün.

Sözgelimi, bu zamanda i’lâ-yı kelimetullah’ın ‘maddeten terakki’ye bağlı olduğunu söyleyen Bediüzzaman, Onyedinci Lem’a’da ise, Müslümanları ‘terakkiyat’ fikri ile zehirlemeye çalışan ‘hamiyetfuruşlar’a seslenir. Otuzikinci Söz’de ise, ehl-i dalâletin vekiline, imansız insanın insanlıktan çıkmasına ‘hangi terakkiyatınız’ mâni olabilir, sorusunu yöneltir.

Bir yerde “Madem bu dünya misafirhanedir, hakikî vatan değil, her yer birdir” derken, başka bir yerde ‘şu vatan gençleri’ne konuşur. Bir yerde Abdülhamid için ‘şefkatli sultan’ ve ‘velî padişah’ derken, başka bir yerde ‘istibdad’ından söz eder, bir diğer yerde de “Otuz sene şeriat istibdada müsait zannıyla dine gelen zararı gördünüz” der. Bir yerde Osmanlı’nın ‘farz-ı kifaye-i cihad’ı kaçasıdır deruhte ettiğini söylerken, başka bir yerde “Beş yüz senedir uyuduğunuz yeter” uyarısında bulunur.

Ve böylesi girift konularda bir ihtilaf vuku bulduğunda, herkes, kendisini haklı çıkaracak ifadeleri rahatlıkla bulabilir.

İlk bakışta, bu durum sevindirici gibi görülebilir. Zira, herşeye rağmen sözkonusu kişilerin tercihlerini Risale-i Nur’a dayandırdığı, yani halâ daha onu ‘merci’ olarak gördükleri söylenebilir. Belki de, hüsnüzannın kırılmaması açısından, evlâ olan, hâdiseye böyle bakmaktır.

Ama aynı tavırdaki, zımmen de olsa, Risale’yi kendi içinde çelişkili ve tutarsız görme gibi bir zaaf da mevcut olsa gerektir. Bu zaaf ise, kısmen, daha ciddi ve büyük bir zaaftan; Risale-i Nur’a bir bütün olarak değil, kısmen muhatap olma zaafından kuvvet bulmaktadır.

Oysa, Risale-i Nur’a talebe olmak, ona bir bütün olarak muhatap olmayı gerektirir. Meselâ, “Ben Sözler’e talebe olurum, ama Lâhikalar beni alâkadar etmez” gibi bir tavır, talebelik edebine yakışmamaktadır. Veya ben yalnız Eski Said devrinde yazılanları yahut yalnız Lâhikaları okurum demek de talebeliğe yakışmaz. Maamafih, bu durumda kısmen Risale-i Nur okunmuş olmaktadır. Fakat, Risale-i Nur bir bütünse, onun bütününe birden muhatap olmamız gerekmektedir. Her bir

risaleyi, her bir mektubu aynı derecede yol gösterici bilmek icap etmektedir.

Bu sır dünyamıza yer etmiş olsa, sanırım birçok fikir ayrılığının önü baştan kesilmiş olacaktır. Çünkü, bir noktada, belli bir yeri okumuşuz, oradan kendimize göre bir sonuca varmışız diyelim. Başka bir arkadaşımız başka bir bahisten hareketle aynı konuda farklı bir sonuca varmış. Karşı karşıya geldiğimizde, aslında, birbirimize, daha önce farkında olmadığımız bir bahsi hatırlatmış olacağız. Ve ortada bir yorum farklılığı olduğuna göre, keza bir talebe olarak iki farklı yeri telif etme durumunda bulunduğumuza göre, beraberce aradaki nüansı keşfetme duası içinde olacağız. İki ayrı sözün her birinin ne zaman, ne için, ne maksatla, nasıl ve kime söylendiğini tespit edeceğiz. Sonuçta, sanırım, eski anlayışımızı bir fikr-i sabit olarak sürdürmekten ziyade, daha esnek, daha tutarlı bir noktaya geleceğiz. Bu durum belki kendi anlayışımızı gözden geçirmemizi gerektirecek, ama aynı zamanda Risale'ye bakış açımızı da genişletmiş, ufkumuzu açmış olacaktır.

Ve ihtilaf rahmeti celbedecektir.

Risale-i Nur'u Anlamak

YILLAR ÖNCE bir memleket ziyaretinde, bir Risale-i Nur sohbetine dâhil olmuşum. Dahası, sohbetin bir yerinde, benim bir bahis okumam istenmiş; mukabilinde ‘okumak’la kalmayıp bir de ‘izah etmeye’ kalkışmışım.

Sonradan, bu ‘izah’ çabamla, Risale’den ne anladığımdan ziyade ne anlamadığımı, ne denli Risale cahili olduğumu sergilediğimi öğrenmiş oldum.

Zira, sohbetten ayrılırken, Risale’ye olan muhabbet ve iştiyakını her zaman takdir ettiğim sevgili bir insan, olabildiğince nazik ve yumuşak bir ifadeyle, bana okuduğum bahisteki ‘mevcudat’ ifadelerini niye ‘varlıklar’ diye açıkladığımı sordu. Cevabım, yanılmıyorsam, “Bugünkü dilde karşılığı o olduğu için” idi. O ise, ‘varlık’ kelimesi o devirde de kullanıldığı halde, Bediüzzaman’ın ‘mevcudat’ kelimesinde ısrar ettiğine dikkat çekti. İki kelime arasında fark yok değildi. Bilakis felsefe ve nübüvvet, dalâlet ve hidayet kadar büyük bir fark vardı. ‘Mevcudat,’ vücud verilenler, vücud sahibi yapılanlar; yani var oluşları bir Zât-ı Vacibü’l-Vücut’a bağlı olanlar gibi bir anlam yüklüydü. ‘Varlık’ kelimesinin ise, böyle bir derinliği yoktu. Bilakis, birşeyin var oluşunu kendi kendine imiş gibi görmeyi ifade ediyordu.

Bu tarihten beri, Risale-i Nur’daki kelimelere bilhassa dikkat etmeye çalıştım. Nerede ne kelime kullanılmışsa, anlama ve izah çabasını da o kelimeye dayandırma, kafamdaki kelimeleri ise Risale süzgecinden geçirme gibi bir gayretim oldu.

Şu âna dek bunu ne kadar becerebildim, bilmiyorum. Ama en azından, Said Nursî’nin keyfi, dikkatsiz ve rastgele kelimeler kullanmadığını; her bir kelimenin siyak ve sibakını, nereden gelip nereye vardığını bilerek konuştuğunu öğrenmiş oldum. O kadar ki, nokta ve virgüllerin kullanımında bile böylesi bir hassasiyet vardı. Risale’deki bir noktayı iptale, veya bir virgül ilâvesine bile, Said Nursî’nin izni yoktu. “Tashih meselesi mühimdir” dediği bir mektubunda, bazan bir noktanın veya virgülün dahi mânâyı bozduğunu yazıyordu.

O sıralar, bir vesileyle, bunu da bilmüşahede öğrenmiş oldum. Birkaç arkadaş Otuzuncu Söz’ün müzakeresine niyetlenmiştik, ve elimizde ayrı baskılar vardı. Bir baskıda, “Tılsım-ı kâinatı keşfeden Kur’ân-ı Hakîm’in mühim bir tılsımını halleden Otuzuncu Söz” ibaresine, yalnızca bir virgül eklenmişti: “Tılsım-ı kâinatı keşfeden, Kur’ân-ı Hakîm’in mühim bir tılsımını halleden Otuzuncu Söz.”

İki ibare arasında, zâhiren, sadece bir virgül farkı vardı. Fakat o virgül çok şey değiştiriyordu. Birinci ve asıl olan ibare, kâinatın tılsımının keşfi şerefini Kur’ân’a veriyor, ilgili risalenin ise kâinatın tılsımını çözen Kur’ân-ı Hakîm’in bir tılsımını çözme çabasını ifade ediyordu. Vurgu, Kur’ân-ı Hakîm üzerineydi.

İkinci ibarede ise, kâinatın tılsımını keşf ile Kur’ân-ı Hakîm’in mühim bir tılsımını çözmek ayrı ayrı ele alınmış oluyor; iki görev de doğrudan Risale-i Nur’a hamlediliyor; böylece Kur’ân’a yönelik vurgu aradan kalkmış oluyordu.

Bu virgöl ilâvesinin yol açtığı en ciddi farklılık, ‘tılsım-ı kâinat’ın keşfi şerefine, Kur’ân’a değil, Otuzuncu Söz’e verilmiş olmasıydı. Bu ise, Risale-i Nur’un en temel ölçülerinden birini tersine çeviriyordu. Risale-i Nur, ısrarla, Kelâm-ı Ezelî’ye sırtını çevirip kendi aklıyla kâinatı çözmeye çalışan felsefe çizgisinin karşısında duruyor; aklın yol gösterici olarak ilâhî vahye olan mutlak ihtiyacını durmaksızın vurguluyordu. Otuzuncu Söz’e doğrudan ‘kâinatın tılsımını çözme’ işini vermek, Risale’nin bu noktadaki tavrının tam tersi bir durumu işaretliyordu. Bir virgöl ilâvesi, herşeyi tersine çevirmeye yetmişti işte.

Bu gibi tecrübeler, bende, Risale-i Nur’a asıl haliyle muhatap olma; kendi aklımızdaki kavramlaştırmaları ona yüklememe, bilakis onun rehberliğinde kendi kavramlarımızı sorgulama hassasiyeti uyandırmış bulunuyor.

İman, ibadet, ihlas, kâinat, mevcudat, dünya, âhiret, iktisat, hürriyet... Risale-i Nur’da her ne konu çalışılıyorsa, bunu Risale-i Nur müellifinin o kavramlara hangi anlamlar yüklediğini kavrayarak gerçekleştirmek gerekiyor.

Aksi takdirde, Risale-i Nur’a, söylemediği şeyleri söyletme; söylediği şeyleri ise farketmeme riskiyle yüzyüze bulunuyoruz.

Hedefi Şaşdırmamak

RİSALE-İ NUR müellifinin, dinsizliğin ve ifsadın tüm dünyayı kuşattığı bir çağda ehl-i dinin takınması gereken tavır konusundaki önerileri olabildiğince mânidardır. Dinsizlik akımının ayırım yapmaksızın bütün semâvî dinlere saldırdığı; ve ifsad ehlinin hangi dinden olursa olsun insanların fitratlarını bozarak nefislerinin kölesi yapmaya çalıştığı bir vasatta ehl-i dine düşen, ihtilaf konularını deşmek değildir. Evet, arada meslek farkları vardır; ama bu farklarla birlikte, hepsi de ehl-i dindir. Doğrudan dine yönelik bir hücum sözkonusu iken, ehl-i dinin kendi arasında bölünme ve çatışma konuları açmaması gerekmektedir.

Bu noktada, Said Nursî, sözü ‘Hıristiyanların hakikî dindar ruhanîleri ile ittifak’a kadar getirir. Zira, dinsizlik akımı, yalnızca Müslümanları değil, bütünüyle dini hedef almaktadır. Bu noktada, Hıristiyanlar ile geçmişte yaşananları, meselâ Haçlı Savaşlarını tekrar öne çıkarmanın anlamı yoktur. Hıristiyanların İslâm’ı bir numaralı düşman olarak gördükleri ve bütün mesailerini İslâm’ı boğmaya harcadıkları devirler artık geride kalmış; Batı dünyası, ‘Aydınlanma’ denilen gerçekte kapkara bir devre girerek dini toptan redde kalkışmıştır. Özellikle ve öncelikle içinden çıktığı Batıda hâkim din olan Hıristiyanlığa, ama genel olarak vahiy ve nübüvvet hakikatına saldıran bu akım, zamanla ‘evrensel’ bir mahiyet kazanacaktır. Batının son asırlarda İslâm dünyasına dönük husumeti kimi ehl-i din tarafından ‘yeni Haçlı zihniyeti’ gibi görülse de, gerçek bu değildir. Bu yeni seferde, gelenlerin elinde haç değil, fuzuli tüketim maddeleri, gazeteler, dergiler, kitaplar, kasetler ve elbette televizyon vardır. Bunların içinde de, ne ‘haç’a, ne de Hıristiyan inancına dair bir vurgu gözükmez. Bilakis, Hıristiyanlığın da yasakladığı şeytanî çağrılar, açık-saçık görüntüler, küfranî fikirler, dünyaya teşvikler kuşatmıştır ortalığı.

Böyle bir vasatta, şu dehşetli dünyevîlik asrında, dinsizlik ve ifsada karşı, o imanları yandıran ve insanı ebedî cehennemlere atan ejderhayı bırakıp aynı ejderhanın hücumuna mâruz Hıristiyanlarla ‘medâr-ı niza’ konuları tartışmak ne işe yarar? Dinsizlik ve ifsad ejderhasının işini kolaylaştırmaya yarar. Oysa, doğrudan ve toptan ‘din’e saldıran bu ejderha karşısında hakikî Hıristiyanlar ile ‘medâr-ı niza meseleleri muvakkaten medâr-ı niza etmeyerek ittifak etmek,’ ehl-i İslâm için düşman sayısını ikiden bire indirme; ve o bire karşı kendi safını diğeriyle takviye gibi çift-yönlü bir kazanç hükmündedir.

Hıristiyanlarla aramızda dahi durum bu iken, ehl-i İslâm’ın geçmişten bugüne gelen değişik kolları arasında bir ‘çatışma’ya değil; ‘ihtilaf noktalarının varlığı’nı ‘muvakkaten medâr-ı niza etmeme’ye duyulan ihtiyaç son derece âşikârdır. Keza, değişik milliyetlere mensup Müslümanların, aralarındaki ihtilaftan istifade eden düşmanların ekmeğine yağ süren milliyetçi ayrımlar yerine, ‘iman kardeşliği’nin bütünleştirici şemsiyesi altına girmesi zarureti de âşikârdır.

Âşikâr olan diğeri bir husus, şu asırda artık ‘kurt gövdenin içine girdiği’dir. Ehl-i nifak, ehl-i din arasında ihtilaf çıkarmaya, birbirine düşürmeye çok arzulu durumdadır.

Tüm bu gerçekler ortada iken, ehl-i dinin herhangi bir kesimine dair değerlendirmelerde bulunmak gerekiyorsa, asıl hedefin ‘dinsizlik’ ve ‘ifsad’ olduğunu unutmadan konuşmak gerekiyor. Arada elbette yaklaşım farkları vardır, hatta biri diğeri tersi olacak derecede yorum ve tavır farklılıkları

dahi mevcuttur. Fakat bu farklılık ve ihtilaf da bir rahmettir; zira biri diğeri ni dengelemektedir.

Ama kırılan kolun yen içinde kalması şartıyla...

Yok, o kol dışarı çıkarsa, olacak olan kırığın kaynaması değil, kolun sakat kalmasıdır.

Bu bakımdan, ehl-i dinin, iman ve İslâm hizmetini hayat gayesi edinmemiş kişilerle konuşurken, ‘kırık kolları’ yen dışına çıkarmayacak bir üsluba özellikle dikkat etmeleri gerekmektedir. Ata et, aslana ot vermemek, imanî ferasetin gerekleri arasındadır.

Hak Etmediğimiz Bir Bedel

İSTER HOŞUMUZA gitsin, ister gitmesin, bir realiteyle yüzyüzeyiz. Risale-i Nur'un anlatamadığımız, belki de anlayamayıp yanlış anlattığımız 'siyaset' ölçüsü, maalesef en başta bizim hayatımıza, keza ehl-i dinin umumuna mâl olmadı. Risale-i Nur, "Bu zamanda topuz kalbleri ıslah etmez" hükmü çerçevesinde gelişen; ve varolan gayriimanî tabloyu 'siyaset topuzu' yoluyla değil, iman hakikatlarının talimiyle, yani 'nur göstermek'le dönüştürmeyi öngören bir anlayış sunuyordu. Siyasete bakışı da, bu anlayış ekseninde belirleniyordu.

Ama bu anlayış ve bu bakış umuma mâl olmadı; sonuçta 'topuz'cular galebe çaldı, ve bu minvalde 'nur'u asıl tuttuğunu düşünen çokları bile gerçekte 'topuz'cuların safına dahil oldu.

Siyaseti dinsizliğe âlet etmek isteyen bir kesime karşı siyaset yoluyla mukabele etmek isteyen ehl-i dinin belki öngördüğü, belki de beklemediği gerilimlerin bedelini ise, nice zamandır, hepimiz ödüyoruz. İstese de, istemesek de, vâkıa bu. 'Mütehayyir'leri saf tutmaya iten ve önemli bir kısmını karşı tarafın safına iten bu gelişme, belki 'topuz'cuların bakış açısından bir kazanç gibi görülüyor olabilir. Ama, bu, bedeli çok ağır olan ve pek çok insana iman hakikatlarının ulaşmasını engelleyen bir 'kazanç'tır.

Bu, belki 'topuz'cu olmayan ehl-i dinin doğrudan sorumlu olmadığı bir vâkıa. Ne var ki, son tahlilde, aynı 'iman kardeşliği' safındayız; dolayısıyla, bu bedeli beraberce ödeme durumundayız. 'Yüzde altmış yetmiş mütediyyin olsa' ölçüsünü çiğneyenlerin, üstelik bu ölçüyü koyan insanın 'siyaset'e bakışını yarım yüzyıldır yerden yere vuranların işi gelip dayandırdıkları nokta, işte burası.

Unutmayalım: İslâm, daha üç-dört yıl önce kazandıkları Uhud savaşını putlarının ihsanı bilerek mü'minlere sataşan Mekke reisi Ebu Süfyan'ın, İslâm düşmanlığının en azılı finansörü İkrime b. Ebu Cehil'in ve İslâm'a karşı düşmanlığın ustalıkla taktisyeni Süheyl b. Amr'ın da kalbindeki gerilimi kırarak Mekke'yi fethetti ve Ebu Süfyan'a, "Karşı çıkmak anlamsız. Kalbleri fethettiler" dedirtti. Nitekim, bu üç insan da, ya Mekke'nin fethi esnasında veya az sonrasında İslâm dairesine girdi ve her biri sahabi olarak vefat etti.

Ve, Resul-i Ekrem (a.s.m.), daha yedi sene önce ancak birkaç yüz kişi olarak ayrı ayrı zamanlarda ve gizlice terke mecbur bırakıldıkları Mekke'yi on bine yakın bir orduyla fethettiği gün, Mekkelilerle geçmişin hesaplaşmasını yapmadı.

Bilakis, Hz. Yusuf'un (a.s.), kendisini kuyuya atan kardeşlerine onca musibetten sonra mukadder olan yüzleşmeleri esnasında söylediği bağışlayıcı sözleri tekrarladı.

Bu bakımdan, siyasetçi ehl-i din kardeşlerimizin, kendi yaklaşım ve meslek hatalarının sonucu olan kimi 'bedel'leri hepimize ödetmemek için dikkatli olmalarını, hatta yaşanan tecrübelerden hareketle mesleklerini sorgulamalarını istirham ediyorum. Dilerim kalbleri kazanmanın belli makamları kazanmaktan çok daha önemli ve sonuç alıcı olduğunu anlamalarının vakti artık gelmiştir.

'Topuz'cuların ölçsüz tavırları yüzünden 'nur'dan da uzak duran 'mütehayyir'lere ise, şunun ısrarla söylenmesi gerektiği kanaatindeyim: İslâm, onlara rağmen gelmez; onların da kalbini kazanarak gelir.

Zira Kelâm-ı Ezelî’inde Peygamberine ‘zorlayıcı’ değil ‘tebliğ edici’ olmasını beyan eden âlemlerin Rabbinin dinidir.

‘Topuz’cular, ‘Nur’cular

SON DÖNEMLERDE, bir gerilim kol geziyor ortalıkta. Tarafların ilkinden uzun uzadıya söz etme ihtiyacı hissetmiyorum. Son yüzyılda, önceki asırların tamamında savaşların aldığı can sayısına tek bir dünya savaşında ulaşan bir medeniyetin çocukları, gene ‘silah’lı olmanın verdiği ‘kuvvet’le, mukaddeslere ilişiyor. ‘Örnek’ aldıkları Batının değerleriyle dahi çelişen, meselâ hem laikliği savunup hem de Batının uyguladığı laikliği tatbiki bir türlü yaşmayan lâdinî kesimin iz’an, vicdan ve akıl fukaralığını, vicdanı ve akli bozulmamış herkesin görebildiğini sanıyorum.

Bu zümrenin karşısında ise, zâhire bakılırsa, bütünüyle ehl-i İslâm var. Zira, siyaseti asıl tutan kimi ehl-i din kardeşlerimiz kimi meseleleri arı kovanına çomak sokar gibi gündeme getiriyor; haliyle, arılar kovanından çıkıp iğnelerini mukaddesatımıza iliştmeye yelteniyor; bu ise bütünüyle ehl-i dini bir mukabele tavrına yöneltiyor.

Burada, imanına yönelen hücumları karşılamaya ahdeden ehl-i dinin hassasiyetini takdir ediyor; ama, aslında bu hassasiyetin ‘kullanıldığını’ düşünüyorum.

Bana göre, aslında ‘siyaseti dinsizliğe âlet etmek isteyenler’ ile, böyle bir vasatta ‘siyaset topuzu’ ile dine hizmet etmek isteyenler arasındadır kavga.

Yoksa, esasen ne ‘küfr-i inadî’de olmayanlar bu kavganın asıl tarafıdır; ne de böyle bir vasatta ‘siyaset topuzu’nun kalbleri ıslah edemeyeceğini düşünen inananlar. Kavga, iki ‘siyasî kesim’in kavgasıdır; lâkin, kavganın asıl tarafı olmayanları da safına çekme gibi bir istidad taşımaktadır.

Burada bize düşen, bazı ehl-i din kardeşlerimizin belki bazı siyasî mülâhazalarla, belki muvazenesiz bazı hassasiyetler ile gündeme getirdikleri, esasa da taallük etmeyen, bir sonucun da alınmadığı tartışma konularının izinden gitmek değildir. Bu tartışma konuları muvacehesinde, kendilerini ebedî cehennem ile tehdit eden ilâhî vahye karşı kinini kusmak için her zaman fırsat bekleyenlerin yaptığı çirkeflilik karşısında infiale kapılıp, ‘topuz’cular safına katılmak da değildir.

Bilakis, bütün bu yaşananlar, siyasete yönelik tavrı bir türlü anlaşılamayan, hatta bu tavrı yüzünden birçok müstaid dimağın ve kalbin eserlerine yönelişinin önu kesilen Said Nursî’nin ortaya koyduğu topuz-nur ikilemesinin ne kadar da esaslı ve isabetli olduğunu göstermektedir.

Bu toplum, birilerinin oy hesabı ile beyan buyurdıkları gibi ‘zaten temiz’ bir toplum değildir. Ama, ‘küfr-ü inadî’de olan bir toplum da değildir. ‘Gaflet ehli’ olan; Said Nursî’nin ‘mütehayyirler,’ yani şaşakalmışlar veya aklıkarışıklar olarak tarif ettiği bir toplumdur. Bu toplumda hayatının her ânını imanî bir şuurla yaşayan, meselâ beş vakit farz namazı olsun devamlı eda eden insanların sayısı yüzde otuzu ancak bulmaktadır. Öte yandan, bile bile dinsizliğe taraf olanların sayısı—her ne kadar elit kesimin çoğunluğunu oluştursalar bile—yüzde onu, hatta belki yüzde biri bile bulmayacaktır.

Böylesi bir ‘gaflet’ toplumunda; doğruyla yalanın, gerçeikle bâtılın birbirine karıştığı, insanların hem imanıyla övündüğü, hem de imana yakışmayan pek çok hali hayatına pekâlâ yakıştırdığı bir ortamda, aslolan ‘siyaset’ yoluyla işgörmek değildir. Siyaset topuzu, böyle bir ortamda, iktidar makamına çıkan ehl-i dini kalbinin kabul etmediği icraatlara imza atmak ve imanî ölçülerden taviz vermek

zorunda bırakır. Fırsat bulup gerçekten ‘muktedir’ olduğunda bile, kalbleri ıslah edemez; bilakis, küfrü, ‘gizli küfr’ olan ve daha büyük tehlikeler içeren nifaka dönüştürür.

Böylesi bir gaflet toplumunda, aslolan, hak ile bâtılın, doğru ile yalanın arasını açmak; insanların kalblerine ulaşmak; ve bunu yaparken, onların dünyalarına ortak olmamaktır. Meselâ, “Rejimin nimetlerinden biraz da biz istifade edelim” düşüncesine kapılmamaktır.

Aksine, Bediüzzaman’ın dediği gibi, “Sizin dünyanıza karışmıyorum, siz de benim âhiretime karışmayınız” diyebilmektir. Ve, insanlara yönelik en büyük hizmetin, onların şirk ve gaflet haliyle müstehak olduğu cehenneme doğru yolculuklarını temiz caddelerden ve cepleri dolu bir şekilde sürdürmelerini temin etmek değil; kalblerin imanla nurlanmasıyla, bu yolculuğun cennete doğru yönelmesini sağlamaktır.

‘Siyaset topuzu’ böyle bir toplumda bunun vesilesi değil, aksine engelidir.

Zaten, otuz yıldır ‘siyaset topuzu’na harcanan mesai, imanın talim ve tebliğine harcansaydı, bugün yaşananların hiçbiri yaşanmayacaktı. Zira ‘karşıdakiler’in çoğu, karşımızda olmayacaktı.

* * *

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Serzenişler, Sorular, Sorgulamalar

“Dağ meyvesi, acı da olsa, derde devâdır.”

Paradigmaların Gölgesinde

BATI KÖKENLİ kelimeleri kullanmaktan, oldum olası korkmuşumdur. Deyim yerindeyse, bir ‘dil ırkçısı’ olduğumdan değildir bu; bilakis, Batı kökenli kelimelerin genelde bir çokbilmişlik edasıyla kullanılıyor olmasındandır.

Gelin görün ki, bu yazıyı Batı kökenli bir kelime üzerine kurma durumundayım. Zira, ‘paradigma’ kelimesinin ifade ettiği anlamı karşılayacak daha açık bir kelime bulabilmiş değilim.

Belki eskilerin ‘esas-ı müselleme’ tabirine karşılık gelen ‘paradigma,’ anladığım kadarıyla, bizlerin zihnine hâkim olan, farkında olmasak dahi düşüncemizi şekillendiren temel fikirleri, düşüncemizin eksenini olmuş temel değerleri ifade ediyor. Ve bu yönüyle, bana, şu günlerde “Hem pazarda çok siliik söz geziyor. Mihenge vurmaktan almayınız” uyarısını da hatırlatıyor.

Neden mi?

Meselâ, hayatında ubudiyet diye bir çaba bulunmayan biri, İslâm’ın ilerlemede motor güç olabileceğinden söz etti, diyelim. Görünüşe göre, bu insan İslâm’a bir kıymet biçiyor—ama ‘ilerleme’ paradigması açısından. Bir diğer açıdan bakılırsa, aynı insan, söz gelimi dinsizliğin ilerlemede daha etkili olduğunu görse, onu tercih edecek. Zira, onun paradigması ‘ilerleme’dir; İslâm’a da İslâm için değil, ‘ilerleme’ için değer vermektedir.

Yahut ‘devletin bekâsı’ paradigmasıyla hareket eden biri, zâhirde İslâm’a değer biçiyor görünse bile, bunu meselâ ülke içindeki Türk olmayan mü’minleri aynı çatı altında muhafaza gibi bir amaçla yapacaktır. Batıda iki Kur’ân âyetiyle emrolunan başörtüsüne savaş açmışken, doğuda uçaklardan ‘kardeşlik’ âyetlerini içeren broşürler atan kimi T.C. yöneticileri, bu vaziyetin ilginç bir örneğidir.

Bu bakımdan, paradigmaları gözden kaçırmamak; bu arada kendi ‘paradigma’ımızı da gözden geçirmek gerekiyor.

Mü’minin paradigması ubudiyettir, rıza-yı ilâhîdir, ihlastır; bu minvaldeki bütün şeylerdir. İmanındaki ciddiyet ve ihlâsa hayatının delil olduğu bir mü’minin eseri olan Risale-i Nur da, hep bu paradigmalar ekseninde dönmektedir. Ama, Risale-i Nur’a dahi, onun kendi paradigması haricinde yaklaşmak mümkündür. Bu şekilde yaklaşanlar da zaten mevcuttur. Sözelimi, uzun yıllar Risale-i Nur hareketi üzerinde çalışan meşhur bir profesör ‘modernleşme’ paradigmasıyla; Risale-i Nur’dan her nasılsa ‘Türk milliyetçiliği’ üreten bir başka profesör ‘milliyetçilik’ paradigmasıyla, keza ‘Kürt milliyetçiliği’ üretenler de ‘milliyetçilik’ paradigmasıyla ona bakmaktadır.

Tüm bunlarda, Risale-i Nur’un kendi paradigması asıl ve merkez değildir. O, ‘modernleşme’ veya ‘milliyetçilik’ gibi paradigmalara âlet ve tâbi kılınmaktadır.

Aynı şekilde, Bediüzzaman’ın “İstikbalde en yüksek gür sadâ İslâm’ın sadâsı olacaktır” yahut “Zalimler için yaşasın Cehennem” sözünü çokça tekrarlayan birileri de, bu sözleri aslî mecrasında değil, ‘İslâm devrimi’ paradigmasıyla kullanmaktadır.

Galiba, bir şekilde Risale-i Nur okuyan o kadar çok çevre varken Risale-i Nur'a ters düşen birçok tavır ve hale muhatap olunmasının sebeplerinden biri budur.

Zira, bakış açımızı, en azından belli durumlarda veya belli zamanlarda, gözden geçirmeye ve tashih ya da tasfiye etmeye girişmediğimiz haricî paradigmlar belirlemektedir.

Bu durumun, Risale-i Nur'a talebe ve Risale mesleğine tâbi olmanın önünde çok ciddi bir engel teşkil ettiğini düşünüyorum.

Nitekim, bugün 'kırmızı kitaplar okuyarak hizmet etme' devrinden 'çalışıp para kazanmakla hizmet devri'ne geçildiğini düşünenler; ve bunu Risale-i Nur'un iman-hayat-şeriat üçlemesine dayandıranlar varsa, sebebini bu haricî 'paradigma'larda aramak gerekmektedir.

‘İman Hizmeti’ Devri Acaba Kapanıyor mu?

‘KÜÇÜK’ GİBİ GÖRÜNEN KİMİ dikkatsizlikler, vahim neticeler doğurur. Bir kibrit bir ormanı yakar. Önemsemeye değmez gibi gözüken bir nüans, çok ciddi ayrılıkların beşiği olur. Baş bir batman ağırlığı kaldırırken, göz bir kıl kadar ağırlığa dayanamaz. Bir açının merkezindeki bir milimetrelilik sapma, çizgiler uzadıkça, metrelerce, hatta kilometrelerce uzaklığa yol açar.

Bunca kelâmı ard arda niye sıraladık?

Risale-i Nur sıradan bir kitap değil; ve o yüzden dikkatsizliği, ezberciliği, zihin tembelliğini hiç kaldırmıyor. İnsanın kendini ona vermediği yerde, o da sırrını bize vermiyor.

Sanırım bu yüzden, bizâtihi Said Nursî, birçok mektupta risaleleri dikkatle, teennî ile, üzerinde dura dura okuma; gazete okur gibi okumama; üzerinde müzakere ve mütalaada bulunma; ‘ders müzakeresinde zeki birer muhatap’ olma uyarısında bulunuyor.

Meselâ “Yirminci Mektub” adlı risalenin girişindeki bir bahse dair küçük bir nüansın, Risale-i Nur’daki bahislere neden dikkatle muhatap olmamız gerektiğini açıkça gösterdiği kanaatindeyim.

Burada, Bediüzzaman, “Hilkatin en yüksek gayesi ve fitratın en yüce neticesi iman-ı billâhtır” der. Sonra, ‘o iman-ı billâh içindeki marifetullah’tan, sonra ‘o marifetullah içindeki muhabbetullah’tan, en sonunda ise ‘o muhabbetullah içindeki lezzet-i ruhaniye’den söz açar.

Kısacası, ortada, dörtlü bir tasnif gözükmektedir: iman-ı billâh, marifetullah, muhabbetullah, lezzet-i ruhaniye.

Peki, bu tasnif Bediüzzaman’a mı aittir? Bana göre, hayır. Böyle bir tasnif, bizim tasnifimizdir; Risale-i Nur’un değil.

Evet, Said Nursî de bir sıralama yapmıştır. Ama, bu sıralama içinde, bizim ilk bakışta gözden kaçırdığımız anahtar bir kelime vardır. İlgili bahsi daha dikkatlice okuduğumuzda, bu anahtar kelime kendini kolayca ele verecektir:

“Hilkatin en yüksek gayesi ve fitratın en yüce neticesi iman-ı billahtır. Ve insanîyetin en âlî mertebesi ve beşerîyetin en büyük makamı, iman-ı billah içindeki marifetullahtır. Cin ve insin en parlak saadeti ve en tatlı ni’meti, o marifetullah içindeki muhabbetullahtır. Ve ruh-u beşer için en halis sürur ve kalb-i insan için en sâfi sevinç, o muhabbetullah içindeki lezzet-i ruhaniyedir.”

Bizim kafamızdaki dörtlü sıralamada, önce iman vardır, sonra marifetullah, sonra muhabbetullah, sonra da lezzet-i ruhaniye. Sanki bütün bunlar ayrı ayrı dairelerdir; zihnimize öyle yer etmişlerdir. Oysa, Said Nursî, ısrarla ‘içindeki’ ifadesini kullanır; ‘iman-ı billâh içindeki marifetullah’tan, ‘marifetullah içindeki muhabbetullah’tan, ‘muhabbetullah içindeki lezzet-i ruhaniye’den söz eder. Böylece şu dersi verir:

Bütün bunlar, iç içe dairelerdir. Asıl olan ve en geniş olan daire imandır; diğerleri, bu daire içindeki

dairelerdir. Yani, iman asıldır, esastır, temeldir; imanla marifetullahı, imandaki marifetin inkişafı nisbetinde muhabbetullahı, imandaki marifetle gelen muhabbetullahın inkişafı nisbetinde lezzet-i ruhaniyeye ulaşılır. İnsan, Rabbini, iman etmeden tanıyamaz, tanımadan sevemez; Rabbini sevmeyen ise hiçbir hal ve şartta ruhanî bir lezzet alamaz. Aynı şekilde, içinde marifet ve muhabbet-i ilâhîyi barındırmayan bir iman ikrarı, tahkikî değil, taklidî kalmaktadır.

Ne denli ifade edebildim bilmiyorum, ama bu nüansın çok hayatî olduğuna inanıyorum. Risale-i Nur mesleğinin birçok ölçüsünün de, böylesi nüanslarda saklandığı kanaatini taşıyorum.

İşte, iman-hayat-şeriat üçlemesinde de, böylesi bir nüans bulunur.

Kastamonu Lâhikası'nda 'üç muazzam mesele' olarak bu üçünden söz eden Said Nursî, ardından Risale-i Nur'un iman üzerindeki ısrarına dikkat çeker. Bunu, imanı kurtarmak hizmetinin 'içlerinde en muazzamı, en kudsî ve en büyüğü' oluşuyla izah eder.

Öte yandan, Emirdağ Lahikası'nda yer alan bir mektupta, Mehdi'nin üç vazifesinden söz edildiğini görürüz. Mânidar bir şekilde, burada da aynı sıralama izlenmekte; ve ardından, Risale-i Nur'un 'iman' üzerinde temellendiğinden söz edilmektedir.

Böylesi bahisler, birçok zihinde şöyle bir 'aşamalı' izaha yol açıyor: Risale-i Nur iman meselesini hallediyor, ardından İslâm'ın hayata mal olması, sonra da siyaset dairesi dahil her noktada hükümferma olması aşamaları gelecek.

Yine buna paralel bir yorum da şu: Önce fert planında iman, sonra içtimaî hayat plânında hayat, sonra siyaset dairesinde şeriat.

Bu yorum tarzının, Bediüzzaman'ın ilgili ifadelerindeki anlama muvafık düşmediği kanaatindeyim.

Zira, bu bakış açısına göre, iman, hayat ve şeriat ayrı ayrı dairelerdir. İmanla başlanır, sonra hayata geçilir, sonra da şeriata.

Yine aynı mantığa göre, Risale-i Nur Mehdi'nin birinci vazifesini deruhte etmektedir; ama diğer iki vazife için, başkaları gelecektir.

Oysa, bu üç daire üç ayrı daire değildir. Tek daire vardır: iman dairesi. Hayat ve şeriat, bu iman dairesinin yanında değil, içindedir. Ancak hakkıyla iman eden, imanını hayatının her anında sergileyebilir; ve ancak tahkikî imana erişen şeriata râm olur.

Nitekim, Kur'ân, "Ey iman edenler, iman edin" fermanıyla bu hakikata dikkat çekmektedir. Hz. Peygamber "İmanınızı yenileyin" demişse, bu sırrı ders vererek demiştir. Mekke'de iman vazifesi vardı; şimdi sıra hayata ve şeriata geldi dememiştir. Üçünü ayrı daireler olarak gören bir tavır sergilememiştir. Sahabilerin, Medine'de, doğrudan imanı ders veren âyetleri unuttuklarına veya ikinci plana attıklarına dair bir rivayet de yoktur.

Bu nazarla bakılırsa, Risale-i Nur'da kasdolunan, "Önce iman, sonra hayat, sonra şeriat" değildir. "İmanın içinde hayat; imanın içindeki hayatın içinde şeriat"tır. İman hizmeti bir ilk aşamadan, bir ara duraktan ibaret değildir. Bütün zamanların asıl hizmeti; en öncelikli, en hayatî, en vazgeçilmez

vazifesidir. Çünkü, hayatın da, şeriatın da özü, temeli, esası, dayanağı odur. Hayat da, şeriat da, iman ekseninde dönmektedir.

Velhasıl, iman hizmeti devri, Hz. Âdem'den beri hiç kapanmamıştır; kıyamete kadar da asla kapanmayacaktır.

Dolayısıyla, “Kırmızı kitap okuyarak hizmet devri kapandı” türünden, işin ucunu para kazanmaya, makam edinmeye ve binalar yığmaya götüren hükümler, olsa olsa, ‘silik sözler’ hanesinde yer almaktadır.

Bilakis, Risale-i Nur'un imanı herşeyin mihverine yerleştiren o açık çizgisine rağmen bu kabil sözler söylenebiliyorsa, şu zamanda o iman derslerini daha da çok okumaya ihtiyaç var demektir.

Aksi takdirde, Hızır'ı bekleyenler Musa'sız kalabilir...

Düşünce Tembelliği

ESKİLERİN KULLANDIĞI iki hoş ifade vardır: ‘etraf-ı erbaa’ ve ‘cihât-ı sitte.’ Yani, dört taraf ve altı cihet... Bu ifadeler, ekseriya, bir konuyu, bir meseleyi yarım yamalak veya yalnız bir açıdan değil, bütünüyle kavrama cehdini ifade eder. Nasıl bir odayı dört tarafına da bakmadan tanımlarsak tanımımız eksik kalıyorsa; nasıl bir mekânın tam tarifi önünü-arkasını, sağını-solunu, aşağısını-yukarısını görerek mümkün oluyorsa, bir gerçeğin kavranması da böyle kuşatıcı bir cehdi gerektiriyor. Çok tarafları ve çok yönleri olan hakikatı, bütün bu yönleriyle birden kavramak gerekiyor.

Kendi dünyamda, bunu yapamadığım noktada bir ‘düşünce tembelliği’ yaşadığımı düşünüyorum. Düşünmemek zaten bir kayıp olduğu gibi, yalnız bir cihetten düşünmeyi de çok ciddi bir kayıp olarak görüyorum.

Bu tembelliğin en bariz, ve ubudiyetimiz açısından en kritik göstergesi, Rabbimizi isimleriyle tanıma noktasında görülüyor olmalı. Kur’ân, Rabbimizi bize yalnızca Rab veya Hâlık ismiyle tanıtmaz. O’nu, bütün isimleriyle tanıtır. Resul-i Ekrem’in (a.s.m.) ne düşündüğünü, nasıl düşündüğünü, ne şekilde yaşadığını bize gösteren dua ve yakarışları, hususan Cevşenü’l-Kebîr münacatı da, Rabbimizi binbir isimle tarif ve tavsif eder. Zaten, gören gözlere, kâinat O’nu sayısız isimleriyle tanıtmakta; fitratımız da, her bir isme ilticaya muhtaç olduğundan, bizi Rabbimizi bütün güzel isimleriyle tanımaya sevk etmektedir.

İslâm âlimleri arasında, Allah lâfzının tüm isimleri içinde barındıran bir ‘lâfza-i celâl’ olduğu konusunda görüş birliği vardır. Bu bakımdan, “Lâ ilâhe illâllah”ın “O’ndan başka Rahman yoktur, O’ndan başka Rahîm yoktur, O’ndan başka Rezzak yoktur, O’ndan başka Alîm yoktur, O’ndan başka Kadîr yoktur...” şeklinde açılması; kelime-i tevhidin muhtevasının Allah’ın tüm isimlerine yayılması istenmektedir. Kelime-i tevhid, bu gerçekleştiği oranda, gerçekten ‘kelime-i tevhid’ olmaktadır.

Fakat, şu toplumda, ehl-i din arasında bile, Risale-i Nur’un iman ve dolayısıyla esma-i hüsnâ üzerindeki vurgusu fazlalık ve aşırılık olarak görülür ve şu söylenir: “Canım, hepimiz Allah’ı biliyoruz.”

Halbuki, çoğu insan, Allah’ı yalnız Hâlık veya Sâni ismiyle biliyordur. Yaratma fiilini O’na verirken, o fiilin içinde gizli diğer fiillerin sahipliği ise, o sebebin, bu tabiatın eline terkedilmiştir. O yüzden, Hâlık ismi dahi, gerçek muhtevasıyla iç dünyalara girmemiştir. Lâkin, meseleye sadece bir cihetiyle bakmayı yeterli görmemiz, bizi hakikatı her bir cihetten görüp bir bütün olarak kavramaktan mahrum etmektedir.

‘Düşünce tembelliği’ derken, işte bunu ifadeye çalışıyorum.

Hakikatı, iman hakikatlarını çok geniş ve çok katlı, her katında pek çok odaları bulunan bir saray misali görüyorum. Bizler ise, o sarayın daha girişindeki bekleme salonuna adım atar atmaz “Tamam” diyoruz, “saraya girdim nasıl olsa.” Velhasıl, içeri girmiş olmanın rahatlığı ve rehavetiyle, sarayı bütün katları ve bütün odaları ile tanımayı bırakan; ve de sarayı yalnızca gördüğü tek oda olan bekleme salonuyla tarif etmeye kalkışan tembel ziyaretçiler hükmündeyiz.

Ve, hayatlarımızda inandığımız ile uyguladığımız arasında bariz uçurumlar varsa, sebebi işte bu tembelliktir.[\[2\]](#)

Bir Başka Açıdan Düşünce Tembelliğimiz

ENFÜSÎ TEFEKKÜRÜN zirvelerinden olan Yirmidördüncü Mektub’unda, Said Nursî, yıllar süren bir arayıştan söz eder. Bir başka enfüsî tefekkür zirvesi olan Otuzuncu Söz’e de zeyl olan “ism-i Kayyum” bahsinde tekrarı bulunan bir arayıştır bu...

Mahlûkatın, masnuatın yaratılışındaki gayelere dair, beşerî hikmetin, yani felsefenin gösterdiği hususlar onun nazarına çok dar ve ehemmiyetsiz görünür. Buna mukabil, Hakîm isminin yardımıyla, daha büyük bir gayeyi bulur. O gaye de bir sene kâfi gelir, sonra kâfi gelmemeye başlar. Yine Hakîm isminin imdadıyla, bir ileri gayeye ulaşır. O da bir müddet kâfi gelir, sonra kâfi gelmemeye başlar. Mahlûkatı sırayla ‘kitab’ ve ‘mektub’ suretinde gördüğü bu adımlar sonunda Said Nursî’nin geldiği nokta, Yirmidördüncü Mektub’un ana konusu olan; ve esasen tüm Risale-i Nur’a nüfuz eden ‘daimî teceddüd,’ yani her an yeniden yaratılış sırrıdır. En başta olup biten şeyler, sonra vücut verilenler, sonra yaratılanlar, sonra sanatla yaratılanlar olarak nazarına görünen eşya, bu son noktada, Hayy-ı Kayyum’un her an yeniden yeniye yarattığı, hikmetle yazıp bozduğu ve yerine yenisini koyduğu bir ‘tekellüm ve taharrük-ü ilâhî’ye dönüşecektir. Şu bize kaskatı görünen kâinat, eriyip şeffaf hale gelecek; şu mülk perdesinin ardında işgören Gaybî Zât’ı esma, sıfat ve şununatı ile gösterecektir.

Burada, beni her zaman sarsan ve tembellikten uyandıran bir nokta vardır. Ulaşılan hiçbir adım, hiçbir basamak yanlış değildir. Said Nursî, ‘kâfi gelmemeye başladı’ demekte; fakat gerekçe olarak “Yanlışlığımlı anladım da vazgeçtim” dememektedir.

Ama her bir gaye, ona ulaşıldığında tefekkür terkedilmediği içindir ki, daha yüksek bir gayenin basamağı olmuştur.

Risale-i Nur’un bu şekilde elli yıl adım adım, basamak basamak örülen bir tefekkür merdiveninin sonucu ve semeresi olduğunu gördükçe, Risale-i Nur müellifinin cehdine lâıyk bir şekilde risalelere muhatap olmayışımın utancını duyarım. O, olabildiğince sağlam, olabildiğince mükemmel bir bina inşası için duacı olurken, ben çoğu kez kabul odasında oturmakla yetinmekteyim çünkü.

Halbuki, Risale-i Nur’un tembelliğe hiç de razı olmayan birinin dünyasına doğduğu âşikârdır. Benim ve pek çok insanın tek bir isme bağlamakla yetineceği haşır hakikatini, o, Onuncu Söz’de bütün isimlere bağlayarak kopmaz bir nuranî ip sunmamış mıdır? Katre Risalesi kâinatın elli beş ayrı cihette Hâlîk-ı Zülcelâle şahit oluşunu; Mucizât-ı Kur’âniye Risalesi Kur’ân’ın otuz ayrı cihetten mûcizeliğini göstermekte; Ayetü’l-Kübra veya Otuzüçüncü Söz, otuz üç ayrı ve bir sonraki daha yüksek tevhid mertebesine çıkarmakta değil midir?

Bu bakımdan, diyebiliriz ki, Said Nursî, hep talebe kalmış, hep ‘arayan’ insan olmuştur. Bulduğu her hakikate şükretmiş, ama hakikati onunla sınırlama veya onunla yetinme hatasına düşmemiştir.

Onun içindir ki, seksendört yaşında, çok daha genç yaşlarda mecali tükenip kemikleşen ve donuklaşan insanlara ibret olurcasına dinç, uyanık ve halâ talebedir.

Yine onun içindir ki, eserleri her yaşta, her anlayış düzeyinde insanı cezbedecek bir yoğunluk taşımaktadır.

Ne var ki, bizler o eserleri lâykınca okumadık. Bir mânâyâ ulaşıp, mânâyı ondan ibaret sandık. Küllî bir hakikatı cüz'î bir noktasına mihladık.

O yüzden, kimileri onu 'ondokuzuncu asır şartlarına kapılmış, zamanını aşamamış' diye sunuyor; Risale-i Nur'a ihtiyacı olan birçok insanı daha eline alamadan ondan koparıyor; ve bizim hatalarımız ile tembelliğimizi malzeme ediniyor.

“Kalbsiz akıl olamaz” diyen Risale-i Nur, dinli-dinsiz birçok entellektüel mahfilde, 'akılcı' damgasıyla hor görülüyor bugün. Peki, Risale-i Nur'un akli nereye koyduğunu, 'akıl-kalb ittifakı' derken neyi nasıl açıkladığını ne kadar düşündük?

Birileri hayatını Kur'ân'a adanmış Said Nursî'nin Kur'ân'ın nuranî eczanesinden alınmış devalar diye tarif ettiği Risale-i Nur'un, vahye gerek kalmadan imana ulaşma metodu ürettiğini söylüyorlar. Peki, Risale-i Nur'un vahye muhatabiyetini ne ölçüde çalıştık?

Birileri “Milliyetçiler milliyeti mâbud ittihaz ediyorlar” diyen Risale-i Nur müellifi için, cahillere yakışan pes bir cesaretle 'Türk milliyetçisi' olduğunu yazıyorlar. Peki, biz Risale-i Nur'un bu ifadesini ne zaman farkedebildik? Farketsek bile, bunu Risale'nin tamamıyla ne derece temellendirdik? Kendi fikriyatımızı bu temelde ne derece sorgulayabildik?

Yaşadığımız düşünce tembelliğinin Risale-i Nur'a verdiği zararı gördükçe, kendimizi tam bir mirasyedi olarak görüyor ve asla affedemiyorum.

Bir Durum Tesbiti

RİSALE-İ NUR'A muhatap olan insanlar öyle olmamasını temenni etseler bile, görmezden gelinmesi imkânsız bir vâkıyla yüzyüzeyiz. Açık konuşalım: Bugün, İslâmî kesimin ana gündemini Risale-i Nur belirlemiyor.

İster üzülelim, ister hayal kırıcı bulalım, vâkıa bu. Risale-i Nur, bırakın Türkiye adlı şu küçük ülke, tüm dünyayı ışıtıcak Kur'ânî aydınlıklar yüklü olduğu halde, ne yazık ki, şu küçük ülkenin İslâmî kesiminde dahi, kalb ve zihin gündemini belirleyici bir rol oynamıyor.

Bunu, değişik açılardan gözlemlememiz mümkün. En başta, bugün kendisini Risale-i Nur'a bağlı gören birçok insan, başkalarınca belirlenmiş 'ödünç gündemler'in izini sürüyor. Risale-i Nur dairesinde yer alanların zihinleri dahi, çoğu kez, başkaları tarafından belirleniyor. Risale-i Nur dairesi içinde dahi durum bu iken, sair kesimler için durumun farklı olduğunu düşünmek, onların gündemini Risale-i Nur'un imanî derslerinin belirlediğini ileri sürmek ise, elbette imkânsız gözüküyor.

Son yıllarda en azından İslâmî kesimi meşgul eden konulara şöyle kuşbakışı bir göz atıldığında, bu durum açıkça görülecektir. Bugün, on veya yirmi yıl önce de vâkı olduğu üzere, ehl-i dinin zihin ve gönül gündeminin ilk maddesi, 'siyaset ve iktidar'dır. Risale-i Nur'un ortalığı şirk, ifsad ve inkârın kapladığı bir vasatta siyasetle meşgul olunmaması tavrı açıkça ortada iken, ehl-i dinin büyük bir kesimi, hususan belli bir partiye endekslenmiş bir 'siyaset'in çekim alanında durmaktadır. Ne yazık ki, siyaset adlı çekim alanı, Risale okuyan birçok insanı dahi kendine çekmiş bulunmaktadır.

Bu siyasî yaklaşıma göre daha geniş ufuklu gözüken, ve son dönemde İslâmî kesimin gündemini oluşturan 'barış içinde birarada yaşama' veya 'ulus-devlet zihniyetini aşma' gibi konularda da, gerek bu konuları ilk kez gündeme getiren, gerek bu konularda entellektüel açıdan en parlak yorumları sunan kişilerin Risale-i Nur dairesinde bulunmadığı da bir vâkıdır.

Diğer taraftan, bütün ehl-i dini dünyevîleştiren asırlık 'kalkınma ve ilerleme' hastalığının karşısına, çok güçlü önerilerle çıktığımız da söylenemez. Bilakis, Yeni Said'in hayatını nasıl yaşadığı açıkça ortada olduğu halde, Eski Said'in bir sözüne sarılıp para kazanmanın belirleyici olduğu bir hayatı meşrulaştırma çabasında olanlar bile bulunmaktadır.

Bunlardan öte, Risale-i Nur'un ne iman üzerindeki ısrarı hakkıyla anlaşılmalı; ne de marifetullah ve muhabbetullahın kaçınılmaz önceliği, iman-İslâm bütünlüğü içinde yaşamanın hayatî önemi gibi konulardaki yol gösterici izahları hakkıyla anlatılmış durumdadır. Nitekim, çoklarınınca, bu yöndeki çabalar, 'kötü' değilse de 'fazlalık' gibi görülmekte; hayatî bir önemi haiz olduğu ise ne bilinmekte, ne de düşünülmektedir.

Sözgelimi, her gün ayrı bir konuda yazan bir köşe yazarının bir gün de Said Nursî'den söz etmesi veya Cezayir yahut Malezya'dan bir kişinin Risale'den duyduğu iştiyaka dair mektup yazması, elbette sevindirici olaylardır. Ama bunu "Aydınlar Risale'ye koşuyor" yahut "Risale-i Nur Malezya'yı fethediyor" diye görmek Risale-i Nur dairesinde olanlara şevk değil, tembellik vermiş olsa gerektir.

Nitekim, bir aydın ‘Risale-i Nur üzerine derli toplu bir çalışma görememiş olmak’ tan şikâyet ederken, haksız değildir. Böyle bir çalışma, gerçekten yapıldı mı? Risale-i Nur’un İslâm düşünce geleneğinde bir ‘inhiraf’ı değil, ama çizginin müstakim bir devamını işaretleyen siyasî tavrı ne derece derinlikli bir biçimde ortaya konulabildi? İmanın ‘ilk durak’ değil, o olmazsa herşeyin çöktüğü, her daim üzerine durulması gereken bir ‘temel’ olduğu ne derece anlatılabildi?

Bu sorulara şahsen olumlu bir cevap veremiyorum.

Ama Risale-i Nur denilen şu hazinede ‘aşılmayı’ değil, ‘açılmayı’ bekleyen pek çok hakikatın var olduğunu da biliyorum.

Bugün kimi kesimlerin Risale’ye dönük soğuk, kıskanç, hatta hasmâne tavrı bizim tembellik ve ezberciliğimiz ile birleşince, ortaya Risale-i Nur’un belirleyici rolünü kısmen yitirdiği bir tablo çıktı.

Açıkça kabul edelim; bugünün tablosu bu...

Ama şunu da unutmayalım: Risale-i Nur’da, yalnız şu ülkeyi ve şu zamanı değil, tüm dünyayı ve gelecek dönemleri de aydınlatacak Kur’ânî reçeteler bulunuyor.

Bunların umuma mal olması için ise, hâkim paradigmalardan esaretinden kurtularak, Risale-i Nur’a hakkını vererek, ‘kendi başına bir millet’ olacak bir himmetle donanarak çalışmak gerekiyor.

Risale-i Nur’un hakikatını neşretmeyi ne dünyevîlerden bekleyelim, ne siyasîlerden, ne de ‘İslâmcı entellektüel’lerden.

Bu iş, daire içindekilere düşüyor.

Ve bu yolda, hiçbiri kolay yetişmeyen istidatların inkişafına vesile olmak, onları kolayca harcamaktan ise kesinlikle sakınmak gerekiyor.

Kur'ân ve Risale-i Nur

BUGÜN PEK ÇOK ehl-i dinin nazarında, neredeyse sabitleşmiş bir zan vardır: Risale-i Nur okuyanlar, Kur'ân'ı pek okumazlar, pek nazara almazlar, Risale-i Nur'la yetinirler.

Şahsen, Kur'ân'la tanışması ancak Risale-i Nur'la gerçekleşen biriyim. Risale'yi okumaya başlamamla birlikte, Risale-i Nur'un her daim nazara verdiği Kelâm-ı Ezelî'yi okuma iştiağı duydum. Nitekim Risale okumalarının, adım adım, dünyamı Kur'ân mektebine hazırladığını hissediyorum.

O yüzden, pek çok ehl-i dinin sözünü ettiğimiz zannı, bana hiç mi hiç doğru gözükmüyor. En başta kendi şahsî tecrübem, bana bunun böyle olmadığını gösteriyor.

Ne var ki, ortada böyle bir zan mevcut. Ve, Risale-i Nur'un herkese ve her ehl-i dine ulaşmasını istiyorsak, ona herkesin ihtiyacı olduğunu düşünüyorsak, bu zannın kırılması ve aşılması gerekiyor.

Ayrıca, bu zannın, Risale-i Nur'a muhatap olanların bazı 'vurgu' hatalarından, keza bazı 'vurgu' kaymalarından da destek ve cesaret aldığı kanaatini taşıyorum.

Risale-i Nur için, 'Kur'ân-ı Hakîm'in şu asra bakan manevî bir tefsiri,' 'Kur'ân-ı Hakîm'in eczahane-i nuraniyesinden şu asrın yaralarını tedavi için alınan devalar' gibi tabirler belki sık sık kullanıldı. Ama, itiraf edelim, içi doldurulmadı. Bu, bir 'iddia' düzeyinde bırakıldı; ispatı yapılmadığı gibi, fiilî örnekleri de gösterilmedi.

Öyle ki, çokları Risale-i Nur'un Kur'ân'dan söz ederken en ziyade 'Kur'ân-ı Hakîm' demesini yadırgayıp, bunu Said Nursî'nin icadı olan bir tarif zanneder ve tenkide yönelir iken; bunun doğrudan doğruya Kur'ân'ın Kur'ân'ı tarif ettiği dahi söylenemedi. O kadar sıklıkla okunan eşsiz Yâsîn sûresinin hemen ikinci âyetinde, Kur'ân'ın "ve'l-Kur'âni'l-Hakîm" olarak tarif edilmesine ya kendimiz dikkat etmedik yahut, başkalarının dikkatini buna çekmeyi beceremedik.

Bu örneğin belgelediği üzere, Risale-i Nur'un muhteva ve üslup örgüsü ile Kur'ân arasındaki kopmaz bağlar, maalesef ya fark edilemedi, yahut fark ettirilemedi.

Oysa, Risale-i Nur'un Kur'ân'ı dahi Kur'ân'ın tarifıyla anlattığı farkedilse, onun tefekkürünü, usulünü, üslubunu ve terminolojisini tamamen Kur'ân'a dayandırdığının anlaşılması ve anlatılması çok çok kolay olurdu.

O zaman, bunca insan Risale-i Nur'a belki bu kadar bühtan etmez; etseler de, bu bühtanlar, bu kadar insanın Risale'ye uzanması mukadder yönünü başka taraflara çevirmezdi. Ama ne yazık ki, bu kopmaz bağlar dar akıllarımızdan gizleniyor.

Meselâ, Âyetü'l-Kübra'ya ilişkin bir dikkatsizlik, mânidar bir örneğidir bunun. 'Kâinattan Hâlıkını soran bir seyyahın müşahedatı' olan bu risalede, yolculuğun nereden başladığı sorulsun bize. Sayfaları açılır veya hâfıza arşivi taranır, cevap verilir: "Yıldızlardan." Evet, Âyetü'l-Kübra kâinatın Rabbimizi nasıl tanıttığını ders verir. Ama 'seyyah'ımız, yıldızlardan başlamaz yolculuğa;

bir Kur'ân âyeti ile başlar. İsrâ sûresinin, yedi kat göğün, yerin ve içindekilerin O'nu tesbih ettiğini; O'nu tesbih etmeyen hiçbir şeyin olmadığını bildiren 44. âyeti ile. Nitekim, şu an elinize Şualar'ı alın, Âyetü'l-Kübra'yı açın; seyahatin bu Kur'ân âyetiyle başladığını görürsünüz. Açıkçası, 'kâinattan Hâlıkını sorma' mesleği, Said Nursî'nin kendi aklınca ürettiği bir yol değildir; Kur'ân'ın hepimize bildirdiği bir yoldur.

Aynı şekilde, Haşir Risalesi'ndeki, "Madem dünya var, elbette âhiret var" ifadesinde özetini bulan ve milyonlar cilt İslâmî eser içinde misli bulunmayan haşir ve âhireti isbat usulü de, Said Nursî'nin kendince ürettiği bir yol değildir. Bilakis, bu risale, tam da bu usulü öğreten "Fenzur ilâ âsâri..."^[3] âyetinden alınmış bir ders hükmündedir. Zaten, bu âyetle başlamaktadır.

Şahsen, Risale-i Nur'u okudukça, Risale-i Nur'un kalbimi ve ruhumu her daim ona yönelttiği Kur'ân'ı daha bir ciddiyetle okuma iştiyakıyla doluyorum. Ve Kur'ân'ı dikkatle okuduğumda, Risale-i Nur'un ders verdiği hakikatlerin, esasların, usulün, üslubun ve hatta kelimelerin Kur'ân'dan alındığını görüyorum.

Kur'ân'a muhatap oldukça, görüyorum ki, Risale-i Nur'un en yoğun vurgularından biri olan fenâ-bekâ ikilemi, Kur'ân'da yoğun biçimde ders veriliyor. Rahman sûresindeki eşsiz ve belîğ "Küllü men aleyhâ fân. Ve yebkâ vechu Rabbike..." âyetleri, bunun bir örneğini teşkil ediyor.

Keza, Risale-i Nur'un en yoğun vurgularından bir diğeri olan ihlas, Kur'ân'ın pek çok sûresinde, "Muhlisûne lehu'd-dîn" gibi âyetlerle ders veriliyor.

Fakr, iktisad, adalet, ibadet, tefekkür, mânâ-yı harfî, sünnet-i seniyye kısacası, Risale-i Nur'un temeli, esası, aslı olan herşey Kur'ân'dan alınmış bulunuyor. Öyle ki, Said Nursî'nin Kur'ân'dan ders aldığı yerler çıkarılsa eminim geride birşey kalmayacaktır.

Hal bu iken, Risale-i Nur'un Kur'ân'a ayna değil perde olduğu zannı ortada dolaşıyorsa, bu 'perde'liği bizde arayalım diyorum. Arayalım; ve de bu perdeleri kaldıralım istiyorum.

Zira, Risale-i Nur'un ders verdiği kudsî Kur'ân hizmeti Risale'ye ve elbette Kur'ân'a perde değil; ayna ve pencere olma vazifesi yüklüyor bize.^[4]

Sorular

YILLAR ÖNCE, İşârâtü'l-İ'caz' da farkettiğim kısa bir bahis, Risale-i Nur gibi bir şaheserin neden bana, size yahut bir başkasına değil, Said Nursî'ye nasip olduğunun bir ipucunu bulmamı sağladı.

Birkaç satırlık bu bahis, benim için, şu şüpheler asrında şeytanın ve ehl-i dalâletin akla taşıdığı şüpheleri izale eden Risale-i Nur gibi bir eserin hangi tarlada, hangi bahçede filizlendiğinin bir delili oldu.

Bu bahiste, Bediüzzaman, benim değil söyleyip yazmaya, düşünmeye dahi cesaret edemeyeceğim birşey söyler. “Tevhid ve nübüvvetin ispatları, yalnız delil-i naklî ile sahih değildir” der. “Çünkü devir lazım gelir. Evet, Kur’ân ve Hadisten ibaret olan naklî delillerin sıhhati, nübüvvetin sıhhat ve sıdkına bağlıdır. Eğer nübüvvet de delil-i naklî ile ispat edilirse, muhal lâzım gelir.”

Anladığım kadarıyla, burada, eskilerin ‘devir,’ İngilizlerin ise ‘begging the question’ dediği bir hususa dikkat çeker Bediüzzaman. Bir derece ‘totoloji’yi de andıran bu tavırla, isbat edilmesi gereken şeyi kendi isbatında delil olarak kullanma gibi garip bir durum sergilenmektedir.

Bediüzzaman’ın ele aldığı konu itibarıyla, bu, şöyle bir diyalog dahilinde görülebilir:

—Hz. Muhammed’in peygamber olduğunu nasıl anlayacağız?

—Kur’ân öyle söylüyor.

—Peki, Kur’ân’ın hak kitab olduğunu nereden biliyoruz?

—Hz. Muhammed öyle söylüyor.

Said Nursî, ilgili bahiste, işte böyle bir ‘ispat’ tarzının gerçekte ‘ispat’ olmadığını, mantıken muhal olduğunu söylemektedir.

Aynı şeyi, tevhid ve vahiy için de uygulamak mümkündür:

—Allah’ın varlığını nasıl idrak edebiliriz?

—Kur’ân öyle söylüyor.

—Peki, Kur’ân’ın hak söz olduğunu nereden biliyorsun?

—Çünkü Allah kelâmıdır.

İşârâtü'l-İ'caz’daki kısa bahiste, işte bunlar gibi ‘isbat’ların gerçekten ‘isbat’ olmadığı; haricî bir delil gerektiği vurgulanır. Nitekim, en başta Kur’ân’ın, gerek tevhidi, gerek vahiyi, gerek risaleti isbat için ‘naklî’ olmayan deliller sunduğu; meselâ kâinatı ve fitratı şahit tuttuğu belirtilir.

Bu netlik ve açıklıktır ki, Risale-i Nur gibi ‘dâvâ’ değil, ‘dâvâ içinde bürhan’ olan bir eseri meyve

verir. Çözüksüz totolojiler yerine delil ve ispatın izini sürmek, iman esaslarını hem akla, hem kalbe, hem sair duygulara hadsiz enfüsî ve âfâkî delilleriyle ispat eden bir külliyyatın önsözü olur. Kur'ân'a, Hz. Peygambere ve bildirdiklerine takliden inanma yerine; Kur'ân'dan ve Hz. Peygamberden (a.s.m.) ders alınan tahkikî bir imanî filizlendirir.

Buna benzer net bir tavrı Yirmidördüncü Mektub'da buluruz. Bu risalenin başındaki uzun soru, her okuyuşumda beni ürkütür. Said Nursî, burada hiç de yumuşak bir dil kullanıyor değildir. O nazenin çiçeklerin, böceklerin, sair hayvanatın 'göz açtırmayarak idamları'ndan, 'nefes aldirmayarak meşakkatle çalıştırılmaları'ndan ve 'hiçbirini rahatta bırakmayarak musibetlerle tağyirleri'nden, 'hiçbiri memnun olmayarak firakları'ndan söz edip, bunda 'hangi şefkat ve merhamet var, hangi hikmet ve maslahat bulunur, hangi lütuf ve merhamet yerleşebilir?' demektedir.

Ben bu soruyu değil sormak, okumaya dahi cesaret edemiyorum. Özetleyerek şu satırlara dökerken dahi korkuyorum. Oysa Said Nursî dünyasına gelen o keskin soruyu örtmemiş, susturmamış, kapatmamıştır. Sorunun peşini bırakmamıştır. Rabbinden cevap talep etmiş ve karşılığında "Yirmidördüncü Mektub" gibi eşsiz bir enfüsî tefekkür meyvesi sunulmuştur.

Risale-i Nur müellifinin durumu bu ise, Risale-i Nur'a talip ve talebe olmak isteyen bizlerin de durumu böyle olmalı diye düşünüyorum: sorulardan ve soru soranlardan korkmamak.

Bilakis, sorularımız olduğunda ve sorgulayarak muhatap olduğunda, Risale-i Nur, iç dünyalarda daha bir tebarüz ve temayüz ediyor. Takliden değil, tahkikle, sorgulayarak okunduğunda ancak, Risale-i Nur'un verdiği iman derslerinin hakikatına varılıyor.

Cevaplar, ancak sorulardan sonra geliyor. Önce sorular yaşanıyor.

Ezberle Konuşmamak

DOĞRU AMA içi doldurulmamış sözler kadar korktuğum çok az şey vardır.

Bu sözler, çoğu kez, çok meyvedar bir arayışın yolunu daha en başta keserler. Söz, söylendiğinde, insana doğru ve hakikatlı geldiği için, eğer ‘neden’ ve ‘nasıl’ soruları sorulamıyorsa, tahkiksiz, ezberle kabul edilen ve söylenen bir söz olarak kalır. İç dünyalara inmez. İç dünyalara inmediği için de, bizi, güzel konuşan ama konuştuğunu yaşamayan insanlara dönüştürür.

Hele hele karşımızda tahkike pek alışık olmayan insanlar varsa, veya tahkik ehli olsalar bile ülfet peyda ettikleri için bazı sözlere karşı tahkik tembelliğine düşülmüşse, işimiz iki kat daha zorlaşmış demektir.

Bu muğlak girişten sonra, meramımı biraz daha açayım.

Kendi dünyamda yakın zaman önce farketmiş bir husus var: Kendi dilimde ve muhatap olduğum birçok insanın dilinde dolaşan böyle doğru ama içi doldurulmamış sözler mevcut. İçi doldurulmadığı için hem kendi dünyamızda lâıyk olduğu yankıyı bulamıyor, hem muhataplarımızın dünyasına yansımıyor. Hele hele bana, bize zaten uzaktan bakanların dünyasında hepten aks-i sadâsız kalıyor.

Sözgelimi, “Risale-i Nur, Kur’ân’ın bu asra bakan manevî bir tefsiridir” diyoruz. Bu söz, doğru bir sözdür. İlk söyleyenin dünyasına da, siyakı ve sibakıyla girmiş ve o şekilde söylenmiş olsa gerektir. Ama kendimiz için de aynısını söylememiz gerçekten mümkün müdür?

Meselâ, hiç sorduk mu: ‘Bu asra bakmak’tan kasıt nedir? ‘Manevî’ nedir? ‘Manevî tefsir’ ne demektir? Hem, Risale-i Nur’un ‘bu asra bakan manevî bir tefsir’ olmasının delilleri nelerdir?

Bu sorular atlandığında, söylenen söz, doğru bile olsa, ezberle kalır. Oysa, bu sorular sorulabilse, Risale-i Nur daha müdakkik, daha dikkatli, daha tahkikçi bir nazarla okunacaktır. Bu, okuyanın Risale-i Nur’a olan ilgisini, sevgisini ve bağlılığını mı kıracaktır? Bilakis, her bir bahsin Kur’ân denizinden nasıl süzüle süzüle şu asrın sahiline vurduğu netlikle görülecek; onun kıymetini daha iyi derketme imkânı bulunacaktır. Risale-i Nur’un, ‘Kur’ân’a hazırlık okulu’ olduğu anlaşılacaktır.

Keza, “Risale-i Nur bütün meseleleri halletmiştir” diye konuşulur. Risale-i Nur’un herşeyin başı ve esası olan ‘ulûm-u imaniye’ye dair meseleleri hal yoluna koyduğu; bu noktada eski âlimlerin sözlerini tekrardan öte, yeni bir çığır açtığı; iman üzerine mesaisini teksif etme tavrının diğer tüm meselelerin bu temel üzere oturtulması anlamına geldiği; Risale-i Nur’un ister şahsî, ister sosyal, ister iktisadî, ister siyasî olsun, her bir meseleye imanî bir nazarla muhatap olmanın usulünü gösterdiği; zaten ‘imanî’ olmayan ne bir konu, ne de bir soru bulunduğu anlamında, onun ‘her meseleyi hallettiği’ doğrudur.

Risale-i Nur’un işi yarıda bırakmadığı; meselâ bir küllî muarrif olarak vicdanla yetinmeyip kâinatı da çalıştığı; onunla da yetinmeyip dört küllî muarrifi beraberce ele alıp mezcettiği doğrudur.

Risale-i Nur’un imanın bir rüknünü alıp diğerlerini geri bırakmadığı, hepsinin hepsiyle olan irtibatını

sergileyip tamamını bir bütün halinde sunduğu da doğrudur. Tamamını okumasa bile yalnızca Onuncu Söz'ü, yalnızca Âyetü'l-Kübra'yı, yalnız Otuzuncu Lem'a'yı, yalnız Yirmiikinci Söz'ü okuyan dikkatli bir nazarın bunu açıklıkla görmesi kaçınılmazdır.

Ama ne var ki, "Risale-i Nur herşeyi halletmiştir" cümlesi, ancak bir sonuç cümlesi olabilir. Onu veya hiç olmazsa bir cüz'ünü dikkatle okuduktan sonra, belli temellere oturtularak söylenebilir. Yoksa, "Risale-i Nur herşeyi halletmiştir" deyip lâıık olduğu dikkati ona çok görmek; en azından "Herşeyi nasıl halletmiştir?" sorusunu esirgemek, hiçbir şeyi halledememiştir. Doğru bir söz, tahkiksiz bir nazarla, Risale-i Nur'a ciddiyetle yönelmenin değil, onu el altında tutup vaktimizin çoğunu başka şeylerle zayi etmenin gerekçesi de olabilmektedir.

Unutmayalım: 'Herşey'i halleden Risale-i Nur'dur; "Risale-i Nur herşeyi halletmiştir" sözü değil!

Tesbihat

RİSALE MESLEĞİNİN ana esaslarının özetlendiği meşhur bahiste, acz, fakr, şefkat ve tefekkür ile birlikte, şu şartlar da sıralanır: sünnete ittiba, feraizi işlemek, büyük günahları terketmek. Ardından, ‘ve bilhassa’ vurgusuyla, şu iki esas daha zikredilir:

“Ve bilhassa namazı tâdil-i erkân ile kılmak, namazın ardındaki tesbihatı yapmaktır.”

Tüm bu esaslar ışığında kendi hayatıma baktığımda, şu halimle kendimi Nur talebesi olarak görmem pek de mümkün olmadığını anlıyorum. Zira, acz, fakr, şefkat ve tefekkürü, aynı ‘hâtıme’de izah olunan ‘hatve’ler muvacehesinde yaşayabildiğimi maaselef göremiyorum.

Dahası, bu ‘kısa tarikin evradı’ olarak zikrolunan, ve ilk sırayı ‘sünnete uyma’nın aldığı esaslar konusunda da, kendi hayatımdan bir dizi lâkaytlık tablosu çıkarmam mümkün. Hele hele, önemi bilhassa vurgulanan ‘namazın arkasındaki tesbihat’ var ki, Risale’nin başka bazı bahislerinde de vurgulanmasına rağmen, tesbihat konusunda çok bariz ihmaller sergilediğimi itiraf ediyorum. Meselâ, namazın ardından tesbihatı yaparken uyuyakaldığım sabahlar oluyor. Uyanık olduğum sair vakitlerde ise, tesbihat başka sebeplerle güme gidiyor. Ya ‘acilen bir yere ulaşmam’ gerekiyor, yolda yaparım derken, tesbihat, vitrinlerin ve sokak manzaralarının hâfizamda açtığı çukurlarda kalıyor. Ya aklıma birşey geliyor, o şeyi unutmadan yapayım derken, tesbihat unutuluyor. Yahut, sohbet daha tatlı geliyor; tesbihat, daha sonra yaparım diye, yapmamak üzere erteleniyor.

Kendi namıma, öyle ya da böyle, tesbihat konusunda bariz bir dikkatsizlik, ihmal ve tembellik üzere olduğumu; namazın sonunda bir de tesbihat bulunduğunu hatırlamamın, olsa olsa yanımda başka birileri varken gerçekleştiğini bir kez daha itiraf ediyorum.

“Sizler de öylesiniz” dememeyi arzuldum. Ama istisnalar olmakla birlikte, tesbihat konusundaki bu açık ihmalin benimle sınırlı kalmadığını da maalesef biliyorum.

Oysa, Kastamonu Lâhikası’nda yer alan, önemine binaen Tarihçe-i Hayat’a da dercedilen bir mektuptan, Bediüzzaman’ın tesbihatta gevşeklik gösteren bir talebesini uyardığı anlaşılır. ‘Kardeşlerimizden birisinin namaz tesbihatında tekasül göstermesine binaen’ yazılan mektupta, ‘tesbihat’ın ne kadar büyük bir sır; cadde-i kübra-yı Ahmedî’de ne derece önemli bir esas olduğu anlatılmaktadır.

Zaten, namazın ardındaki ‘Subhanallah,’ ‘Elhamdulillah,’ ‘Allahuekber’in de hikmetini ders veren Dokuzuncu Söz’den; sabah ve akşam namazında okunan onbir kelimeli tevhid zikrinin tekrarı anında kalbe ilham olunan Yirminci Mektup’tan; “Elfu elfi salâtin...”lerin bir meyvesi olan Yirmisekizinci Lem’a’daki ‘güzel’ bahisten; Onbirinci Söz’den ve Risale-i Nur’un başka birçok bahsinden, tesbihatın ubudiyet miracına giden yolda ne kadar önemli bir anahtar olduğu anlaşılmaktadır.

Nitekim, yakınlarda bir kez daha keşfetme imkânı bulduğum, Emirdağ Lâhikası’nda yer alan bir mektupta ‘tesbihat’ dersi yüklü bir âyetin tefsiri olan Âyetü’l-Kübra’nın da bir tesbihat esnasında Said Nursî’nin dünyasına geldiğini öğrenmiş bulunuyorum. Öyle ki, ‘Risale-i Nur’un ekser hakikatlarının namaz tesbihatında inkişaf ettiğini’ söylüyor Bediüzzaman.

Tesbihatın böyle bir önemi varsa, bizlerde arzu ettiğimiz imanî inkişafların olamamasının izlerini biraz da bu noktada aramak gerekmektedir. Açıkçası, gerek şahsî hayatlarımızda, gerek hal-i âlemin umumî manzarasında manidar inkişaflar gözlemlenemiyorsa, bunun sebepleri arasında, kesinlikle tesbihattaki tembellikler de yer almaktadır. Muhammed-i Arabî'nin (a.s.m.) miras bıraktığı tesbihat inkişaf getiriyorsa, onun bir sünneti ve 'Muhammedî yol'un virdi olan bu tesbihattaki ihmal, elbette fütur getirecektir.

Kısacası, tesbihat edilmeyince, fütihat verilmiyor.

İlk Gündem: Gençlik

EMİRDAĞ LÂHİKASI'NDA, okuduğum ilk andan itibaren beni sarsan dokunaklı bir cümle vardır. “Kim olursa olsun” der Said Nursî, “bütün gençlere karşı, kardeş nazarıyla bakıyorum.”

Bu cümle, dünyama girdiği andan beri, hatırıma geldiğinde, bende hep sarsıcı bir tesir uyandırır.

Çünkü, önce doksanına merdiven dayamış o ‘genç’ dostu ihtiyara, sonra dönüp kendime bakarım. O seksenini geçtiği halde kendisini gençlere yakın bulmuştur. Ben ise, gençliğini bırakalı birkaç yıl geçmiş olsa bile, gençlere ulaşacak bir dilden uzaklaşma tehlikesi içinde olduğumu hissediyorum.

Ve bu tablo, onun diriliğini, dinamizmini, zihnî ve kalbî uyanıklığını belgeler. Ben ise, galiba yaşılanıyorum.

Zira sorular ve sorunlar çağıdır gençlik. Her gencin soruları; ve de, ruh ikliminden akıp gelen o ezeli sorulara karşı bir cevap arayışı vardır. İşte bu sorular ve arayışlar, onu dinamik kılar. Taassuptan kurtarır. Donuklaşma ve kemikleşmeden korur.

‘Sorun’ları ile de, gençlik, bize çağın tablosunu sunar. Çünkü, arayışı içinde her bir şeyden en başta etkilenen onlardır.

İşte, ‘kim olursa olsun gençlere kardeş olmak,’ hem sorulara açık olup sorgulama kapısını kapamamayı gerektirir; hem de ‘sorun’ları mahkûm etme değil, şefkat etme gerekçesi kılmayı...

Nitekim, çoğu insanın çoktan hâtıra anlatır hale geldiği elli yaşında Said Nursî’yi Eski Said’den Yeni Said’e dönüştüren o ‘inkılab-ı azîm,’ bir dizi sorunun ve sorgulamanın sonucu değil midir? Risale-i Nur’un birçok kısmı, yaşça ihtiyar o ‘genç’ insanın dünyasına gelen sorulara açıklıkla cevap aramasına karşılık gelen birer ilâhî ikram değil midir? Pek çok risale de, genç insanların sorularına karşılık yazılmamış mıdır? Birçok risale, ayrıca, en keskin tesirini gençler üzerinde sergileyen hâzır çağla ve hâzır medeniyetle yüzleşmenin sonucu değil midir?

Said Nursî için durum bu iken ben henüz otuzlu yıllarımda ilk yarısında kendimi gençlerin uzağında hissediyorsam, bu benim için iyi bir gidişin habercisi değildir.

Sözkonusu cümle, işte bu yönüyle sarsıcıdır benim için.

Bu cümle bana dokunaklı da gelmiştir. Çünkü, ‘kardeş’lik, bir ilginin, bir bağın habercisidir. Kardeşiniz, anne babanız ve de çocuğunuzdan sonra, en yakınınızdır. Ve daha önemlisi, anne babanızla aranızda belli bir mesafe, bir otorite hiyerarşisi, bir alt-üst ilişkisi vardır. Anneniz madem annenizdir; haksız da görseniz, isyan edemezsiniz. Kendi yolunuzu seçseniz bile, bunu onun hukukunu çiğnemededen yaparsınız. Evlâdınıza karşı ise, siz otorite konumunda olursunuz. Ama kardeşlik, ‘eşit’lerin beraberliğidir. İşte, seksen yaşında olan, üstelik elli yıldır ‘zamanın eşsizi’ diye anılan bir insanın bütün gençleri kendine kardeş bilmesi, şefkat yüklü olan, otorite ve hükümranlık imaları taşımayan bir bağın ve ilginin işaretidir.

Bu, zor iştir. Bunca yaş, ilim, irfan farkına rağmen 'kardeş' gibi sevmek, çok zor iştir. Tüm bu farklılıklara rağmen gençlerle aynı dilden ve eşit seviyede konuşmak, müthiş derecede müşkildir. Bu zor iş, hem müthiş bir tevazu ile, hem aklen ve kalben diri kalabilmek ile mümkündür; ve gerçekleştirilmesi bir hayli zor bir fazilet halidir.

Seksenlik bir pîr-i fâninin gençler karşısındaki bu açıklığı ve dinamizmi, işte bu açıdan bakıldığında, onun şefkatinden dolayı kimi kalıpları aşabilme cehdini, dolayısıyla şefkatinin enginlik ve derinlik derecesini gösterir.

O kısacık cümleyi benim için dokunaklı kılan da, işte budur.

Geri dönüp kendime baktığımda, açık konuşayım, kendimde aynı açıklığı ve dinamizmi bulamıyorum. Kötü bir durum, benimkisi... Arayış halinde olan; bu yüzden doğruyu kimi zaman sağa sola yalpa yaparak, çıkmaz sokaklara saparak, yanlışlara takılarak, kısacası deneme-yanılmalarla öğrenen gençlerin zâhirdeki bu yanlışlarını hürriyet içinde bir arayışa hamledemiyorum.

Bu arayış bazan çok keskin virajlara sapabiliyor. Bazan tâ Nepal'e, Katmandu'ya uzanan uzun yolculuklar; bazan da arayıp bulamamanın verdiği uzun ve acılı manevî yolculuklar gerektiriyor. Doğruyu arayarak, tahkik ederek, kendi iradesiyle seçmesi için her gence fitraten dercedilen ilk 'isyan' hali, maalesef, kimi zaman mecraını bulamayıp ya gencin kendi nefsinin, ya sair nefislerin, çoğu zaman her ikisinin müdahalesiyle, doğruya bile isyan biçimine bürünebiliyor.

Bu durumu bir 'arayış'ın ama 'bulamama'nın tercümanı olarak yorumlamadığı anda, insan rahatlıkla ucuz etiketlemelere girebiliyor.

Bu durumu bir 'arayış'ın ama 'bulamama'nın tercümanı olarak gören Said Nursî'ye ise, dünyanın dört bir yanındaki gençlerin kendisine yakın bulduğu bir imanî dil ve üslup ikram ediliyor.

Otuzbeş Yaş Sendromu

CAHİT SITKI, o ünlü şiirinde ‘otuzbeş yaş’ı yolun yarısı ilân eder ama, en başta kendi ölümü, ‘yetmiş yaş’ın hiç kimse için garanti olmadığının delilidir. Kimi insan doğduğu gün ölür, kimi Cahit Sıtkı gibi ellisine varmadan, kimi yüzünü geçtikten sonra.

Lâkin benim sözünü etmek istediğim sendromun bununla pek ilgisi yoktur. Otuzbeşe bir kala sıkça dilime doladığım bu sendrom, özellikle eli kalem tutan insanları ilgilendirir ve dolayısıyla benim de tedbir almamı gerektirir. Zira, bu sendroma yakasını kaptıran, daha 35’inde, ‘aktif’ ömür süresini tamamlamış olmaktadır.

Daha açık anlatayım: Allah’a şükür, genç yaşında, birçok kalem erbabını tanıma imkânı buldum. Bizler ‘tıfil’ iken, onlar ya bizim yaşlarda idiler, ya da otuzbeş civarında. Günler geçip biz otuzbeşe doğru yol alırken, dünün ‘otuzbeş’lileri kırklara, hatta ellilere uzandılar.

Günler böylece akıp gider ve hayat ırmaklarımız Allah’ın bahsettiği yeni yıllara doğru ilerlerken edindiğim tecrübeler, özellikle İslâmî camiada “otuzbeş yaş”ın ciddi bir dönemecin ifadesi olduğunu ihsas ettirdi bana. Risale dairesinde olsun, sair İslâmî cemaatler arasında olsun, birçok kabiliyetli insanın 35’ine kadar bir cehd sergilediğini, farklı bir bakış ve yeni bir soluk getirdiğini, ama 35’inden sonra bunu pek devam ettiremediğini gördüm. Deyim yerindeyse, ehl-i istidad, 35’ine kadar çalışıp çabalıyordu. Bu çabaya karşılık, ihsan-ı İlâhî tarafından, insanların dikkatini ve teveccühünü celbetme gibi bir âcil ücret dahi geliyordu. Ama, bunun hem bir ihsan-ı ilâhî, hem de bir imtihan-ı ilâhî olduğu bilinmezse, bu teveccüh ‘şöhret’ adlı zehirli bala inkılab ediyor; ‘isim yapmış’lığın getirdiği rehavet, daha yeni ufuklara doğru yürümek yerine, mevcudun tekrarına götürüyordu.

Nitekim, tek tek isim vermek istemiyorum; ama bir çırpıda, 35 yaşından önce yazdıkları 35 yaşından sonra yazdıklarından daha yeni, daha derli-toplu, daha bir araştırma ve tefekkür ürünü olan bir düzine isim sayabilirim. Keza, 35 yaşından sonra yapıp ettiği, daha önce söylediklerini, evirip çevirip, biraz da zamanla gelen dili kullanma kabiliyeti ile süsleyip köpürterek tekrar tekrar sunmak olan bir düzine isim daha sayabilirim.

Ve burada, o isimleri, ‘teveccüh-ü nâsa aldanma’ cihetiyle hatalı gördüğüm gibi, nâsı da böyle aldatici ve rehavet verici biçimde teveccüh göstermelerinden dolayı hatalı buluyorum.

Genel olarak ehl-i din dahilinde bir ‘kaht-ı rical’ yaşandığı için, birazcık sivrilen fidanları daha gelişip serpilmeden ‘ağaç’ yapıyor; onların fitrî gelişmelerine engel oluyor; gösterdiğimiz teveccühle çoğu zaman tefekkürlerini değil, enaniyetlerini besliyoruz.

Yanlış anlaşılmasın: Bunun alternatifi, yapılan bir hizmeti görmezden gelmek değil. “Bizde adam çok” gibi ucuz sözlerle, onca senede ancak boy veren filizleri kırmak hiç değil. Ama, teveccühü de şahsa yöneltmemek. Teveccühü ortaya konulan esere yöneltmek; ve bu eserin ‘tablacı’sına da bir ‘kaynak’ olarak değil, bir ‘ayna’ olarak değer vermek. Dolayısıyla, kendisini ‘kaynak’ gibi gördüğünü hissettiğimiz anda, yalnızca bir ‘ayna’ olduğunu hatırlatmak. Ne aynayı kırmak, ne de aynayı menba ve asıl zannetmek!

Her halükârda, ‘Otuzbeş Yaş Sendromu’ nun yalancı şöhretler ve adresini şaşırılmış teveccühlerle körelttiği istidadları gördüğümde, şahsıma yöneltilen tüm teveccühleri ancak ve ancak korku ve endişeyle karşılıyorum. Biliyorum ki, bu teveccühlere aldanıp “Ne yazsam okunur” halet-i ruhiyesine kapıldığım, yahut bir çalışmayı yaparken eskisi kadar titizlenmediğim gün, benim bittiğim gündür.

İşte bu olay, bilhassa 35 yaş civarında cereyan etmektedir.

O yüzden, açık söyleyeyim, diken üstünde duruyorum. Benim gibi, bu yaş civarında dolaşan ehl-i dinin, hususan hizmet ehlinin de diken üstünde durması gerektiğini düşünüyorum.

Zira, ‘aktif’ ömrü 35. yılda tamamlayıp, sonra hâtıra tacirliği yapma gibi bir lükse sahip değiliz. Bilakis, hayatımızın son ânına kadar tefekkür ve tezekkür gerektiren bir ubudiyet görevi ve iman hizmeti ile mükellefiz.

* * *

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İhlas Risalesi'ne Kısa Yolculuklar

“Bütün kuvvetinizi ihlasta ve hakda bilmelisiniz!”

Atkı İpi: İhlas

KENDİ DÜNYAMDA hemen her zaman müşahede ettiğim bir haldir: Kendimi Risale-i Nur talebesi olarak görmem kolay, ama o talebeliğin şartlarını gerçekten ifaya çalışmam zordur. Risale-i Nur okumayı istemek kolay, Risale-i Nur'u gerçekten okumak zordur. Hele hele, okunan bir bahsi kendi dünyama taşımak; şahsî hayatımı okunan bahis vesilesiyle dünyama taşınan hakikatler ile yüzleştirmek ve sorgulamak, bütün bütün zordur.

O yüzden, nefsim Risale'yi çoğu kez başkalarını muhatap alarak okumama sebep olur. "Ey nefsim" diye başlayan onca yeri, ya "Ey Said Nursî'nin nefsi" diye okurum, yahut mücerret bir nefse hitaben. Böylece, ilgili bahis benim nefsimi hiç de rahatsız etmez. Oysa, Risale-i Nur'a talebe olmak, aynı yeri kendim için, kendi nefsimi muhatap alarak okumamı gerektirir. Nadiren böyle okumaya muvaffak olduğumda, nefsim, ipliği pazara çıkmış bir sahtekârın tehevürüyle, konuyu değiştirmenin, meseleyi saptırmanın, kitabı kapattırmanın yolunu arar.

Fakat, nefsin tercihi öyle de olsa, benim için olması gereken, Risale-i Nur'u esasen kendime okumaktır. Eski Said'in Yeni Said'e dönüşme hengâmında Şâh-ı Geylânî'nin (k.s.) Fütûhu'l-Gayb'ını kendi nefsi için okuyup manevî bir ameliyat yaşaması gibi, Risale-i Nur'u evvelâ ve bizzat kendim için okumam icap eder –tâ ki, ben eski ben kalmayayım; iman hakikatleri ile kendime çekidüzen vererek yeni bir kimliğe ulaşayım.

Yoksa, Risale-i Nur başkaları için, başka nefisleri ilzam veya itham adına okununca, eski ben, aradan bunca yıl geçse bile, eskisi gibi kalır. Vicdanın bu 'yerinde sayma,' hatta 'gerileme' karşı uyarıları başladığında ise, nefis ve şeytan, bunun asıl sebebinin gizler. Bunun, Risale-i Nur'a muhatap olurken sergilediğimiz usul yanlışlığına dayandığını nazardan saklayıp, ya benim adam olmazlığıma dair ümitsizlik aşılar, yahut Risale-i Nur'un deva olamadığı vehmini üfler.

Tam da bu noktada, İhlas Risalesi'nin hayatî bir önem taşıdığını düşünüyorum.

Said Nursî, sair risaleler için düşmediği bir kaydı bu risale için düşmüştür. "Bu risale, lâakal onbeş günde bir okunmalıdır" demiştir.

En azından onbeş günde bir...

Gelin görün ki, nefsim beni bu risalenin semtine aylar geçse de yaklaştırmıyor.

Peki, neden nefis böyle davranıyor ve niye İhlas Risalesi'nin en azından onbeş günde bir okunması gerekiyor?

İşte bu noktada, konunun bir misalle açılacağını umuyorum.

Halılarda, kilimlerde ve benzeri dokumalarda, aslında iki ayrı tabaka vardır. İlki, dokumacı olan rahmetli dedemden 'direzi' diye duyduğum, Risale-i Nur'da 'atkı ipi' olarak geçen, genel kullanımda hangi kelime ile ifade edildiğini ise bilmediğim asıl kısımdır. Önce bu asıl kısım tezgâha gerilir; sonraki tüm ilmekler ona atılır. Tüm nakışlar bu 'atkı ipi' üzerine işlenir. Ve, onu çekip alsanız, halı

zamanla dağılır gider, geriye birşey kalmaz.

İşte, İhlas Risalesi de, Risale-i Nur'un 'direzi'si, 'atkı ipi' hükmündedir. Onu tüm risaleler ile birlikte okumak demek, sair risaleler ile dünyamıza gelen tefekkürî meyveleri ve imanî hakikatleri sahiplenmemek; bilakis kendimizi o hakikatler ekseninde bir muhasebeye tâbi tutmak demektir. Buna göre, meselâ Tabiat Risalesi'ni okurken aslolan, onu tabiatperest olan birilerine karşı okumaktan ziyade 'içteki tabiatçı'ya karşı okumaktır. Mademki tabiata ve esbaba tesir vermek imana ve ubudiyete zıttır; bu hususta dikkatli ve ciddi olacağım şuurunu ve kararlılığını taşımaktır.

Bugün hepimizin Risale-i Nur'da sunulan Kur'ânî derslerin hakikatini aklen kabul ve tasdik ettiğini; ama o dersler ile hayatlarımız arasındaki uçurumun bizi ümitsizliğe, şevksizliğe, hatta boşvermişliğe ittiğini biliyorum. En başta kendi hayatımdan biliyorum.

Değil onbeş günde bir, onbeş haftada bir okumayı dahi ihmal ettiğimiz; onun verdiği ders ile tüm Risale-i Nur'u kendimiz için okumayı ise bütün bütün ihmal ettiğimiz İhlas Risalesi, bu meselenin en birinci çözümünü sunmaktadır.

Atkı ipini sıkıca gerelim ve sağlam turalım ki, nakışlar dağılmasın, yerli yerinde dursun. İhlas ipini sıkı turalım ki, ömür tezgâhımız imanî nakışlar dokusun.

İstemeyen Bir Arkadaş

ASR-I SAADET'E yönelik tüm zihnî yolculuklarım, beni, modern zamanların zihniyetiyle telif edilmesi imkânsız tablolarla tanıştırdır. Her defasında, o günler ile bugünler arasında, ciddi bir bakış ve davranış farkı görür insan. Sözelimi, modern zamanlar, ister siyasî alanda olsun, ister başkaca alanlarda, herkesin deyim yerindeyse kendisini 'pazarladığı' zamanlardır. Herkes, gözüne kestirdiği makama oturmak için kendisini çekinmeden över, o işin erbabının kendisi olduğunu hiç utanıp sıkılmadan ifade eder ve hatta bu uğurda haksız ayak oyunlarına bile rahatlıkla bulaşır. En dindar siyasetçi bile, dinin kibir ve enaniyete yönelik ikazına rağmen, kendisini güzel güzel övmeyi bir vazife bilir.

Oysa, Resul-i Ekrem (a.s.m.) zamanında, değil böyle bir 'propaganda'nın alenen yapılması, 'ima' yapılması bile hoş karşılanmış değildir. Nitekim, bir keresinde, bir bölgeye tebliğ vazifesi için bir sahabinin gönderilmesi gündeme gelmiş; ve bu vazifenin gerektirdiği şartları haiz gözüken üç sahabinin ismi üzerinde durulmuştur. Sonra, bu üç isimden biri Resulullah'a (a.s.m.) gelip, kendisinin bu iş için 'biçilmiş kaftan' olduğunu ima edecek; ama karşılık olarak şu cevap gelecektir:

“Oraya giden, sen olmayacaksın. Çünkü nefsini işe karıştırdın.”

Kendisini lâıyk görme, kendisini öne sürme, bu hâdiseden de anlaşıldığı üzere, nefsin oyunları ile ilgilidir ve elbette sünnetin ölçüleri haricindedir. Zaten, ondan tam ders alan, derslerinden bir anlık gaflet halinde ise En Büyük Muallim (a.s.m.) tarafından bu şekilde uyarılan sahabiler, Kur'ân'da 'îsar' hasletleri ile anılacaklardır. “Ve yu'sirûne alâ enfusihim” âyetinin belgelediği üzere, onlar, kardeşlerini kendi nefislerine tercih ederler. Kendisini lâıyk görme, kendisini öne sürme gibi bir tavra girmezler; dolayısıyla, bu uğurda herhangi bir bühtana veya oyuna da tenezzül etmezler. Bu ölçü, asırların ve hâdiselerin tahribatıyla aşınmalara maruz kalan sahabe mesleğinin âhir zamandaki 'yenileyici' si olan Risale-i Nur'da da ifadesini bulur. Hem de, 'ihlas'ın kaçınılmaz bir şartı olarak, İhlas Risalesi'nde...

Bediüzzaman Said Nursî, yukarıda zikrettiğimiz âyetin gereğince amel etmeyi 'ihlas-ı tâmm'ın olmazsa olmaz şartı olarak kaydeder. Ve, bu âyetin hükmü uyarınca, “Kardeşlerinizin nefislerini; nefsinize—şerefte, makamda, teveccühte, hatta menfaat-ı maddiye gibi nefsin hoşuna giden şeylerde—tercih ediniz” der. Bu 'îsar' ve 'nefsini geri çekme' ölçüsünü o kadar inceltir ki, bir iman hakikatının muhtaç bir mü'mine bildirilmesini bile, 'nefsimize bir hodgâmlık gelmemesi' için 'istemeyen bir arkadaş'a havale eder. Zira 'isteyen bir arkadaş,' tıpkı Asr-ı Saadet'e atfen sözü edilen örnekte görüldüğü üzere, 'kendisini lâıyk görme' ve 'kendisini öne çıkarma gibi bir ruh hali içindedir. Bu ise 'sırr-ı ihlas'a yakışır bir durum değildir.

Kur'ân-ı Hakîm'in dersiyile Asr-ı Saadet'te yaşanan, Asr-ı Saadet'ten ise günümüze taşınan bu ölçü, 'ihlas sırrı'na denk düşmesinin paralelinde, bugün ehl-i dinin hemen her bir cemaatindeki pek çok sürtüşme, rekabet ve dedikodunun da merhemi hükmündedir. Her bir vazifede 'isteyen arkadaş'lar geri dursa, yine ehil ve lâıyk olan ama 'istemeyen arkadaş'ların izi sürülse, umarım herşey daha başka bir hal alacaktır.

Hem, mücevherler pek orta yere dökülmez; kuytu köşelerde saklanırlar.

Fena Fi'l-Ihvan

ORTA YAŞLI insanlar hanesine dâhil olduğum şu yıllarda daha ziyade aşınası olduğum bir hakikat var. Kendimi ne yaşlı, ne de genç bulduğum şu yıllar içinde, yaşı benden daha büyük olan mü'minlerden takva, daha genç olanlardan ise tahkik dersi alıyorum. İlk grup, dünyanın fâni ve geçici yüzünü apaçık görmüş; dolayısıyla nazarını daha bir ciddiyetle Rabbine çevirmiş olarak, bana takvanın önemini hatırlatıyor. Genç arkadaşlar ise, 'hayatın içinden' getirdikleri sorularla, yaş otuzları bulduğunda başlayan donuklaşma ve kemikleşme tehlikesinin ilacı oluyorlar.

Bu ikili istifadenin son bir örneğini, yakın bir zamanda, genç bir hakikat yolcusu vesilesiyle görmüş oldum. Bu hakikat yolcusu, bir risalede, Risale-i Nur'un mesleği tarif edilirken, 'fena fi'ş-şeyh, fena fi'r-resul' yerine 'fena fi'l-ihvan'dan söz edildiğine değinerek, şu anlamlı ve öğretici soruyu yöneltti bana: Neden 'fena fi'r-risale' değil de, 'fena fi'l-ihvan'?

Bu taptaze sorunun, aslında nicedir yaşamakta olduğumuz birçok 'sorun'un düğümünü açıcı bir mahiyet taşıdığını sanıyorum. Gerçekten, neden Risale-i Nur, şeyhinde fâni olmak yerine risalede fâni olmayı değil; kardeşlerinde fâni olmayı mesleğinin esası olarak getiriyor?

İlk elde dünyama gelen cevap şu: İnsan, kardeşlerinden ayrı bir biçimde de 'Risale'de fâni' olabilir; ama 'kardeşlerinde fâni' olmadan 'Risale'de fâni' olmak, onu pekâlâ dar ve sığ bırakabilir. Yani, insan, hiçbir kardeşinin yardımına ihtiyaç duymadan, kendi hanesinde pekâlâ Risale-i Nur okuyabilir; keza, onu meselâ bir dağ başında pekâlâ okuyup düşünmekle ve buna göre yaşamakla günlerini geçirebilir. Ama, her bir insanın kabiliyeti kısa, istidadı sınırlı, nazarı dar, kavrayışı ve eğilimleri farklı farklıdır. Bir insanın Risale-i Nur'u kendi başına okuması ile, sair kardeşleri ile beraber okuması arasında, yine İhlas Risalesi'nde vurgulanan 'yirmi gözle görme, on akılla düşünme, yirmi kulakla işitme' kadar büyük bir fark vardır. İnsan, yalnız başına 'fena fi'r-risale' olduğunda, ona yalnız kendi kabiliyeti nisbetinde muhatap olacaktır; ama 'fena fi'l-ihvan' olduğunda, "sair kardeşlerinin gözüyle de görebilir, kulaklarıyla da işitebilir." Hakikate yalnız bir cihetiyle değil, çok cihetleriyle muhatap olur. Bir hâdiseyi yalnız bir yönüyle değil, çok yönleriyle görme; Rabbini yalnız bir ismin cilvesiyle değil, esmâ-i hüsnânın cilveleriyle tanıma imkânına daha kolay erişir.

Bu bakımdan, aslında Risale'de hakkıyla fani olmanın yolu, 'kardeşlerinde fâni olmak'tan geçmektedir.

Şahsen, bilhassa müzakereli dersler esnasında, 'fena fi'l-ihvan'ın önemini yakinen görme imkânı buluyorum. Kendi başıma çözemediğim birçok husus, beraberce 'anlama' duası yaptığımız o derslerde çözülmüş; hemen her bir arkadaş, ilgili bahsi kendi başına okurken bu meseleyi hiç de çözemediği itirafında bulunmuştur.

O yüzden, eşyaya ve olaylara aynen bizim gibi bakmayan, farklı bir istidat taşıyan ve farklı bakış açılarına sahip olan kardeşlerin varlığını bir 'problem unsuru' değil, bir 'kazanç' olarak görmemiz gerekiyor. Neticede hakikata talip olduktan sonra, istidat, eğilim ve bakış açılarının farklılığını 'fena fi'l-ihvan'ın engeli değil, varlık sebebi kılmamız icab ediyor. Bu 'fena fi'l-ihvan' sırrını lâyıkınca özümseyebilsek, farklı istidatları aynı uhuvvet potası içinde eritmeyi başarabilsek, hepimizin ve herkesin hanesine o kadar hayır ve hak düşecek ki...

Farklılığı Hazmetmek

RİSALE'YE HER muhatap oluşumuzda, hikmetli bir bakışla yüzyüze geliriz. Herşey ve her olay, Risale-i Nur müellifinin gözünde, birer 'kaderî mektup'tur; Rabbimizin rahmet ve hikmetinin sayısız cilvesini okutturur. Her biri dünyamızdan milyonlarca kat büyük yıldızların uzaydaki seyeranından bir yaprağın düşüşüne; bütün insanları kendisiyle meşgul eden dünya savaşlarından minik bir kuşun bir sabah penceremizi tıklatmasına kadar herşey ama herşey, Bediüzzaman için bir haberdır. Her birinin bizim için taşıdığı bir 'rahmet' ve 'hikmet' mesajı vardır.

Böyle bir bakış açısı taşıyan bir insanın, zalimce davranabilen bazı insanların eliyle tımarhaneye ve hapishaneye düşüşünü 'tesadüf'le veya dünyevî sebeplerle değerlendirmesi elbette beklenemez. Nitekim, o iki musibet mekânı, Bediüzzaman için, kaderin neden buna fetva verdiğinin muhasebesi ile geçer. Ve bu muhasebe ile, her iki musibet mekânı bir 'mektep' olur, kendisine hikmetli mesajlar taşır.

Said Nursî'nin 'İki Mekteb-i Musibetin Şehadetnâmesi' de dediği Divan-ı Harb-i Örfî, onun ağır bir imtihanı 'pekiyi' ile geçmiş bir mü'min olarak dünyamıza taşıdığı nice güzel hakikat ile yüklüdür. Bediüzzaman, herkesin sızlandığı bir vasatı, Rabbinin Hakîm ve Rahîm ismini asla unutmayan bir nazarla, bir gül bahçesine yahut bir hakikat bostanına dönüştürmektedir.

Bir yıla yakın bir süreden beri bu küçük ama özlü risaleyi müzakereli tarzda okurken, dünyamıza birçok ölçü de taşınmış oldu. Bu ölçülerden biri, bugün bütün ehl-i imanın, hususan Nur talebelerinin yaşıyor olduğu 'tefrika' musibetine karşı, zannımca çok ciddi bir tedavi öneriyor:

"Herkesin bir fikri var. İşte sulh-u umumî, afv-ı umumî ve ref'-i imtiyaz lâzım. Tâ ki, biri bir imtiyaz ile başkasına haşerât nazarıyla bakmakla nifak çıkmasın. Fahr olmasın!"

Bu satırlar, bize, yekdiğerimiz ile muhatap olurken, en başta "Herkesin bir fikri var" vâkiasını esas almamız gerektiğini düşündürdü. Herkesin bir fikri var; çünkü Allah hepimizi ayrı ayrı sûretler, başka başka sûretler, farklı farklı kabiliyetler ile donatmış. Birimiz diğeriimizin aynısı değiliz. Robot ya da papağan da değiliz. O halde, bir fikrimizin olması ve bu fikirlerin kişiden kişiye farklılık arzemesi normaldir. Vâkıa budur. Üstelik, bu durum—eğer araya nefsin bize kibir aşıl原因an iğvaları girmezse—âcizliğimizi hissettirdiği gibi, kardeşlerimizle meşveret edip onların fikrine de müracaat etme ihtiyacımızı düşündürür. Bu bakımdan, bir arkadaşımızın aynı konuya başka bir açıdan bakıyor olması bizim için bir imkân, bir kazanç ve zenginliktir.

Ne var ki, nefis devreye girince, farklı fikirde olanlara 'sulh' ve 'af' tavrıyla bakmaktan vazgeçiyor; 'imtiyaz'lar tanıyoruz. Sözelimi, bizim gibi veya bize çok yakın düşünen birine ayrıcalık tanırken, diğeri fikirleri 'haşerat' gibi görmeye doğru giden bir yola giriyoruz. 'Haşerat' ise 'zararlı'dır; öldürülmesi, yok edilmesi gerekir. Dolayısıyla, bu mantıkla araya 'nifak' girmekte; yekdiğerini yok saymaya kadar varan tavırlar zuhur etmektedir.

Oysa Allah hepimizi ayrı ayrı yarattığına göre, fikir itibarıyla ayrıldığımız noktaların bulunmasına açık olunmalıdır. Bu ayrılık noktalarını bir kazanç olarak algılamalı; hakta ittifak olduktan sonra ehakta ihtilafları bir rahmet tecellisi nazarıyla görmeli, sulh ve af tavrıyla bakılmalıdır.

Biz, o dersten bu dersi aldık. İhtimal, siz aynı bahiste başkaca şeyler daha görürsünüz. Ne de olsa, 'herkesin bir fikri var.'

Varı Yok Etmemek

RİSALE-İ NUR'A dikkatle muhatap olduğumuzda karşımıza çıkan hususlardan biri, 'vücutî-ademî' ayrımıdır. Bu ikileme içinde, Risale'nin tercihi de bellidir: 'vücut.'

Bu ayrım, bazıları için belki gereksiz bir fazlalık gibi görünebilir. Oysa, dikkatle ele alındığında, Bediüzzaman'ın bu ayrımla bizi çok ciddi bir noktaya sevkettiği anlaşılacaktır.

Bu ayrım önemlidir; çünkü insan, hayatının her döneminde tercihlerle yüzyüzedir ve doğru tercihlerde bulunabilmek için böylesi kavram ve ölçülere ihtiyacı vardır. Nitekim, 'tahkik' hakikatı bulma, hak olana ulaşma mesleği olduğuna göre, bir bakıma var olanı kabul edip ademi reddetmenin adıdır. İman-küfür, hidayet-dalâlet imtihanında tek bir doğru şık vardır ve o şıkkı işaretlemenin yolu 'vücut'u 'adem'den, 'var'ı 'yok'tan ayırmaktan geçmektedir.

Sözgelimi, haşir ve âhiret var mıdır, yok mudur? Burada Risale-i Nur'un sunduğu cevap "Herhalde yoktur" olmadığı gibi, "Herhalde vardır" da değildir. "Bilmem ki" hiç değildir. 'Belki,' 'acaba,' 'olabilir,' 'ihtimaldir' de değildir. Bediüzzaman'a göre haşrin varlığı iki kere ikinin dört ettiği kadar net bir hakikattir ve bu hakikatın muazzam bir delili vardır: "Madem dünya var, elbette âhiret var."

Keza, Tabiat Risalesi'nde tabiat, tesadüf ve esbab fikriyatının ademî olduğunun, hakikatsiz birer vehimden ibaret kaldığının izah ve isbatı, şu 'vücutî' önermeyle başlar: "Madem mevcudat var ve inkâr edilmez. Hem her mevcut san'atlı ve hikmetli vücuda geliyor..."

Bu metod, esasen, Kur'ân'ın metodudur. Kur'ân bize Rabbimizi 'vücutî' deliller ile anlatır. Var olan her bir şeyi Gaybî Olanın varlığına şahit tutar. Bütün kâinatı O'nun varlığına delil olarak gösterir. Keza, haşri aklına sığdıramayan insana karşı, ölmüş arzın baharda dirilişini hatırlatır.

Bu sırdandır ki, imanın aslı vücuttur, tahkiktir, isbattır. Küfrün sığınağı ademdir, ihtimaldir ve inkârdır.

Bizi iman hakikatleriyle tanıştıran bu Kur'ânî metod, sadece temel imanî tercihlere münhasır da kalmaz. Bu imanın yaşanması, yani 'amel' konusunda da aynı 'vücutî' tercihle yüzyüze kalırız. Meselâ, Kur'ân fâsık biri bize bir haber getirdiğinde, 'tahkik etmeden' kabul etmeyi yasaklar. Aynı şekilde, bir kişi, suçu sabit olmadan, şahidi de bulunmadan mahkûm edilemez. Keza suizan yasaktır; mü'minlerin bundan kaçınması bir ilâhî emirdir. Zira zan 'ademî'dir. Ortada açık bir delilin, dolayısıyla 'yakîn'in, yani 'kesin bilgi'nin olmadığı yerde zan vardır. Ayrıca, on câni karaya çıkıp ortalığı fesada verebilir ihtimaliyle, içinde bir masum on câni bulunan bir gemi batırılmaz. Çünkü, masumun masumluluğu vücutî bir hakikattir. Cânilerin fesat çıkarması ise bir ihtimaldir. El'an böyle birşey vâki olmadığına göre, 'ademî'dir. "Mevcud maslahat, mevhum mazarrata feda edilmez." Keza, boşanmak, Allah'ın hoşnut olmadığı bir helâldir; zira, 'vücutî' olan bir beraberliğe son vermektedir.

Bu nazarla bakabilsek, karşımıza, gündelik hayatımızda yanlış şıklara işaret koyup yanlış yolları seçmekten bizi kurtaracak 'vücut' esaslı bir dizi imanî ölçü çıkacaktır. Nitekim, Lâhika'lar, böylesi ince ölçüler taşımaktadır.

Barla Lâhikası'nın 88-89. sayfalarında, bu 'vücutî' bakışın çarpıcı bir örneği bulunuyor. Birtakım vehimler, ihtimaller ve sen-ben çekişmeleri yüzünden tehlikeye düşen 'kardeşlik bağları'nın korunmasına yönelik uyarılar sunan bu manidar mektup, şu harika cümleyle sona ulaşıyor:

“Yoktan var etmiyorsunuz; hakikî var'ı yok etmeyiniz.”

Ne dersiniz: Bu bahisten tam ders alıp; bizi haklı, hakikatlı ve 'mevcut' beraberliklerden koparan ademî hesap, zan veya endişeleri gözden geçirmemiz gerekmiyor mu?

Hem, 'vücutî' olanı korumayı ders veren Risale'ye daha bir ciddiyetle yönelme; 'hakikî var'ları yok etmeyecek bir imanî uyanıklıkla donanma sorumluluğu taşıyor muyuz?

Suizan Değil, Hüsnüzan

BİR ÖNCEKİ yazıda, ‘var’ı yok etmemek’ten söz açmıştık. Ne denli ifade edebildik, bilmiyorum; ama çabamız vücudî olanı, mevcut bulunanı, yani yaratılmış bir hali, ademî, vehmî ve indî hüküm ve tavırlarla yok etmemenin her mü’minin kulluk borcu olduğunu söylemekti.

Bu vesileyle, bir cümlecik de olsa, ‘suizan’dan bahis vardı. Suizan yasak kılınmıştı; çünkü mevcut bir halin, kesin delili olmayan, bir bakıma ademî bir hükümle zarar görmesine sebep oluyordu.

Ne var ki, Bediüzzaman’ın ‘maddî ve manevî içtimaiyatı zedeler’ dediği suizan, içimizde bir derece yer etmiş bulunuyor. O kadar ki, çoğu kez, şayet suizan imkânı varsa, kesinlikle hüsnüzan edilmiyor.

Oysa, Risale-i Nur’da hüsnüzan ölçüsünün yaşanmış bir dizi örneğini görmemiz mümkün bulunuyor. Ve bilhassa üç ayrı olayda onun aldığı tavır, ‘suizan’dan kaçınmanın, insanları doğru anlayıp doğruya yöneltmenin üç mükemmel örneğini veriyor.

İlk örnek, Barla Lâhikası’ndan... Bu eserde geçen bir mektupta, Said Nursî’ye, Erzurumlu İbrahim Hakkı’nın bir sözünün hükmü soruluyor. Söz şu: “Cû’ ism-i âzamdandır.” Cû’, açlık demek. İsm-i âzam da mâlûm; Allah’ın güzel isimlerinin en parlak ve en büyük olanı. Yani, İbrahim Hakkı Hazretleri, zâhir anlamıyla, “Açlık, Allah’ın en büyük isimlerindendir” demiş oluyor.

Bediüzzaman, bu söz karşısında, peşin bir hükme varmıyor. En başta, bu sözün zâhir mânâsıyla ‘yanlış anlamaya müsait, belki de yanlış’ olduğuna işaret ediyor. Ardından, Cenab-ı Hakk’ın en büyük isimlerinden birinin, tüm kâinata kök salmış bulunan ve en zâhirî nazarlara dahi görünen Rahman ismi olduğuna; Rahman ismine en parlak ayinedarlığın ise açlık suretiyle gerçekleştiğine; yani, aç bir insanın önüne sunulan rızık ve nimetler ile Rahman ismini en yoğun biçimde anlayıp zevkettiğine dikkat çekiyor. Sonra da, şu sonuca varıyor: Açlık, Rahman ismine en parlak bir medar olduğu için; İbrahim Hakkı Hazretleri, “Rahman isminin ism-i âzam olduğu açlık vasıtasıyla anlaşılır” mânâsında bu sözü söylemiş olsa gerekir.

İkinci örnek, Mektubat’tan. Rabbimizin ‘şuunat’ına parlak bir ayna olup kâinata bir ‘tekellümat-ı ilâhî’ olarak muhatap olabilmenin eşsiz bir örneğini sunan Yirmidördüncü Mektub’a yazılan zeylden. Bu zeylde, Said Nursî, Süleyman Çelebi’nin Mevlid’indeki “Habibim, sana âşık olmuşum” sözü için de benzer bir çizgi izliyor. En başta, Mevlid’i ile ehl-i iman nezdinde Resul-i Ekrem’i (a.s.m.) hatırlama ve anma vesilesi sunan Süleyman Çelebi’nin ehl-i aşk olduğunu hatırlatıyor. Dolayısıyla, bu söz zâhiren yanlış olsa, zira ‘aşk’ gibi kullara mahsus bir sıfatı Zât-ı Akdese izafe etse bile, sözün sahibinin mazur görülmesi gerektiğini söylüyor. Ehl-i aşkın sözünü zâhir mânâsıyla değil, ifade etmeye çalıştığı mânâyı ele almak gerektiğini ders veriyor. Sonra da, “Yine de, ‘Habibim, senden razı olmuşum’ daha münasiptir” diyerek, hiçbir suizana girmeksizin, ilgili sözü tashih ediyor.

Üçüncü örnek, Kastamonu Lâhikası’ndan... Burada da, Bediüzzaman’a yöneltilmiş bir soru var: “Muhyiddin-i Arabî ve Necmeddin-i Kübra gibi bazı ehl-i velâyet, Hz. Musa ve Firavun’u gerçek bir şahıs olarak almamışlar. Musa’dan kasıt kalb, Firavun’dan kasıt nefistir, demişler. Buna ne diyeceğiz?”

Said Nursî, burada da, bu yorumun sahiplerini mahkûm etmiyor. Musa ve Firavun kıssasını böyle ‘bâtınî’ bir yorumla sınırlandırmayı elbette onaylamıyor. Ama, ulemanın pek çoğunun Hz. Musa ve Firavun kıssasından kendi kalb ve nefsimize bakan dersler de çıkarmamız gerektiği cihetinden bakarak onların bu yorumuna ilişmediğine dikkat çekiyor. “Siz de ilişmeyiniz” diyor.

Risale-i Nur’da sunulan bu üç ‘hüsnüzan’ örneği, kendi namıma, ‘suizan’larımın sebebini ele veriyor. Risale’nin istikametli ve insaflı tavrından ne kadar uzaklaşırsak hüsnüzannı o kadar bırakıyor ve o derece suizanna yaklaşıyoruz. Bir bakıma, suizan halimiz, Risale’nin ruh ikliminden uzaklığımızı ele veriyor.

Kıyas-ı Binnefs

RİSALE-İ NUR'UN birkaç yerinde tekrarlanan bir husustur: İnsanı Cenâb-ı Hakk'a ulaştıran yollar çok olmakla birlikte, Risale-i Nur'un Kur'ân'dan ders aldığı yol daha kısa, daha geniş, daha selâmetlidir.

'Kur'ân'dan ders aldığı' diyoruz. Zira, bu yolun ne olduğu, hangi aşamaları içerdiği hususundaki bir arayış, bizi 'dört hatve'yle karşılaştırır; ki, bu dört adım da Kur'ânî emirler üzerine bina edilmiştir. Doğrudan doğruya Kur'ân âyetlerinden alınmıştır.

Bu yol çok kısa ve çok geniş olsa da, yolun bir ilk adımı var ki, şahsen daha bu ilk adımda zorlanıyorum. Zira, ilk adımda, "Nefislerinizi tezkiye etmeyin" ilâhî emri uyarınca, nefisini temize çıkarmaktan vazgeçmek gerekiyor.

Risale-i Nur'da, bu adımı izah sadedinde, öncelikle nefsin bir tahlili yapılır. Açık söyleyeyim, bu, kendi nefsim açısından, hiç de yabancı olmadiğim bir tahlil hükmündedir. Buna göre, nefis evvelâ ve bizzat kendini sever; yani, kendimizi bize sevdirebilir. Başka herşeyi kendimize feda ettirir. Kendisinde kusur görmez. Bilakis, Mâbuda lâıyk bir sena ile över. Diğer bir deyişle, kendisini kusurdan, noksandan âzâde görür. Kusuru kendi üstüne almak istemez.

Bunu bir realite olarak tespit eden Bediüzzaman, bizi Cenâb-ı Hakk'a ulaştıracak yolun ilk adımı olarak da, işte bu halden kurtulmayı şart koşar.

Bu hususun ne denli hayâtî bir önem taşıdığı ise, herhalde şu Asr-ı Saadet tablosundan anlaşılır: Hz. Ömer (r.a.), her zamanki dürüst ve mert tavrıyla, Resul-i Ekrem'e (a.s.m.) gelir ve ona "Seni kendim hariç herkesten daha çok seviyorum" der. Bu dürüst ifade karşılığında aldığı cevap, "Yâ Ömer, beni kendinden de çok sevmedikçe, felâha eremezsin" olur. Ömer (r.a.) o dakikada bunu söylemez; zira, içi-dışı bir olan, riya ona şirk kadar ağır gelen bir mü'mindir. Öylece günler geçer. Ve bir gün, Ömer (r.a.) gelir, "Yâ Rasulâllah!" der, "Seni, kendim dahil herkesten daha çok seviyorum."

Allah'ı ve Resulünü kendimizden daha çok sevmenin ilk adımı, bu örnekten anlaşıldığı üzere, 'evvelâ ve bizzat kendimizi sevmek'ten vazgeçmektir. Bunun için ise, öncelikle, kendimizi herkesten çok sevdiğimizi dürüstçe itiraf etmek gerekmektedir.

Şahsen, zor da olsa, itiraf ediyorum: Nefsime dinlediğim ölçüde, kendimi çok seviyorum. Kusurumu mümkün merteye görmüyor, görsem de üstüme almıyorum. İyi birşey olunca kendimde kabiliyet bulurken, kötü birşey olunca haricî sebepler arıyorum.

Hal böyle olunca da, kendim ile başkalarını kıyaslamaya giriştiğim her durumda, kendi lehime, uçurumlar kadar fark buluyorum. Kendi nefisini seven, kendisini kusurlu görmeyen biri olarak kaldığım; bu hal üzere iken kendimi başkaları ile karşılaştırdığım her durumda, herkeste bir yığın hata, bir öbek kusur görüyorum. Kendimde ise, asla...

Bu halin en net göstergesi ise, müsbet örnek olarak nefsimin aklıma hep kendimi getirmesi. Bunun dilimdeki yansımasını da, "Meselâ ben..." ile başlayan cümleler oluşturuyor.

Sözgelimi, bir husus tenkid ediliyor, birilerinin yanlış vurgulanıyor, doğrusunun ne olduğu konuşuluyor olsun. Nefsim, fıldır fıldır, ‘benim doğruyu ne şekilde tatbik ettiğime’ dair örnekler arıyor. Uysa da, uymasa da, konuşmanın arasına kendime dair reklam metinleri ilâştiriyorum.

İşte, kendisini beğenen ve mümkün merteye kendisinden başkasını beğenmeyen bir nefsin sahibi olarak, geçenlerde okuduğum bir mektup sayesinde, her gün yüzlerce kez işlediğim bir hatayı farkettim. Nefislerimizin elinde büsbütün mahvolmaktan kurtulmamıza vesile olan şefkatli tabip, şöyle diyor bu mektubunda:

“İşte kardeşlerim, dikkat ediniz! Sizin nefs-i emmareniz, kıyas-ı binnefs cihetinde, suizan noktasında sizleri aldatmasın; Risale-i Nur terbiye etmiyor, diye şüphelendirmesin.”

Bu bahsi gördükten sonra, başkalarını kendimle kıyasladığım hemen her olayın bu ‘kıyas-ı binnefs’ sınıfına girdiğini gördüm. Bu ise, o kardeşlerimi nefislerinin şerrinden kurtarma noktasında hiçbir fayda sağlamadığı gibi, benim için, nefsimi daha da şımartma vesilesi olmaktan başka bir işe yaramıyor.

Nefsimin bu hilesini, geç de olsa farkettim. İtiraf da ediyorum. Tâ ki, şu sırta ben de dahil olabileyim:

“Nefsini ittiham eden kusurunu görür. Kusurunu itiraf eden istiğfar eder. İstiğfar eden istiâze eder. İstiâze eden şeytanın şerrinden kurtulur.”[\[5\]](#)

“En Güzel Takdir Edici Yoldaş”

ALLAH’IN BİZİ kendileri ile akraba yarattığı, bu yakınlığın iman dairesindeki kardeşlikle daha bir pekiştiği insanların oturduğu bir mekândaydık. Yer sofrasına oturmuş; doğup büyüdüğümüz yerlerin hâtıralarıyla yüklü ‘mahallî’ yemeğimizi yiyorduk. Bu nimetin ve o hâtıraların zevkini tattığımız bir vasatta, gözüm karşı duvarda asılı duran bir tabloya takıldı.

Tablo, bir hat tablosuydu ve alt kısmında merhum Hâmid Aytaç’ın ismi okunuyordu. Hatta konu olan âyet ise, “Va’tesimû...” diye başlıyordu. Hani, değişik vesilelerle sık sık dünyamıza gelen, sık sık sözü edilen “Hepiniz Allah’ın ipine sarılın ve ayrılığa [tefrikaya] düşmeyin” mealindeki âyet idi tabloda yazılı olan. Daha alt kısımda ise, daha küçük harflerle, âyetin devamı vardı: “...ve Allah’ın üzerinizdeki nimetini anın.”

Bu ilâhî ikazı görünce, açıkçası sarsıldım. Çünkü, âyetin başlangıcını bilmekle beraber, o şekilde devam ettiğini bilmiyordum. Doğrusu, o şekilde devam edeceğini de ummuyordum. Bu yüzden, âyetin başlangıcı ile devamı arasındaki ‘siyak ve sibak’ meselesi, zihnimi günlerce meşgul etti. Sonunda, daha önce hiç farkına varmadığım bir ‘ilgi’ nin dünyama taşınması nasip oldu.

Âyet, sırayla, ‘Allah’ın ipine sarılmak,’ ‘tefrikaya düşmemek’ ve ‘üzerimizdeki nimet-i ilâhîyi anmak’tan söz ediyordu.

Allah’ın ipine sarılmamanın tefrikayı getirdiği zaten açıktı. Çünkü, Allah’ın ipine sarılmayınca, nefislerin ipine takılıp kalıyorduk. Nefis ise, ‘daima ve bizzat kendini sever; başka herşeyi kendine feda eder’ di. Mahiyeti buydu. Öyle ki, dünyamıza sunulan güzellikleri sahiplenme; çevremizdeki sair insanlara sunulan güzellik, kabiliyet ve nimetleri ise gizleme ve örtme tavrına da giriyordu. Öylece, kendimizi herşeyi en iyi bilir, en iyi yapar halde sanıyor; çevremizden dünyamıza taşınacak nimetlere karşı da, kapımızı kapatmış oluyorduk.

Bu bakımdan, ‘tefrika’ da bize ve muhatap olduğumuz insanlara verilenleri ‘nimet-i ilâhî’ olarak bilmemenin rolü vardı. Nefislerin ‘nimetlenme’ sırrından gafletle, birbirine ‘tekaddüm etme,’ birbirinin önüne geçme çabası vardı. Nimetin kadrini bilmeme ve takdir edememe problemi sözkonusuydu. Bu takdir problemi, öte yandan, muhabbetini ifade edememeyi de netice veriyordu.

Oysa, Allah’ın üzerimizdeki nimetini görebilsek, diğer bir ifadeyle üzerimizde görüneni ‘nimet-i ilâhî’ diye bilsek, buzlar ve düğümler çözülecekti.

Sen-ben rekabetinin yerini şükür, tekdir hastalığının yerini takdir, tefrika illetinin yerini Allah yolunda yoldaşlık alacaktı. Ancak gerek kendi üzerimizde, gerek başkalarının üzerinde görünen güzel hasletlerin birer ‘ilâhî nimet’ olduğunu hatırlamamız sayesinde, ‘kardeşlerinin şerefiyle şâkirâne iftihar’ edebilen insanlar olurduk. Ve galiba bu yüzden, İhlas Risalesi’nde Bediüzzaman bizi ‘hillet’in bir ölçüsü ve lâzımı olarak ‘en güzel takdir edici yoldaş’lığa çağırıyordu. Çünkü takdir, ‘Allah’ın üzerimizdeki nimeti’ni görebilmenin sonucuydu. Üzerimizdeki nimet-i ilâhîyi görüp takdir edebilsek, ihtimal ki, nefislerin ‘tefrika’ kapısı kapanacaktı. Tefrika kapısı kapandığında ise, nefislerin değil, Allah’ın ipine sarılmaktan başka bir yol zaten bulamayacaktık.

Onun için, kendi kendime söz verdim. Geçen geçmişte kaldı; ama hiç olmazsa bundan sonra, ‘en güzel’ini beceremesem bile, ‘takdir edici yoldaş’ olmaya çalışacağım.

Cevap Gerektiren Bir Soru

İHLÂS RİSALESİ’NİN önemini, hiçbir şey, müellifinin ‘lâakal onbeş günde bir okunması gerektiği’ notundan daha güzel anlatamaz. ‘İhlas’ın önemi ise, İhlas Risaleleri’nin başında yer alan âyet ve hadislerden ve gene ikinci ihlas risalesi içinde yer alan ihlas-riya ikilemesinden anlaşılır.

İhlasın, bu risaledeki en net ve öz ifadesi, şudur: “‘iman-ı tahkikînin kuvvetiyle ve marifet-i Sâniî netice veren masnuattaki tefekkür-ü imanîden gelen lemeât ile, bir nevi huzur kazanıp, Hâlik-ı Rahîm’in hâzır nâzır olduğunu düşünüp, O’ndan başkasının teveccühünü aramayarak; huzurunda başkalarına bakmak, meded aramak o huzurun edebine muhalif olduğunu düşünmek...”

Hemen akabinde gelen ifadelere bakılırsa, insan ancak bu şekilde ‘riyadan kurtulur, ihlası kazanır.’

Riya bu zamanın en geçer akçesi olduğu, hemen herkes hemen her yerde insanın yüzüne gülüp arkadan konuştuğu için, çok tehlikeli bir kelime olarak gözükmez bize. En fazla, ‘riya’ya düşüyormuşuz; yani pek büyük bir düşüş sözkonusu değil, diye düşünürüz. Oysa, ilerleyen paragraflardan birinde, ‘riya’nın ne demeye geldiği çok berrak biçimde açığa çıkar: “‘şirk-i hafî’ tabir edilen riyakârlık...”

Riyanın nasıl ‘şirk-i hafî’ tabir edildiğine veya ihlas-riya ikilemesinin teferruatıyla izahına burada girme niyetinde değilim. Bu, üzerinde çok daha yoğun biçimde durmam ve iyiden iyiye sindirmem gereken bir husus; bunun farkındayım. Ama, şimdilik, ‘ihlas’ın önemine; ihlası yitirmenin ‘ihlası kaybetme’ gibi bir zarardan ibaret kalmayıp, ‘şirk-i hafî’ tabir edilen riyakârlığa düşme tehlikesini de getirdiğine dikkat çekmek istedim.

İhlasın vazgeçilmez önemini açıkça ifade eden bu bahsin hemen ardındaki paragrafta, çare olarak ‘şahsiyetini kardeşler içinde fâni edip, onların nefislerini kendi nefisine tercih etmek’ üzerinde durulur; ve bu tavır, Risale mesleği açısından, şu ifadelerle anlatılır:

“Eğer mesleğimiz şeyhlik olsa idi; makam bir olurdu, veyahut mahdut makamlar bulunurdu. O makama müteaddit istidatlar namzet olurdu. Gıptakârane bir hodgâmlık olabilirdi. Fakat mesleğimiz uhuvvettir. Kardeş kardeşe peder olamaz, mürşid vaziyetini takınamaz. Uhuvvetteki makam geniştir. Gıptakârane müzahameye medar olamaz. Olsa olsa, kardeş kardeşe muavin ve zahîr olur; hizmetini tekmil eder.”

Bu ifadeden de, hemen ardından gelen ‘müteaddit istidatların namzet olduğu mahdut makamlar bulunan’ mesleklerden biri olarak ehl-i tarikat arasında vâki olan ‘rekabet ve ihtilaflar’a dair izahtan da, şu husus rahatlıkla anlaşılıyor: Makam bir olursa veya belirli sayıda makamlar bulunursa, değişik istidatlar, o makama (veya makamlara) kendini lâıyk görüp, rekabete girebiliyorlar. Bu ise, ihtilaflara; dolayısıyla ‘bid’a rüzgârlarına karşı dayanamama’ sonucuna yol açıyor.

Bu bahis, bana göre, Risale-i Nur dairesindeki insanları da şunu sorgulamaya sevketmeli: Meselâ hizmet adına bir müessese kuruldu diyelim. Buna müdürler, şefler, bölüm müdürleri, müdür yardımcıları gerekiyor. Bu, işin –daha açıkçası, fitrî şeriatın– bir gereği. Böyle olunca da, o kurumda belli ünvanlar için ‘müteaddit istidatların namzet olmaları,’ dolayısıyla rekabete girmeleri gibi bir vâkıa her halükârda yaşanıyor.

Peki, bu mesele nasıl çözülecek? Risale-i Nur hizmeti için müesseseler kurulamayacak mı? Yok eğer kurulacaksa, bu 'rekabet ve ihtilaf' tehlikesi nasıl bertaraf edilecek?

Bunun, Risale-i Nur dairesindeki herkesin sorması gereken bir soru olduğuna inanıyorum. Ve şahsen, 'hizmet kurumu' gibi oluşumların, 'ihlas' sırrına denk düşmediğini düşünüyorum.

Hâtem-i Tâî ve Adsız İhtiyar

ÇEVREMDEKİ KİMİ muhtaç insanları, bilhassa maddî darlık içindeki kimi ehl-i iman kardeşleri görünce, rikkatime dokunur. Onlara yardım etmek; bu yardımı mümkün kılacak kazanç yolları seçmek fikri aklımdan geçer. Ama her keresinde, Risale'nin bu konudaki tavrını düşünür, vazgeçerim.

Mânidardır, Said Nursî, tıpkı Hâtem-i Tâî öyküsündeki adsız ihtiyar gibi, müthiş bir kanaat ve iktisat üzere yaşar. 'Nâsdan istiğna,' yani ihtiyacına karşı insanlara el açmamak, hatta ihtiyacını onlara hissettirmemek, mesleğinin esaslarından biridir. Kimseden, karşılıksız birşey almamıştır. Öte yandan, ilk talebelerinin birçoğu çiftçi, çoban, kunduracı, marangoz; velhasıl geçimi kıt insanlardır. Çoğunun geçim zorluğu içinde olduğunu, ellerine cüz'î bir para geçtiğini bilir. Ama ne kendisinin onlara maddî bir destekte bulunacak imkânları vardır, ne de Risale-i Nur'un maişetçe zengin talebelerinden onlara maddeten yardım etmeleri yönünde bir talebi olur. O fakir Nur talebelerine özellikle zengin olmaya çalışmalarını da söylemez. Bilakis, hep vurguladığı şey, iktisat, kanaat, maişet derdini Risale hizmetine mazeret yapmama ve nâsdan istiğnadır. Hiçbir yerde 'hizmet için daha çok kazanmak'tan söz ettiği vâki değildir. Ama bilhassa lâhikalar, baştan sona, zamanını Risale-i Nur'u anlama ve anlatma yolunda sarfetmenin lüzumundan söz eden bahislerle doludur.

Bu sırrın bir sırrını, yakınlarda, İktisat Risalesi'nin "dördüncü nükte"sini okurken biraz anlar gibi olduğumu sanıyorum.

Meşhur hikâyedir. Cömertliğiyle bilinen Hâtem-i Tâî, çölde gezmeye çıktığı bir gün, bir ihtiyara rastgelir. İhtiyarın sırtında bir yük dikenli çalı vardır. Çalılar cesedine batar, yer yer kanatır. Bu hal Hâtem'in rikkatine dokunur. İhtiyara, "Hâtem-i Tâî hediyelerle beraber mühim bir ziyafet veriyor" der. "Git, beş kuruşluk çalı yüküne bedel, beşyüz kuruş alırsın." İhtiyar "peki" demez. Aksine, "Ben bu dikenli yükümü izzetimle çekerim, kaldırıyorum. Hâtem-i Tâî'nin minnetini almam" der. Onun bu tavrı Hâtem'i öylesine etkilemiştir ki, sonrasında, ne vakit kendisine "Senden daha aziz birini gördün mü?" diye sorulsa, bu ihtiyarı anlatır. "O muktesid ihtiyarı" der, "benden daha aziz, daha yüksek, daha civanmerd buldum."

Hâtem'in en mühim meziyeti cömertliktir. Adsız ihtiyarın meziyeti ise, iktisat ve kanaat... İşte, cömert Hâtem muktesid ihtiyarı kendinden daha aziz ve yüksek gördüğünü söylerken, esasen ikisi de güzel ve mü'minâne hasletler olan cömertlik ve iktisattan hangisinin daha önemli ve öncelikli olduğunu bildirmektedir. Cömertlik iyidir, ama iktisat daha iyidir!

Bu hâdiseyi bize bu şekilde aktardığına göre, Said Nursî'nin kanaati de bu merkezdedir.

Ki, bu iki güzel haslet, "dördüncü nükte"nin ana konularından olan 'nâsdan istiğna' ilkesi açısından tartıldığında, 'iktisat'ın 'cömert'liğe neden üstün geldiği daha bir anlaşılır. Hâtem-i Tâî insanlardan para istemez, o noktada müstağnidir. Ama cömertlik fiilinin kendisi, bizâtihi, ikram edilecek başka insanlar gerektirir. Başkaları olmadan, cömertliğimizi nasıl gösterebiliriz? Yani, Hâtem, tam bir 'istiğna' içinde de olamamaktadır. Oysa, muktesid ihtiyarın, iktisat ve kanaat için hiçbir kimseye ihtiyacı yoktur. Tam anlamıyla 'nâsdan istiğna' mesleği üzeredir.

Ne kadar ifade edebildim, bilmiyorum; ama bu mesele bana bir hayli önemli görünüyor. Hele hele,

bugün hemen herkes ehl-i imandan ‘muktesid ihtiyar’ değil, ‘Hâtem-i Tâî’ olmasını istiyor iken... Bir de, adı da mâlûm bir muktesid ihtiyarın, Said Nursî ve ilk talebelerinin o kadar maddî meşakkat içinde mazhar oldukları tavizsiz, minnetsiz ve muazzam fütuhâtı bildikten sonra...

Bir hasbîhale var mısınız? Şunu soralım kendimize:

Mevcut halimiz, yaşayışımız ve düşüncemiz ile Hâtem-i Tâî’ye mi daha yakınız, adsız ihtiyara ve Said Nursî’ye mi?

Unutulan Bir Vasiyet

RİSALE-İ NUR’U diğer meslek ve meşreplerden ayıran çok ciddi farklardan biri, azimet noktasındaki ısrarıdır. Risale-i Nur, sair meslek ve meşrep mensuplarının ruhsat dahilinde, şer’an izin verilen alanlar içinde davranmasını hoş görmekle birlikte kendi mesleği ve kendi talebeleri için ‘azimet’i öngörür. Sözgelimi, zekâtı kabul etmekte ruhsat vardır. Bu, şeriatın izin ve imkân verdiği bir husustur. Ama bu zamanda zekâtlar dahi tam anlamıyla Allah adına, halisen livechillâh verilmediği için, Risale-i Nur talebelerinden zekât dahi almamaları istenir. Hele hele “Hizmetimin karşılığıdır” diye alınacak olsa, bir ihlas düsturu çok açık biçimde çiğnenmiş olacaktır.

Risale-i Nur’un pek çok yerinde, özellikle maddî konularda, bir azimet ısrarı görürüz. Meselâ “İkinci Mektup”ta da bu husus vurgulanır, iki İhlas lem’asında da... Barla Lâhikası’nda da bu hususa özellikle temas eden mektuplar vardır, Kastamonu Lâhikası’nda da. Bilhassa Emirdağ Lâhikası’nın son kısımlarında, yani Said Nursî’nin hayatının son demlerinde ise, bu husus tekrar tekrar işlenmektedir.

Bu mektuplardan anladığımıza göre, Bediüzzaman, kendisine tahsis edilen ve bugünün parasıyla milyarlar tutan bir arabayı, daha o gün sattırması; parasını posta yoluyla hediye sahiplerine geri göndertmiştir. Karşılıksız hediye almamakta; faraza alacak olsa bu hediye ona dokunmakta, hasta etmektedir. Gıda türü hediyelerde, bu çok bariz biçimde vukû bulmaktadır. Said Nursî, ayrıca, maddî hediyeleri nasıl almıyorsa, manevî hediyeleri de almak istemediğini; meselâ ziyaretine gelmelerin de onu rahatsız ettiğini, hem mânen ucuz değil, pahalı düştüğünü söylemektedir.

Lâhikalarda, Risale-i Nur’un bir esası olan bu istiğna düsturunun ve nâsdan maddî-manevî hediye ve sadaka almama esasının Said Nursî’nin tüm hayatına şâmil bir esas olduğu da vurgulanır. O kadar ki, medrese tahsili esnasında ve de Eski Said döneminde bile karşılıksız hediye almadığı gibi, talebelerinin nafakasını da kendisi temin etmiştir. “Meşhur Tahir Paşa gibi çok yardımcıları varken, kaidelerini bozmamış”tır. Aynı hal, Yeni Said dönemi için de geçerlidir.

“... O kanaat ve istiğnanın bir meyvesi inayet-i İlâhiyye ile ihsan edildi ki, o kadar mahkemeler ve yasaklar ve müsadereler ve eski hurufla izin vermemekle beraber, kaç senedir dört-beş vilâyet vüs’atindeki manevî Medresetü’z-Zehra’nın fedakâr talebelerinin tezyinatını Risale-i Nur kendisi hediye etti.”

Said Nursî, insanlardan maddî-manevî hediye, bağış veya sadaka almama düsturunu, önemine binaen, vasiyetnamesinde de belirtir. Vasiyetnamesine yazdığı zeyli, şöyle noktalar:

“...o düsturumun muhafaza edilmesini vasiyet ediyorum.”

Başka bir vasiyetinde, bu düstur bir kez daha vurgulanır: “Kaç senedir benim yaptığım gibi, benim manevî evlatlarım, benim vereselerim aynen öyle yapmak vasiyet ediyorum.”

Gelin görün ki, Risale-i Nur’a vâris olma çabasındaki bizlerin bu vasiyete ne denli uyduğumuzu sorduğumda, maalesef pek de olumlu bir cevap veremiyorum. Ne yazık ki, her birimiz, değişik gerekçelerle, az ya da çok, bu vasiyeti ihmal ettik. Bir gönül dostunun yazdığı şekilde, genel tabloyu

“Yere mendil serildi, ihlas bacadan çıktı” diye özetlemek dahi mümkün gözüküyor.

Kanaat, iktisat ve insanlardan istiğna düsturuna azamî derecede uyulan o günlerde edilen hizmetin onda birine bile, milyarların ‘hizmet’e bağışlandığı şu zamanda ulaşamıyor olmasının bir sebebi, bu vasiyetin ihmali mi acaba?

Bu soruyu hayli zamandır soruyorum.

Buzlanma

YILLARDIR İZİNİ sürdüğüm bir düğüm, üç gün önce çözüldü. Hani, o bildik düğümlerden biri değil bu. ABD ile İngiltere arasındaki yakınlaşmanın sebebi, Rusların neden Bosna’da Sırlara arka çıktığı, Kuzey-Güney refah eşitsizliğinin çözümü gibi ‘büyük’ meselelere de bakmıyor. Kendi namıma, Rabbimin Ezelî Kelâmının ‘başlangıç’ sûresi olan Fâtiha’nın sonunda bildirdiği ‘üç yol’a aklım takılmıştı. Said Nursî adlı bir kulun, bu üç yolu neden “Ene” bahsinin sonunda zikrettiğini nicedir çözebilmiş değildim. Üç gün önce, işte bu düğüm çözülmüş oldu.

Fâtiha’nın âhirinde, üç yol ve üç grup insan vardı: (1) sırat-ı müstakîme, doğru yola, istikamete erişme nimetiyle nimetlenenler, (2) gazaba duçar olan mağdublar, (3) dalâlete düşmüş sapkın grup.

İşte bu üç grup insanın yürüdüğü üç yol, “Ene” bahsinde, bir temsilî hikâye içinde anlatılıyor; üçüncüsü kara, ikincisi ise deniz ile sembolize ediliyordu. Ama, vahşetli bir kara ve dehşetli, fırtınalı bir deniz... Birinci yol olan sırat-ı müstakîmin sembolü ise, ‘manevî, semâvî asansörler’ idi. Onları farkedene, hiç zahmetsiz, selâmete eriyordu.

İyi de, bütün bunların “Ene” bahsiyle ilgisi neydi?

Bir Mesnevî-i Nuriye müzakeresi esnasında, bu sorum cevap buldu. Mesnevî’de de, konu gelip ‘ene’ye dayanmıştı. Ene için, ‘haddizâtında bir hava, bir buhar gibidir’ deniliyordu. Ama, ülfet ile ‘mayi’ bir hal alıyor; ve gaflet ve isyan ile ‘kalınlaşıp katılaşıyor’du.

İnsanın ‘en güzel kıvam’da yaratıldığı halde, sonradan kendisini esfel-i sâfilîn derelerine atmasıyla da ilgili bir süreçti bu. Ene de, esasen, bu ‘en güzel kıvam’ın bir parçasıydı. Esasen ne kötüydü, ne de kötülük olsun diye verilmişti. Rabbimizi tanımamız için bir araç olarak, hava gibi latif, buhar gibi hafif bir biçimde yaratılmıştı. Ama bizler, onu önce sıvıya dönüştürüyor; sonra, daha da ileri gidip, bir buz parçası haline getiriyorduk. Gözle görülmez derecede şeffaf olan eneyi, Güneşler Güneşini görmeye engel buz parçalarına dönüştürüyorduk.

Bu, ‘Fâtiha’nın ahirindeki üç yol’un hava, deniz ve kara ile sembolize edilmesine de denk düşen bir süreçti.

Ve bu aşamada, İhlas Risalesi’ndeki, “Bahtiyar odur ki, bir buz parçası hükmündeki enanîyetini...” diye sürüp giden dokunaklı haşiye, daha bir derinlik kazanıyor olmalıydı.

Hayır, ene’emiz baştan beri ‘bir buz parçası’ hükmünde değildi. Onu ‘buz parçası’na dönüştüren bizdik. Ve ihlasın yolunu bulabilmek, sırat-ı müstakîmin izini sürebilmek, o buz parçasının eriyip buharlaşmasına, yeniden asıl haline kavuşmasına bakıyordu. Bunun usulü ise, Risale-i Nur’un hemen her yerinde, ama bilhassa ‘reşha’ temsili eksenine oturan Yirmidördüncü Söz’de anlatılıyordu.

Karlı buzlu bir Aralık gününde, belki hakkıyla anlatamadığım, ama beni kesinlikle heyecanlandıran bu bağlantıların farkına varmış; hem bunun sevinci, hem de bu noktada hayatımı kuşatan ‘buzlanma’ların hüznü ile evime doğru yürümeye başlamıştım. Karlı buzlu bir yolda düşmemek için dikkatlice yürürken, şu ‘enanîyet asrı’ndaki hayat yolumuzun da böyle her an kaymaya müsait buzlu,

tehlikeli bir yol olduğunu dűşündüm. Ve aklıma, karlı havalarda sıklıkla duyduğumuz bir trafik uyarısını, hayat yolculuğumuza uyarlamak düştü:

“... Ene sahiplerinin yanlarında Kur’ân, ve de iman dersi yüklü eserler bulundurması; İşaretçi aleyhissalâtu vesselâm’a ve işaretlerine uyulması; kaygan ve buzlu zeminlerde yavaş gidilmesi...”

* * *

[1]. ‘Akleden kalb,’ Kur’ânî bir ifadedir. Bkz. Hacc, 22:46, “kulûbun ya’kilûne bihâ...”

[2]. “Yirmidördüncü Söz”ün ‘Birinci Dal’ının bir de bu nazarla okunmasını dilerim. Allah’ı tüm isimleriyle tanımak; her bir ismi yalnız kendimize bakan cüz’î tecellîsinin ötesinde, tüm tecellîleriyle külliye tanımak; her bir isimde birbirine bakan pencereleri görmek.. derken, bu ‘Birinci Dal’ hem düşünce tembelliğimizin boyutlarını kavramamıza yardımcı oluyor, hem de Risale-i Nur’u yazmanın neden Said Nursî’ye nasip olduğunu anlamaya... Ve, “Meselâ Kadîr ve Hâlık isminin eserini görse, Alîm ismini görmezse, gaflet ve tabiat dalâletine düşebilir” uyarısına bilhassa dikkat!

[3]. Bkz. Rum Suresi 30-50.

[4]. Bu kısa yazıda genel hatlarıyla ifadeye çalıştığımız bu kritik hususun daha kapsamlı bir tahlili için, Tehlikeli Denemeler başlıklı kitabımızda yer alan “Kur’ân’a Hazırlık Okulu: Risale-i Nur” başlıklı çalışmamıza bakılabilir.

[5]. bkz. Bediüzzaman Said Nursî, Lem'alar, Onüçüncü Lem'a.